

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ ANA BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 7. VE 8. SINIFLARDA VATANDAŞLIK BİLGİSİ
DERSİNDE DEMOKRASİ EĞİTİMİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Gülhan GÜRBÜZ

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Samettin GÜNDÜZ

Bolu-2006

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Gülhan GÜRBÜZ'e ait İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi adlı çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

	Adı Soyadı	İmza
1. Üye (Tez Danışmanı):	Yrd.Doç.Dr. Samettin GÜNDÜZ
2. Üye	:Prof.Dr.Ali GÜLER
3. Üye	:Yrd. Doç. Dr. Bayram BIÇAK

Akademik Unvan Adı Soyadı
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

İLKÖĞRETİM 7. VE 8. SINIFLARDA VATANDAŞLIK BİLGİSİ DERSİNDE DEMOKRASİ EĞİTİMİ

Gülhan GÜRBÜZ

Yüksek Lisans: Sosyal Bilgiler Eğitimi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Samettin GÜNDÜZ

Ocak 2006, 152 + xii sayfa

Bu çalışmanın amacı, İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları ile ilgili görüşlerini belirlemektir.

Bu araştırma nicel araştırma tekniklerinden genel tarama türlerinden “tekil tarama” tekniği kullanılarak, Bolu ili Merkez İlköğretim Okullarından Gazipaşa İlköğretim Okulu’nda uygulanmıştır. Bu çalışmada, demokrasinin unsurları ile ilgili öğrenci görüşlerini tespit etmek amacıyla özgün bir tutum ölçeği geliştirilmiştir. Ölçek hazırlanmadan önce, ilgili literatür taraması yapılarak demokrasinin unsurları tespit edilmiştir. Demokrasiye ilişkin belirlenen unsurlar konuyla ilgili uzmanlarla görüşme yapılarak belirlenmiş ve çeşitli veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler, çözümlenerek maddelere dönüştürülmüştür. Bu bilgiler doğrultusunda, hazırlanan ölçek taslağı; alan uzmanlarının kapsam, geçerlik, anlaşılabilirlik ve uygulanabilirlik konularındaki görüşlerine sunulmuş ve eleştirileri dikkate alınıp gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Tutum ölçeği araştırmacı tarafından elden uygulanmıştır. Verilen ölçeklerin dönüş oranı %100’dür. Araştırmacı tarafından geliştirilen özgün ölçeğin verilerinin çözümlenmesinde frekans dağılımları, yüzde, ortalama, standart sapma hesaplamaları ve ‘t’ test analizleri yapılmıştır. Veriler, SPSS 10,0 paket programı kullanılarak çözümlenmiştir.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurlarına ilişkin görüşlerinden elde edilen sonuçlar şöyle özetlenebilir:

1.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları içerisinde en fazla “özgürlük” kavramına ilişkin ifadeler katıldıkları ortaya çıkmıştır.

2.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin tutum ölçeği içerisinde en fazla katıldıkları görüşün “hoşgörü” kavramına ait “Bireylerin bir arada huzur içinde yaşamaları için karşılıklı hoşgörü ortamı olmalıdır.” ifadesi olduğu saptanmıştır.

3.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları içerisinde katılımlarının en az olduğu kavramın “demokrasi eğitimi” olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin tutum ölçeği içerisinde katılmayanların oranının en yüksek olduğu maddenin “Sadece insan olmak insan haklarına sahip olmak için yeterlidir.” İfadesi olduğu görülmüştür.

5.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları içerisinde en fazla kararsız kaldıkları unsurun “vatandaşlık” olduğu ortaya çıkmıştır.

6.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin Demokrasinin unsurları içerisinde en fazla kararsız kaldıkları görüş ise “Bireyin nasıl vatandaş haline gelebileceği verilecek demokrasi eğitimi ile mümkündür.” ifadesi olmuştur.

7.Demokrasinin unsurlarından “eşitlik, özgürlük ve hoşgörü” kavramlarına ilişkin İlköğretim 7. ve 8.sınıf kız ve erkek öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

8.Demokrasinin unsurlarından “eşitlik ve özgürlük” kavramlarına ilişkin İlköğretim 7.sınıf öğrencileri ile 8.sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık, Demokrasi, Demokrasi Eğitimi

ABSTRACT**DEMOCRACY EDUCATION OF ELEMANTARY SCHOOL AT 7th AND
8th CLASSES AT CİTİZENSHIP LESSON****Gülhan GÜRBÜZ**

Phd : Social Science

Supervisor :As.Dr.Samettin GÜNDÜZ

January 2006, 150 + xii page

The aim of this work is to determine the 7th and 8th class students' opinions about the components of democracy

This investigation was applied by using the 'singular technique' from the survey type of quantitative research technique at Gazi Paşa elementary school which is one of the central elementary schools in Bolu. In this investigation an original attitude survey was developed in order to determine the student opinions about the components of democracy. Before the criterion was prepared, the components of democracy had been fixed by doing research from the relevant literature. The components related to democracy which were determined had been determined by making conversation with the relevant experts and various data was collected. The data that had been collected was recorded in a report by analysis. According to this knowledge, the prepared criterion sketch was presented to the field experts regarding scope, validity, understandibility and feasibility subjects and new regulations were done by taking their criticisms into consideration

The attitude criterion was applied by the investigator. The proportion of return of the given criterion is a hundred percent. In analysing the datum of the original criterion which had been improved by the investigator, all analyses were done such as; frequency dispersion, percentage, average, standard deviation calculation and 't' tests. These calculations, were analysed by using the SPSS 10,0 pocket programme.

The results of the elementary 7th and 8th class students' opinions relating to the components of democracy can be summed up like this:

1. It had been understood that elementary 7th and 8th class students' mostly agreed with the expressions relating to the freedom concept in the components of democracy

2. The opinion that the elementary 7th and 8th class students mostly agreed with the tolerance concept in the attitude criterion, "There must be a reciprocal tolerance atmosphere for individuals" living in peace together' was determined.

3. It was determined that elementary 7th and 8th class students' least interested concept was 'democracy education'.

4. It was seen that the item that has the highest percentage of the attitude criterion that elementary 7th and 8th class students least held is 'to be only a human is enough to have human rights'

5. It was fixed that the component that elementary 7th and 8th class students mostly were undecided about is 'citizenship'

6. 'how will an individual will be able to become a citizen is possible with the given democracy education' was the opinion that elementary 7th and 8th class students mostly had been undecided about in the components of democracy.

7. It had been seen that there was a significant difference between elementary 7th and 8th class male and female students relating to 'equality, freedom and tolerance' concepts from the component of democracy.

8. It had been seen that there was a significant difference between elementary 7th and 8th class students relating to "equality and freedom" from the components of democracy.

Key words: Citizenship, Democracy, Democracy Education.

Eşime

TEŐEKKÖR

Vatandaşlık Bilgisi dersinde demokrasi eğitimi adlı araştırmamı yaparken yardımlarını esirgemeyen, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yaşar Akbıyık'a teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Eğitimi almamda emekleri geçen bütün hocalarıma teşekkür ederim.

Araştırmanın yapılmasına yardım eden tez danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Samettin Gündüz'e ve yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Bayram Bıçak'a, araştırmanın uygulama sürecinde yardım ve desteklerini esirgemeyen Gazipaşa İlköğretim Okulu idari personeli, öğretmen ve öğrencilerine teşekkür ederim. Ayrıca bana zaman ayırarak destek veren Muğla Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Nurgül Oktik'e sonsuz teşekkürler.

Ayrıca, bana moral vererek destek olmaya çalışan eşime ve aileme teşekkür ederim.

Gülhan GÖRBÖZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa	
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İTHAF.....	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii

BÖLÜM I

1.1.Giriş.....	1
1.2.Problem.....	5
1.3. Amaç.....	5
1.4.Araştırmanın Önemi.....	5
1.5.Varsayımlar.....	7
1.6.Sınırlılıklar.....	7
1.7.Tanımlar.....	8

BÖLÜM 2

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1.Cumhuriyetin İlanından Günümüze Demokrasinin Tarihi Gelişimi.....	9
2.1.1. 1920-1950 Yılları Arasında Demokratik Gelişim.....	9
2.1.2. 1950'den Günümüze Demokrasinin Tarihi Gelişimi.....	17
2.2.Vatandaşlık.....	27
2.3.Demokrasi.....	30
2.4. Vatandaşlık ve Demokrasi.....	36
2.5.Demokrasi Eğitimi.....	39
2.6.Demokrasi ve Eğitim.....	44
2.7.Demokrasi ve Eşitlik.....	52
2.8.Demokrasi ve Özgürlük.....	55

2.9. Demokrasi ve Devlet.....	59
2.10. Demokrasi ve Katılımcılık.....	62..
2.11. Demokrasi ve Hoşgörü.....	65
2.12. Demokrasi ve İnsan Hakları.....	68
2.13. Demokrasi ve Cumhuriyet.....	71
2.14. Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında Cumhuriyet ve Demokrasi.....	74
2.15. Okulda Demokrasi.....	79
2.16. İlgili Araştırmalar.....	84

BÖLÜM 3

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	88
3.2. Evren ve Örneklem.....	88
3.3. Verilerin Toplanması.....	89
3.4. Verilerin Çözümlemesi.....	90
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik.....	91

BÖLÜM 4

BULGULAR ve YORUMLAR	92
4.1. Demokrasinin Unsurlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	93
4.2. Eşitlik Alt Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	98
4.3. Vatandaşlık Alt Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	101
4.4. Katılımcılık Alt Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	104
4.5. Hoşgörü Alt Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	107
4.6. Demokrasi Anlayışı Alt Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	110
4.7. Demokratik Devlet Alt Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	113
4.8. Demokrasi Eğitimi Alt Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	116
4.9. Özgürlük Alt Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	119
4.10. İnsan Hakları Alt Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	121
4.11. Kız ve Erkek Öğrenci Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	124
4.12. 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	128

BÖLÜM 5

SONUÇLAR ve ÖNERİLER	131
5.1.Sonuçlar.....	131
5.2.Öneriler.....	132
5.3.Yapılacak Çalışmalarla İlgili Öneriler.....	133
KAYNAKÇA.....	134
EKLER	
EK-1. Tutum Ölçeği Formu.....	137
Ek-2. İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Tutum Ölçeğindeki Maddelerde Dile Getirilen İfadelere Katılma Düzeylerini 5 Seçenekli Skala Üzerinde Gösteren İstatistikler.....	142
EK-3. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi.....	144
EK-4. İzin Belgesi.....	149
EK-5.Özgeçmiş	152

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1:İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Tutum Ölçeğine İlişkin Örneklemine Gösteren İstatistikleri.....	89
Tablo 2:Tutum Ölçeğinde Yer Alan Unsurların Geçerlik ve Güvenirlik Düzeylerine Dönük İstatistikleri.....	91
Tablo 3: İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Eğitime İlişkin Görüşlerini 3 Seçenekli Skala Halinde Gösteren İstatistikleri.....	93
Tablo 4: İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Eşitlik Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri.....	98
Tablo 5: İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri.....	101
Tablo 6: İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Katılımcılık Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri.....	104
Tablo 7: İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Hoşgörü Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri.....	107
Tablo 8: İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Anlayışı Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri.....	110
Tablo 9: İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Devlet Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri.....	113
Tablo 10: İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Eğitimi Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri.....	116
Tablo 11:İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Özgürlük Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri.....	119
Tablo 12: İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin İnsan Hakları Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri.....	121
Tablo 13: Demokrasinin Alt Boyutları İle İlgili Kız ve Erkek Öğrenci Görüşlerinin Tanımlayıcı İstatistikleri.....	124
Tablo 14: Demokrasinin Alt Boyutları İle İlgili 7. ve 8. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin Tanımlayıcı İstatistikleri.....	128
Tablo 15:İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Eğitime İlişkin Görüşlerini 5 Seçenekli Skala Halinde Gösteren İstatistikleri.....	142

BÖLÜM 1

1.1. GİRİŞ

Demokrasi genel anlamda “Halkın kendi kendini yönetmesi” dir. Bu özelliğiyle hem bir süreci, hem de bu süreci gelenekselliğe dönüştürebilecek kurumlar bütününden oluşmaktadır. “Demokrasi, sonuçta devlet-toplum ilişkisinin biçimini belirler ve bu bağlamda da siyasal iktidarın meşru kaynağına ilişkin bir öngöründe bulunur. İktidarın halk tarafından ve halk için kullanılacağı bir siyasal modelin adıdır demokrasi” (Dağı, Polat, 2004: 3).

Demokrasi, siyasal otoritenin kullanılması ve demokratik katılım mekanizmalarıyla meşru hale gelmektedir. Bıçak(1998)’ın aktardığına göre, “Demokrasi, organizasyonları bütün olarak etkileyen kararların organizasyonun tüm üyelerince alınması ve karar alma mekanizmasında herkesin eşit haklara sahip olması idealinden oluşur” (Çev. Bıçak, 1998:1).

Türkiye Cumhuriyeti, demokrasiyi ve demokrasi eğitimini gerçekleştirmeyi kendisine ilke edinmiş bir ülke olarak, bireylere vatandaşlık bilici kazandırmayı, aynı zamanda bu bireylerin iyi vatandaş haline gelebilmeleri için, demokrasinin ilke ve fonksiyonlarını benimseterek davranış haline getirebilmelerini ve yetişecek genç kuşaklara örnek olmalarını hedeflemektedir. Bu bakımından öğrencilere verilecek olan demokrasi eğitimi büyük önem taşımaktadır.

Büyükkaragöz’ün sözleriyle:

Demokrasinin ilke ve fonksiyonlarını bireyin ve toplumun hayatında etkili kılmak için, demokrasi anlayışının ve tutumunun, eğitimin her kademesinde öncelikle ailede olmak üzere çocuğa ve gence kazandırılması büyük bir önem arz etmektedir (Büyükkaragöz, 1995: I).

Bu nedenle bu araştırmanın amacı; İlköğretim 7. ve 8. sınıflar düzeyinde okutulmakta olan, demokratik ve toplumsal hayat eğitimi için planlanmış Vatandaş

Bilgisi dersinin kapsamında verilen özgürlük, eşitlik, katılımcılık, hoşgörü ve insan hakları kavramları ile ilgili öğrenci görüşlerini tespit etmektir.

Milli Eğitim Temel Kanunu ilkelerinde özel bir yere sahip olan demokrasi eğitimi; bireyin iyi vatandaş olmasını, demokrasi bilinci kazanabilmesini dolayısıyla toplumsal yaşama daha iyi hazırlanmasını sağlayacağından, bu bağlamda “Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi” araştırması da önem taşımaktadır.

Demokratik bir ülkede, bütün kurumlar yapısı ve işleyişi ile birlikte demokratik bir nitelikte olmalıdır. Bu ise ülkenin demokratik yapısının olgunluğuna bağlıdır. Demokrasinin yaşaması için toplumda demokrasi kültürünün var olması, başka bir deyişle bireylerin demokrasiyi yaşam biçimi haline getirmiş olmaları gereklidir. Ülkemizde ilk meclis 1876 yılında açılmıştır. Cumhuriyet’ten sonraki süreçte de zaman zaman çok partili sisteme geçiş denemeleri yaşanmıştır. Bu da gösteriyor ki, siyasi demokrasi tarihimiz oldukça eskiye dayanmaktadır. Demokrasinin günümüzdeki şeklini alması ve gelişmesi ise aşama aşama olmuştur.

Demokrasinin benimsenmesi ve yerleşmesi okullarda etkili bir şekilde verilecek demokrasi eğitimi ile mümkündür. Demokrasi eğitimi formal olarak okullarda, informal olarak ise ailede ve toplumda kazandırılır. Bireylerin demokrasinin ilke ve değerlerini doğru olarak öğrenebilmeleri, devletin ve eğitimin demokratik bir yapıya sahip olabilmesi ve okullarda demokrasi eğitiminin verilmesi ile mümkün olabilir. Çünkü, devlet ne kadar demokratik olursa eğitim sistemi de o kadar demokratik olabilir.

Demokrasi eğitimi çağdaş dünya koşulları düşünüldüğünde zorunlu hale gelmiştir. Bu nedenle eğitim sisteminin evrensel demokrasi ilkeleri ışığında gelişmesi, demokratik sistemin amaçlarının, yapı ve işleyişinin demokratik olmasına ve sistemi meydana getiren bireylerin demokratik kişilik kazanmasına imkan tanıyacaktır. Ülkeler ancak demokratik bir yapıya sahipse, insan hakları ve düşünce özgürlüğünün evrensel nitelikleriyle benimsenmesi ve yaşatılması mümkün olabilir. Çünkü demokrasi; insanı, insanın düşüncesini, gelişimini, katılımcılığını vb. temel alır. Bu bağlamda; özgürlük, eşitlik, adalet, katılımcılık, hoşgörü ve insan hakları gibi demokratik değerleri bireylere kazandırmayı amaçlar. Avrupa Birliğine girme aşamasında olan ülkemizde demokrasi eğitiminin ne ölçüde verildiği daha da önemli bir konu haline gelmiştir. Oysa ki, okullarımızda ‘Demokrasi Eğitimi’ adı altında bir ders bulunmamaktadır. Bu konuya

sadece Sosyal Bilgiler ve Vatandaşlık(Yurttaşlık Bilgileri) Bilgisi dersleri kapsamında yer yer değinilmekle yetinilmektedir. Bireyin vatandaş olma bilinci kazanması ve toplumla uyumlu bir hale gelebilmesi Vatandaşlık Bilgisi dersinde verilecek olan etkili bir demokrasi eğitimi ile gerçekleştirilebileceğinden ‘‘demokrasi eğitimi’’ konusunun önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanısıra Büyükkaragöz ve Kesici’ye göre demokrasi eğitimi:

Demokrasi eğitimi sadece okulda planlanıp yürütülebilecek bir iş değildir. Dolayısıyla okulda öğretmen, evde çocuğun anne ve babası ve bunun yanında da devlet ve toplumun kitle iletişim araçları ile bu eğitime destek vermelidir. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi ile ilgili dersin sadece ilköğretim 7. ve 8. sınıflarda değil ilköğretimden yükseköğretime kadar planlanıp yürütülmesi gerekmektedir. Bilhassa yükseköğretimde bir demokrasi eğitimi dersi seçmeli derslerin arasına konularak o dersin içeriği alan araştırmaları ile desteklenerek dünya ve ülkemizde yapılan araştırmalardan örnekler verilmelidir. Eğitim sistemimizin gerçekten demokratik olabilmesi için bakanlık, merkez ve taşra teşkilatında, okullarda, üniversitelerde seçime dayalı, katılmalı ve yerinde yönetim tam olarak uygulanmalıdır. Öğretmenler, aileler ve öğrenciler yönetime katılmalıdırlar. Ayrıca tüm eğitim düzeylerinde demokrasi ve insan hakları eğitimine yer verilmelidir (Büyükkaragöz, Savaş;Kesici, Şahin, 1998: 34).

Bu da demektir ki; demokrasinin benimsenmesi ve gelişmesi için ülkenin tüm kurumları yapı ve işleyiş olarak demokratik değerlere sahip olmalıdır. Bununla birlikte bireyler de, demokratik yurttaşlık bilincini kazanmalı, katılımcılık anlayışını geliştirerek çevresiyle sıkı bir etkileşim ve iletişim içerisinde bulunmalıdır. Okul ile aile arasında kurulacak sağlıklı iletişim demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemlerini sağlayacaktır.

İlköğretim çağındaki çocukların, bir çok şeyi, görerek, bizzat yaşayarak öğrendiklerini göz önüne aldığımızda, aile, öğretmen ve toplumun diğer üyeleri davranışlarıyla yeni yetişen çocuklara örnek olmalıdır. Demokrasi ve demokrasinin bünyesinde bulunan özgürlük, eşitlik, adalet, katılımcılık, hoşgörü ve insan hakları gibi soyut kavramların bu dönemde kavranması daha zor olduğundan bu kavramlar somutlaştırılarak, örnekler verilerek, sınıf içerisinde tartışma ortamları yaratılarak ve

öğrencilere görev ve sorumluluk bilinci verilerek demokratik bir eğitim-öğretim ortamı hazırlanmalıdır. Böyle bir demokrasi eğitimi, çocukların demokrasiyi içselleştirmelerinde ve demokratik değerleri davranış haline getirmelerinde faydalı olacaktır. Kitle iletişim araçlarının toplumlar üzerindeki etkisi göz önüne alınarak demokrasi eğitiminin verilmesi etkili hale getirilmelidir.

Büyükkaragöz(1995), demokrasinin kalıcı olabilmesi için gerekli koşulları şöyle özetler:

Bir sistemi ayakta tutan ve kalıcılığını sağlayan eğitimidir. İçinde bulunduğumuz çağda bilim ve teknikteki gelişmelerin baş döndürücü bir hıza ulaşması, eğitimde bir takım yeni ihtiyaçları gündeme getirmektedir. Ortaya çıkan bu gelişmeler doğrultusunda eğitimin üstlenmesi gereken fonksiyonu, bireyin tüm hayatına yayılması ve hayat boyu sürmesidir. O halde demokratik eğitimde toplum düzeni ile eğitimin demokratikleşmesinden söz edilmektedir. Eğitim sürecindeki bu gelişmeler demokrasinin kalıcılığı içindir. Bu kalıcılığı sağlayan eğitim-öğretimin demokratikleştirilmesi, öğrencilere daha fazla sorumluluk vermek, ilgi ve yeteneklerini göz önünde bulundurmakla mümkündür (Büyükkaragöz, 1995: 229).

Demokratik eğitim, bireylerin ilgi, istek ve ihtiyaçlarını dikkate alan, insan hakları, adalet, eşitlik, katılımcılık, hoşgörü ilkelerine dayanan eğitimidir. Böyle bir eğitim, bireylerin kendilerini geliştirmelerini ve kendilerine güvenmelerini sağlar. Bireylere görüşlerini açıklama ve kararlara katılma hakkının verilmesi, aynı zamanda onların kendilerine ve düşüncelerine değer verildiğini anlamalarında ve alınan bu kararların uygulanmasında da etkili olacaktır. Böyle demokratik bir iklimde eğitim alan çocuklar, geleceğin toplumunda da demokratik bir kişilik geliştirecek, iyi bir vatandaş olarak görev ve sorumluluklarını, hak ve özgürlüklerini bilecek ve ülkesinin gelişimi için çalışıp örnek birer vatandaş olabileceklerdir. Bu nedenle demokratik eğitim, demokrasinin geleceği açısından da önem teşkil etmektedir.

1.2. PROBLEM

İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları ile ilgili görüşlerinin neler olduğu bu tezin problemini oluşturmaktadır.

1.3. AMAÇ

Bu araştırmanın genel amacı; İlköğretim 7. ve 8. sınıf düzeyinde okutulmakta olan ve demokratik ve toplumsal hayat eğitimi için planlanan Vatandaşlık dersinin kapsamında verilen ve demokrasinin unsurlarını oluşturan özgürlük, eşitlik, adalet, katılımcılık, hoşgörü ve insan hakları kavramlarına ilişkin öğrenci görüşlerini tespit etmektir.

Bu amacı gerçekleştirmek için şu sorulara cevap aranacaktır:

1. Araştırmaya katılan Bolu İli Gazipaşa İlköğretim Okulu 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurlarına ilişkin öğrenci görüşleri nelerdir?
2. Araştırmaya katılan Bolu İli Gazipaşa İlköğretim Okulu 7. ve 8. sınıf kız ve erkek öğrenci görüşleri arasında bir farklılık var mıdır?
3. Araştırmaya katılan Bolu İli Gazipaşa İlköğretim Okulu 7. ve 8. sınıf öğrencileri arasında okudukları sınıfa göre bir farklılık var mıdır?

1.4. ÖNEMİ

Bursalıoğlu(1979)'na göre; ‘Eğitim, düşünce, bilgi ve davranışa; demokrasi ise eylem, uygulama ve başarıya dönüktür. Demokrasinin temelinde var olan insan haklarını sağlamak, demokrasinin başlıca görevlerinden biri olduğu gibi, eğitimin temel ilkesi olan fırsat eşitliğini sağlamak da demokratik yönetimin başlıca sorumluluklarıdır’ (Akt.

Büyükkaragöz, 1989:153). Bu nedenle, birbirlerinin amaçlarını gerçekleştirmede sıkı bir ilişki içerisinde olması gereken demokrasi ve eğitim kavramları; eğitimin gelişmesinde, yetişecek genç kuşakların demokratik kişilik kazanmasında, dolayısıyla toplumun da demokratik toplum olma özelliği taşımasında etkili olacaktır.

Demokrasi eğitimi; bireyin iyi vatandaş olmasını, demokrasi bilinci kazanabilmesini , aynı zamanda yaşama hazırlanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. “Demokratik anlayışın gelişme ve yerleşmesinde önemli rollere sahip olan en önemli kurumlardan birisi de okuldur. Okul, demokratik değerleri geliştirerek, içinde yaşadığımız topluma katkıda bulunması bakımından en büyük bir öneme sahiptir” (Büyükkaragöz, 1989: 1v).

Okullarda daha çok Vatandaşlık Bilgisi dersi kapsamında verilen demokrasi kavramı aynı zamanda demokrasinin unsurlarından olan eşitlik, özgürlük, katılımcılık, hoşgörü, insan hakları, demokratik devlet vb. konularda da öğrencilerin bilinçlenmesini sağlayacaktır. Demokratik bir okul iklimi içerisinde demokrasinin bu unsurlarının önemini kavrayan ve benimseyen bireyler, yetişecek genç kuşaklara davranışları ile örnek olacak, demokrasinin yerleşmesinde ve gelişmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

Okullarda önemle üzerinde durulması gereken demokrasi kavramı, bireylerin demokrasi bilinci kazanarak demokrasinin geleceğini sağlam temellere oturtacak ve demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemlerini de zemin hazırlayacaktır. Sağlıklı işleyen bir demokrasi de, demokrasinin temelini oluşturan özgürlük, eşitlik, adalet, katılımcılık, hoşgörü ve insan hakları ilkelerinin de garantisi olacaktır. Ancak ülkemizdeki okullarda ‘Demokrasi Eğitimi’ adı altında bir ders bulunmamakta, bu kavram sadece Sosyal Bilgiler ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri kapsamında ele alınmaktadır. Bu nedenle bu araştırmanın, Vatandaşlık bilgisi kapsamında ele alınan demokrasi kavramının; bireylerin demokrasi bilinci kazanmalarında, demokratik bir kişilik yapısına sahip olmalarında dolayısıyla demokrasinin geleceğinin sağlam temellere oturtulmasında yol gösterici olacağı düşünülmüştür.

1.5. VARSAYIMLAR

Bu araştırmada, aşağıdaki varsayımdan(sayıltıdan) hareket edilecektir.

1.Araştırmaya katılan öğrencilerin anket sorularını içtenlikle cevapladıkları varsayılmaktadır.

2.Eğitim demokrasinin, demokrasi de eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır.

3.Özgürlük, eşitlik, katılımcılık, hoşgörü, insan hakları demokrasi eğitiminin temelini oluşturur.

4.Okul, bireylerin demokrasi bilincini geliştirmede en önemli hareket noktasıdır.

5.Demokrasi eğitimi dersi öğrencilere sadece Vatandaşlık Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde verilmektedir.

6.Demokrasi eğitimi sadece okulla sınırlı olmayıp aile ve çevrenin de demokrasi bilincinde önemi büyüktür.

7.Demokrasi eğitimi bireyin iyi vatandaş olmasında en önemli ögedir.

8.Erken verilen demokrasi eğitimi toplumun gelişmesinde en önemli ögelerden birisidir.

9.Bir ülkedeki eğitim ne kadar evrensel ve demokratik değerlere sahipse o ölçüde demokrasi bilinci gelişebilir.

1.6. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

2004-2005 eğitim-öğretim yılında, Bolu ili Gazipaşa İlköğretim Okulu'nda Vatandaşlık Bilgisi dersi alan 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile yapılan bu çalışma tezin sınırlılığını göstermektedir.

1.7. TANIMLAR

Demokrasi: : Halk hükümeti, en yüksek gücün halkın elinde bulunduğu ve bu gücü ya doğrudan doğruya ya da bir temsilcilik düzeni ile dolaylı olarak kullanıldığı bir hükümet. Halk egemenliğine dayanan devlet.

Bireye değer veren ve insan kişiliğinin bütünlüğünü önemli sayan, birlikte davranan insan zeka ve anlayışına inanç duyan ve karşılıklı saygı, işbirliği, hoşgörü ve doğruluk... gibi nitelikleri yansıtan, toplumsal ilişkilere yer veren bir yaşam yolu. (Öncül, 2000: 290)

Eğitim: Birey açısından; insanın kendisi ya da başka biri üzerinde, bilinçli olarak istenen davranış değişiklikleri yapmak üzere etkide bulunması sürecidir. (Öncül, 2000: 391)

Demokratik eğitim: Amaçları, içeriği ve yöntemleri, demokratik temel ilkelere göre saptanmış, düzenlenmiş ve yürütülen eğitim düzeni.

Öğretim çalışmalarında ve ders dışı etkinliklerde, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde, ana-babalarla olan temaslarda bireye, bireyin yetenek ve düşüncesine, birlikte çalışmaya, karşılıklı sevgi ve saygıya, hoşgörü ve kişiliğe, eşit eğitim olanaklarına önem ve ağırlık veren bir eğitim türü. (Öncül, 2000: 291)

BÖLÜM 2

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1.CUMHURİYETİN İLANINDAN GÜNÜMÜZE DEMOKRASİNİN TARİHİ GELİŞİM

2.1.1. 1920- 1950 Yılları Arasında Demokratik Gelişim

Demokrasi, insan hakları düşüncesini temel alarak doğmuş ve gelişmiştir. Bu nedenle, insan hakları adına verilen mücadeleler demokrasinin benimsenmesini ve gelişmesini de etkilemiştir.

Erkan'ın da belirttiği gibi:

T.B.M.M'nin açılması ile birlikte, ulusal egemenlik fikrinin meşruluğu tartışılmaz bir biçimde ortaya konurken; Atatürk'ün 'yeni bir Türk Devleti' ülküsü de gerçekleşiyordu. 'Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur' hükmü, yeni Türk Devleti'nin egemenlik anlayışını, kaynağını halktan alan insan hakları esaslarına dayanıyordu 23 Nisan 1920'de egemenlik İstanbul'dan Ankara'ya (saltanattan halka) geçmekle kalmıyor, egemenliğin kaynağı ve yapısı da kökten değişiyordu (Erkan, 1990: 24).

Egemenliğin kaynağının ulusa ait olması demokrasi ve insan hakları açısından önemli bir gelişme olmakla birlikte insana ve insanın düşüncesine önem verildiğinin de bir göstergesidir.

Cumhuriyetin ilanı "Türk Demokrasi Tarihi" açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü cumhuriyet; insana insanın düşüncesine, gelişimine, hak ve özgürlüklerine değer verildiğinin en büyük ispatıdır. Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte; düşüncelerin çeşitlenmesi ve örgütlenmesi, insanların ortak amaçları için mücadele etmeleri, çok partili sisteme geçilmesi gibi demokrasi açısından önem taşıyan

bir çok değişme ve gelişme olmuştur.

Öztürk(1993), Cumhuriyet'in ilanından sonra meydana gelen bazı değişmeleri şöyle aktarır:

“Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonraki gelişmeler arasında; 431 sayılı kanunla 1 Mart 1924'te halifeliğin, 429 sayılı kanunla Şer'iyeye, Evkaf ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye vekillerinin kaldırılması ve ardından 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat kanunu ile eğitim ve öğretimin birleştirilmesi yer almaktadır.”(Öztürk,1993:56)

Demokrasi eğitimi açısından da Cumhuriyet önemli bir yere sahiptir. Eğitim bundan sonra; laik, devrimci ve ulusal bir kimlik kazanmış, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim ve öğretimde sağlanan birlik ve bütünlük sayesinde ülkedeki farklı zihniyetlerin yerini özgür düşünceli, araştırmacı, girişimci, bilimsel düşünce, tutum ve davranışa sahip demokratik vatandaşlar alması amacıyla kanunlar ve yönetmelikler çıkarılmıştır.

Tunçay vd(1997)'ne göre:

Cumhuriyetçiler açısından 3 Mart günü iki önemli kazanım sağladı. Öncelikle Cumhuriyet'e karşı siyasal bir seçenek gözü ile bakılan Hilafet ortadan kaldırıldı ve Halife de yurttan uzaklaştırıldı. Böylece Cumhuriyet'in en büyük siyasi rakibi tasfiye edilmiş oldu. İkinci olarak, her ne kadar artık hiçbir siyasi gücü kalmamış olsa da, hala ayakta duran saray, mensuplarıyla birlikte ortadan kaldırıldı. Artık dinsel otorite kalmamıştı. Din müessesesini temsil eden iki vekaletin hükümetten çıkarılması ile önemli bir adım daha atıldı. Dini konularla ilgilenmek üzere yeni bir örgüt yaratıldı: Diyanet İşleri Bakanlığı. Bu örgüt, bağımsız ya da özerk değildi. Hükümete bağımlıydı. Böylece dini kurum tamamen hükümetin denetimine geçmiş oluyordu (Tunçay, Mete ve Koçak, Cemil ve Özdemir, Hikmet, 1997:94).

Dini kurumun hükümetin elinden çıkarılmış olması, millet egemenliğine dayanan hükümetin demokrasi için oldukça önemli olan düşünce özgürlüğünü de garanti altına almaya çalışmış olması bakımından önemlidir. Yine Tunçay'ın aktardığını gibi:

Siyasal otoritenin tek merkezi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde üyelerin hemen hemen tamamı Halk Fırkası üyesi olsalar bile, bu henüz, Meclis'in ve partinin türdeş bir siyasal topluluk olduğunu

göstermiyordu. Tam aksine, gerek Meclis'te ve gerekse partide önemli anlaşmazlıklar vardı. Cumhuriyet'in ilanı ve Hilafet'in kaldırılmasında görülen muhalefet, 1924 Anayasası'nın görüşülmesi ve kabulü sırasında da sürmüştü. Ankara'daki Cumhuriyetçi yönetim kadrolarının Meclis ve parti üzerindeki denetimleri mutlak sayılamazdı. Nitekim o tarihte Halk Fırkası Meclis Grubu ile Türkiye Büyük Millet Meclisi, hükümeti kayıtsız şartsız destekleyen birer organ değillerdir; ama tam aksine, bir çok kez hükümetten gelen önerileri reddedebilen birer organdılar (Tunçay, Mete ve Koçak, Cemil ve Özdemir, Hikmet, 1997:97).

Demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesi için etkili bir muhalefet bulunmalıdır. Çünkü; muhalefet; alınan kararların, yapılan işlerin sorgulanmasını, denetlenmesini dolayısıyla daha doğru kararlar alınmasını sağlar. Bu bağlamda 1920'de kurulan TBMM'ne baktığımızda toplumun değişik kesimlerinden temsilciler olması bakımından demokratiktir denilebilir. Ancak, 1924'e kadar başka bir parti olmaması nedeniyle Cumhuriyet Halk Partisi, yasama, yürütme ve yargı işlerinin tamamına el koymuş, ülkede kendisine karşı yapılan muhalefet unsurlarını dikkate almamış ve 17 Kasım 1924'te Atatürk'ün silah arkadaşları partiden ayrılmışlar ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuşlardır. Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Cevat Paşa, Refet Bele'nin de öncüsü olduğu 29 milletvekilinden oluşan parti, daha sonraki dönemlerde dini siyasete alet ettikleri, halkın ayaklanmasına ve bölücülüğe ortam hazırladıkları gerekçeleriyle 13 Şubat 1925'te başlayan Şeyh Said ayaklanması da bahane edilerek 4 Mart 1925'te Tahrir-i Sükun kanunu çıkarılmış ve kapatılmıştır. Bununla birlikte; "1924 anayasası döneminde 1950 yılına kadar açık oy esası geçerli idi (Erdoğan, 1999: 42)".

Bu gecikme, çok partili sisteme geçişi bir süre engellemiş, 1929 yılında kanunda yapılan değişikliklerden sonra Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasına kadar devam etmiştir. Fethi Okyar'ın başkanlığında 1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kaderi de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na benzemiş Anadolu'da bazı ayaklanmaların baş göstermesi nedeniyle kapatılmıştır. Partinin kapatılmasında 23 Aralık'ta meydana gelen Menemen Olayı da etkili olmuştur. Bu Parti de, demokrasi

açısından önemli bir aşama olmakla birlikte kapatılmasıyla çok partili sisteme geçişi dolayısıyla sağlıklı bir demokrasinin işlemediğini sürecini yine geciktirmiştir. Bu gecikme; 1945'te Milli Kalkınma Partisi, 1946'da ise Demokrat Parti'nin kurulmasına kadar sürmüştür.

Tunçay vd.(1997), Şeyh Sait ayaklanmasından sonraki süreci şöyle açıklar:

1925 yılının Şubat ayında Doğu illerinde patlak veren Şeyh Sait ayaklanması, siyasal sonuçları bakımından da Cumhuriyet tarihinde önemli bir yer tutar. Ayaklanmanın başlaması ve geniş bir alana yayılmasından sonra, Başvekillikten istifasından beri İstanbul'da Heybeli Ada'da dinlenmekte olan İsmet Paşa Ankara'ya döndü ve 21 Şubat'ta Mustafa Kemal Paşa ile görüştü. Bu görüşmeden sonra aynı akşam Çankaya Köşkü'nde Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Başkan Vekili İsmet Paşa, Başvekil Fethi Bey ve TBMM Başkanı Kazım Paşa'nın katıldığı bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda ayaklanmaya karşı alınması gereken önlemler görüşüldü. Aynı gece bu kez yine Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında hükümet toplandı ve Doğu illerinde sıkıyönetim ilanı kararlaştırıldı. 25 Şubat'ta Türkiye Büyük Millet Meclisi yeni bir yasa çıkararak, dini bir görüntü altındaki ayaklanma dolayısıyla, dinin siyasete alet edilmesinin suç olduğunu ve vatana ihanet sayılacağını 'Hıyanet-i Vataniye Kanunu'na ekledi (Tunçay, Mete ve Koçak, Cemil ve Özdemir, Hikmet, 1997:99-100).

Bu gelişme, bazı kişi ve kişilerin dini bahane ederek cumhuriyete dolayısıyla demokrasiye engel olma çabalarını engelleme açısından önemli görülebilir. Çünkü cumhuriyet yönetiminde din işleri ve devlet işleri birbirinden ayrıdır ve Türkiye Cumhuriyeti laik bir devlettir.

Tunçay vd.(1997)'ne göre:

Ayaklanmanın bastırılmasından sonra yargılanan Şeyh Sait ve arkadaşları (toplam 29 kişi) 28 Haziran'da idama mahkum edildiler ve 29 Haziran'da karar infaz edildi. Takrir-i Sükun Kanunu ve İstiklal Mahkemelerinin verdiği güçle hükümet, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın 3 Haziran'da kapatılmasına karar verdi. Hükümet

kararında, İstiklal Mahkemelerinin daha önce açıklanan karar ve hükümlerine değinilerek, başka yerlerden alınan bilgilerin de bu kanıları doğruladığı belirtiliyordu. Parti programında yer alan, dine karşı saygılı olma yolundaki hükmün, yeni değiştirilen Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun kapsamına girip girmediğinin saptanmasının savcılara düşen bir görev olduğuna dikkat çekilen hükümet açıklamasında, hükümetin uygulamada bu durumun ortaya çıktığı kanısını taşıdığı belirtilmekteydi. Şeyh Sait Ayaklanması'nın siyasal sonuçları tek-parti diktatörlüğünün kurulması sürecinde önemli bir dönüm noktası oldu: Ayaklanmadan sonra ülkede yeni başlamış olan çok partili hayat daha doğum anında sona erdi ve Takrir-i Sükun Kanunu ile hükümet tüm ülkede otoriter bir yönetim kurmayı başardı. Bundan sonraki dönemde gerek Meclis'te ve gerekse Meclis dışındaki muhalefet geçmişe oranla pek cılız kaldı ve serbest tartışma ve eleştiri olanağı büyük ölçüde ortadan kalktı. Siyasal muhalefet hükümetin sert baskısı altında yaşamak zorunda kaldı. Bununla birlikte, örgütlü muhalefet son bulmakla birlikte yönetime muhalif gruplar –örgütsüz olarak da olsa- bir süre daha ayakta kalmayı sürdürdüler (Tunçay, Mete ve Koçak, Cemil ve Özdemir, Hikmet, 1997:99-100).

Bu olaylar gösteriyor ki, o yıllarda ülkemiz demokrasi için hazır olabilecek kadar bilgi ve bilince sahip değildi. Muhalefetin etkili bir şekilde işleyememesi, ülkemizin yönetimini üstlenen bireylerin o yıllardaki demokrasi anlayışıyla da ilgili görülebilir. Demokrasinin gelişim sürecinin, dolayısıyla çok partili hayatın bu denli sancılı geçmesi toplumumuzun eğitim seviyesi ile de bağlantılı olduğu düşünülebilir.

Tunçay vd.(1997), Serbest Fırka'nın kapatılması ile başlayan süreci ise şöyle özetler:

Serbest Fırka'nın kapatılmasından bir ay kadar sonra, 23 Aralık 1930 günü Menemen Olayı çıktı. Manisa'da Nakşibendi tarikatına bağlı ve kendisinin Kıyamet Günü'nde ortaya çıkacak olan Mehdi olduğunu ileri süren Giritli Mehmet adında biri, çevresine bazı kafadarlar alıp Menemen'e geldi. Belediye Meydanı'nda bir camiden aldıkları yeşil bayrağın altında toplanıp zikretmeye ve halkı kendilerine katılmaya çağırdılar. Topluluğu dağıtmak için Yedek Asteğmen Fehmi Kubilay

bir manga askerle olay yerine geldi. Mehmet silahıyla Kubilay'ı yaraladı. Asker kaçtı. Mehmet, Kubilay'ın başını kesip bayrak direğine bağladı, kalabalığa gösterdi. Gelen kuvvetler hareketi bastırdı. Sıkıyönetim ilan edildi. Görevlendirilen askeri mahkeme 28 sanığı idama mahkum etti. Olay büyük yankılar uyandırdı. Kimileri, bu gericiilik olayını Serbest Fırka ile ilişkilendirerek, Fırka'nın kapatılmasının yerindelğine bir kanıt olarak göstermişlerdir (Tunçay, Koçak, Özdemir, 1997: 108).

Ağaoğlu'nun belirttiğine göre:

Serbest Fırka'nın resmen kuruluşu 12 Ağustos 1930 tarihinde tamamlandı. Partinin programı oldukça liberaldi. Devlet tekellerinin kaldırılması, vergilerin düşürülmesi ve daha geniş düşünce özgürlüğü, programın ana hatlarıydı. Parti'nin önderi Fethi Bey, gerçekten inanmış bir liberaldi. Öyle anlaşılıyor ki, Mustafa Kemal ve İsmet Paşa gibi yakın arkadaşları, ulusal bir burjuvazi yaratmanın kısa yollarını ararken, 1930 yılında, liberalizm ile devletçiliği, birbirinin yerine geçebilecek iki ayrı tutarlı yol olarak denemeye karar vermişlerdi. 'Cumhuriyetçi Halk Fırkası' devletçi bir yol izlerken, 'Serbest Fırka'nın da liberal ilkelere dayanan karşıt düşüncüyü savunması bekleniyordu. Fakat bu kararların 'Serbest Fırka' yöneticilerine iyi aktarılmadığı anlaşılıyor. Kuruculardan Ağaoğlu'na (1869-1939) göre, 'Serbest Fırka'nın kurulduğu ana kadar Cumhuriyet Halk Fırkası, liberalden daha da liberaldi. Gene Ağaoğlu'na göre, yeni partinin ismi bile 'Cumhuriyet Halk Fırkası' önderleri tarafından konulmuş ve bu önderler liberal karşıt parti görevini, kurucularının haberi olmadan 'Serbest Fırka'ya vermişlerdi (Kongar, 1999: 141; Ağaoğlu, tarihsiz: 30).

Kongar(1999)'a göre İzmir Suikasti ile ilgili gelişmeler şöyledir:

Terakkiperver Cumhuriyetçi Parti kapatıldıktan bir yıl kadar sonra, partinin önderleri Atatürk'e karşı düzenlenen 'İzmir Suikasti'ne karıştıkları gerekçesiyle İstiklal Mahkemelerine verildiler. Mahkeme sonunda kanıtlar yetersiz olduğu için, salıverildiler. Fakat, mahkeme, Atatürk'ün yakın arkadaşları tarafından kendisine karşı girişilen

siyasal eylemin bitişini de simgelemiştir oldu. Onların suçu, devrimlerin yapılaş hızını ve Mustafa Kemal Atatürk'ün artan gücünü eleştirmiş olmalarıdır. Bu suçlarını Atatürk'ün ölümüne kadar etkin siyasetin dışında bırakılarak ödediler (Kongar, 1999: 139).

Bu suikast girişiminin yalnızca Atatürk'e değil aslında onun ilke ve inkılaplarına, demokrasiye ve en büyük eserim dediği Cumhuriyete karşı olduğu söylenebilir.

Bu dönemde insanların dini duyguları kullanılmaya çalışılarak, dinin elden gittiği iddia edilmiştir. Aynı gerekçeyle bir insanın hayatına son verilmesi demokratik bir davranış olmadığı gibi, bu olayın ardından mahkemeye verilen suçluların cezalandırılması da demokratik bir şekilde olmamıştır. Ancak bu olayın, o günün şartlarının göz önüne alınarak değerlendirilmesi daha sağlıklı olabilecektir. Din elden gidiyor bahanesiyle böyle bir girişimde bulunan insanlar, cumhuriyetin ve demokrasinin dinin sağlıklı bir şekilde yaşanmasının da garantisi olduğunu görememişlerdir.

Tunçay, Koçak ve Özdemir(1997)'in açıklamalarıyla:

Tek-parti yönetimi boyunca kendilerini siyasal alanda meşru bir biçimde temsil ve ifade etme olanağı bulamayan değişik anlayıştaki muhalefet akımları 1945 yılında gerek uzun zamandır yönetime karşı oluşan birikimlerden ve gerekse İkinci Dünya Savaşı yıllarında izlenen ekonomik politikaların yarattığı ağır ekonomik ve sosyal sorunlardan dolayı kendilerine geniş bir toplumsal taban bulma olanağına sahiptiler. CHP'nin o zamana değin desteğini aldığı gruplar da artık partiden uzaklaşmaya başlamışlardı. Muhalefet ise, yeni olmanın verdiği güçle, kısa zamanda değişik toplumsal grupların temsilcisi olma durumuna erişme olanağına sahipti. Bu sırada iktidara karşı olan toplumsal ve siyasal muhalefetin derecesini ölçmek çok zor olmakla birlikte; geniş halk yığınlarına kadar inen yönetime karşı bir sessiz muhalefetten söz etmek herhalde yanlış olmasa gerektir. Bu muhalefetin ne zaman ve ne ölçüde bir siyasal sistem değişikliğine varacağı, hatta varıp varamayacağı –vurgulanmalıdır ki- muhalefetten ziyade yine yönetimin kendi elindeydi. Yönetim, var olduğunu bildiği (basında, partide ve Meclis'te gördüğü) muhalefetin ne ölçüde ileri gidebileceğini tahmin etme olanağına sahipti (Tunçay, Koçak,

Özdemir, 1997: 139-140).

Timur(1992), çok partili sisteme geçişi ve o dönemde yaşanan sorunları aşağıdaki gibi aktarır:

Türkiye’de çok partili sisteme geçişin başlangıcı 18 Temmuz 1945’te kurulan Milli Kalkınma Partisi olmasına rağmen siyaset bilimcileri çok partili sistemin başlangıcını 7 Ocak 1946’da kurulan Demokrat Parti (DP)’yi sayarlar. Zira Türkiye’de çok partili siyasi hayata geçişin mihenk taşı 4’lü tahrir oluşturur. Bu 4’lü tahriri Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes’ten oluşan grup vermiştir. Bu tahrirde; siyasi hak ve hürriyetlerin, anayasanın gerektiği şartlar ölçüsünde genişletilmesi ve parti çalışmalarının anayasanın esaslarına göre düzenlenmesi gibi konular geçiyordu. Diğer yandan; Dörtlü tahrire imza atan dört milletvekili, iktidarın artan hoşgörüsünden ve dünya konjektüründeki gelişmelerden cesaret alarak Türkiye’de milli hakimiyetin ve demokrasinin uygulama bazında tek tecelli yeri olan halkın temsilcisi TBMM’nde gerçek bir uygulamanın sağlanması, demokratik sistemin kurulmasına engel olan ve toplum huzurunu kısıtlayan bazı kanunlarda değişiklik yapılması ve parti tüzüğünde bazı değişikliklerin yer alması teklif ediliyordu (Timur, 1992: 14).

Karaibrahimoğlu(1972)’na göre:

D.P kurulmasına müteakip hemen teşkilatlanmaya başlamıştır. 1946’da yapılan seçimlerde meclise 61 milletvekili girebilmiştir. O yıllarda CHP’nin milletvekili sayısı 397’dir. Bu arada çok partili hayata geçiş sürecinde hızlı bir tempo çizilmiştir (Karaibrahimoğlu, 1972: 128).

Yaşanan bu gelişmeler; insan hakları, özgürlük, eşitlik... gibi ilkeleri içinde barındıran demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi süreci bakımından Türk Demokrasi Tarihinde önemli bir yere sahiptir.

2.1.2. 1950'den Günümüze Demokrasinin Tarihi Gelişimi

Karpat(1999), çok partili demokrasiye geçiş sürecini şöyle betimler:

Türkiye'nin çok partili demokrasiye geçişi, hem iç hem de dış gelişmelerin sonucudur. Atatürk, 10 Kasım 1938'de ölünce, yerine Kurtuluş Savaşı'ndan beri onun en yakın çalışma arkadaşı olan İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçildi. Cumhurbaşkanı olur olmaz İnönü, Atatürk'ün siyaset dışı bırakılmış olan yakın arkadaşlarını önemli siyasi ve yönetsel görevlere getirdi. Fakat, Atatürk'ün büyük liderlik imgesine sahip olmadığı için, ülkeyi eskisi gibi yönetebilmek amacıyla toplumsal, hukuksal ve siyasal denetimleri sıkılaştırdı. Her ne kadar bu önlemlerin kimisi hemen Atatürk'ün ölümünü izleyen günlerde alındıysa da, İkinci Dünya Savaşı ve bu savaş sırasında Türkiye'nin yansızlığının korunması, baskı yönetiminin gerekçesi olarak kullanıldı. Bir siyasal karşıt grup örgütleyebilmek için kullanılacak yolların hemen hepsi kapatılmıştı. Grevler yasaklanmış, ortak çıkarlara dayalı örgüt kurulması yasa dışı bırakılmıştı. Benzer etkinliklerin hepsi yasaktı. Basın, tam bir denetim altındaydı. Polise de olağanüstü yetkiler verilmişti (Karpat,1999:144).

Günümüzde Türk vatandaşlarının ve basının, bu hakları elinde bulundurması demokrasinin geliştiğinin, insanların daha geniş hak ve özgürlüklere sahip olduklarının açık göstergelerinden biri olabilir. Erkan(1990)'ın açıkladığına göre;

II.Dünya Savaşı'nın yarattığı buhran ve Türkiye'nin iki milyon genci silah altına alması ülkenin savaş içinde izlediği sıkı yönetimin yarattığı tepkiler, 1945'te dev gibi büyümüştü. Dış politikada ise Sovyet tehdidi dev bir tehlike olarak çıktı. Bu şartlar altında yeni çok partili bir denemeye geçildi (Erkan, 1990: 45).

Demokrat Parti'nin kuruluşu ile iktidara geldiği 14 Mayıs 1950 tarihi arasındaki dönemde gerçekleşen demokrasiye geçiş denemesinde; Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi liderleri yaşanan gerilimleri azaltmayı ve demokratik siyaset ortamının oluşması için gerekli uzlaşmayı sağlamaya çalışmışlardır. Ancak ülkemizde çok partili

yaşama geçiş denemeleri; çoğunlukla uygun ortam sağlanmadan ve zor şartlar altında olmuştur. Halk kurulan partilere zaman zaman tepki göstermiş, ayaklanmalar olmuş ve bu ayaklanmalar çoğunlukla şiddet kullanılarak veya ağır cezalarla bastırılmıştır. Demokrasi açısından böyle bir uygulamanın insan hakları ve özgürlükleri açısından yanlış olduğunu ancak dönemin şartları, demokrasinin henüz yerleşmemiş ve toplum açısından tam olarak anlaşılammış olduğunu göz önüne aldığımızda bu uygulamaların nedenleri netlik kazanabilecektir.

Karaibrahimoğlu(1972), parlamenter sistem ve demokrasinin nasıl geliştiğini aşağıdaki cümleleriyle belirtir:

20 Temmuz 1948’de Millet Partisi kurulmuştur. Nihayetinde bu üç parti 14 Mayıs 1950’de seçimlere girmiştir. Bu seçimi 408 milletvekili ile DP kazanmıştır. 14 Mayıs’taki bu seçimlerden sonra 10 Şubat 1954’te Cumhuriyetçi Millet Partisi , 29 Aralık 1955’te Hürriyet Partisi, 5 Aralık 1958’de Cumhuriyetçi Köylü Partisi kurularak çok partili sisteme geçişin meyveleri toplanmaya başlanmıştır. Nihayetinde cumhuriyetin ilanından 27 Mayıs 1960 ihtilaline kadar Türkiye’de bir eksikliğiyle veya bir fazlasıyla parlamenter sistem kurulmaya çalışılmış ve bu vesile ile demokrasinin yoğun mücadelesi yapılmıştır (Karaibrahimoğlu, 1972: 128).

Askeri müdahaleden sonra bir çok partinin kurulmuş olması, o yıllardaki düşünce çeşitliliğinin ve demokrasinin gelişmeye başlamasının bir göstergesi olabilir. Çünkü demokrasinin etkili bir şekilde işlemesi etkili bir muhalefete ve ülkenin gelişmesini sağlamayı amaç edinen partilere de bağlı olabilir.

Tanör vd.(1997), demokrasi sorununa farklı bir pencereden bakarlar:

Türkiye’de demokrasi sorununun önemli bir boyutu da ‘Kürt sorunu’ ve ayrılıkçı terörle ilgilidir. Siyasal alanın daraltılması, ‘Güneydoğu sorunu’ ya da ‘Kürt sorunu’ diye ifade edilen bunalımı daha da körüklemiştir. Türkiye demokrasisi bu dönemde farklı etnik ve kültürel kimlikten geldiklerini ileri sürenlerin yasal örgütlenmelerini sağlayarak, bunların siyasal sisteme intibaklarını kolaylaştırmış değildir. Aksine, silahlı eylemle ya da terör hareketleriyle organik herhangi bir bağı olmayan partiler, sırf bu kimlik adına (HEP,

ÖZDEP, DEP) ya da onun tanınması adına programlarına hükümler koyduklarında (diğer sol partiler), temelli kapatılma durumuyla karşılaşmışlardır. Bu arada Kürt kökenli bazı milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasında siyasal konjonktürün ve hatta Genel Kurmay Başkanlarının demeçlerinin belirleyici rol oynadığı da görülmüştür. Dolayısıyla farklı kimliklere siyasette ifade ve temsil olanağı vermeyen sistem, terör sorununa karşı demokratik seçenekler üretme şansını da elde edememiştir (Tanör, Boratav, Akşin, 1997: 100-101).

Erkan(1990)'a göre;

Demokrat Parti muhalefeti hayat pahalılığı, vurgunculuk, demokratik nitelik taşımayan yasa hükümlerinin kaldırılması, insan hak ve özgürlüklerinin güvenceye bağlanması, seçimlerin tek dereceli olması, seçimin dürüst ve güvenli yapılmasını sağlayacak şekilde değiştirilmesi için yoğun bir propaganda çalışmasına girişti. Bu durum da Demokrat Parti'nin başarılı olma sebeplerinden biridir (Erkan, 1990: 47-48).

Demokrat Parti'nin yapmış olduğu bu değişikliklerin toplumca kabul görmesi ve partinin başarılı olması, toplumun giderek demokratik değerleri benimsemeye başladığının da bir göstergesidir. Ancak partinin bu tavrı ile kapatılma sebebi arasındaki durum demokrasi açısından çelişkilidir. 27 Mayıs 1960'ta Demokrat Parti iktidarının; dini politikaya alet ettiği, vatandaşı birbirine düşman ettiği, seçmenlerin hür iradesini kötüye kullandığı, parti programını suistimal ettiği, parti tüzüğünün dışına çıktığı gibi gerekçelerle, parlamenter siyasi sisteme karşı müdahale yapılmış, müdahale sonucunda Milli Birlik Komitesi 28 Mayıs 1960 tarihli bildiriyle faaliyete geçmiştir. Ancak Erkan(1990), ihtilalden önceki koşulları şu şekilde betimler:

1960 yılı baharında son haddine varan ekonomik istikrarsızlık, devalüasyon ve enflasyon halkın ve ordunun bu partiye olan güvensizliği, öğrenci olayları ile somut bir duruma geldi. Demokrat Parti tabandan gelen baskıyı, şiddetle bastırma yoluna gitti. Ülkenin gittikçe büyüyen bir kargaşa içine girdiğini gören ve Atatürk ilkelerinin koruyuculuğunu üstlenen Türk ordusu 27 Mayıs 1960

yılında bir hükümet darbesi ile partiye el koydu. Böylece Demokrat Parti'nin 14 yıllık ömrü de sona erdi (Erkan, 1990: 51).

Bu ihtilalin amacı, Cumhuriyet Halk Partisi'nin karşısında sağlıklı bir demokrasinin işlemesi için gerekli denetimi ve eleştiriyi yapabilecek bir muhalefet partisinin varlığının istenmesidir. Bu amaçla da 13 Şubat 1961 yılında Yeni Türkiye Partisi kurulmuştur.

Tanör'e göre (1996):

27 Mayıs darbesi 'siyasal demokrasiyi kurumlaştırmak isteyen bir sivil toplum canlılığı üzerine oturmuştu. Askeri müdahale başarılı olmuştu ve bir meşruluk sorunu da yaratmamıştı. Ülkenin sivil demokratik güçleri ve kamuoyu büyük çapta ondan yana tutum almıştı. Bu yargı büsbütün temelsizdir. Çünkü: Darbecilerin amacı 'sivil demokrasiyi' kurumlaştırmak olmayıp, devlete yurttaş iradesinden bağımsız olarak, tepeden-inme biçimde yeniden yön vermek idi. Bu, hangi açıdan bakarsanız bakın, antidemokratik bir zihniyet ve tutumun ifadesidir.

Darbeye yardımcı olan ortam 'sivil toplum canlılığı' değil, sadece CHP sempatzanı bir grup üniversite hocası ve çok az sayıdaki üniversite öğrencisi ile, onlarla aynı ideolojik bakışı paylaşan basın camiası idi. Bu nedenle, bu kesimler arasında müdahalenin 'meşruluk sorunu' olmaması normaldi, ama meşruluk eğer sivil-toplumsal temelli bir şey ise halkın büyük çoğunluğunun sahnede olmadığı apaçık ortadaydı (Erdoğan, 1999: 87).

Erkan(1990)'a göre:

27 Mayıs döneminde Milli Birlik Komitesinin demokrasiyi yeniden kurma ve sivil kesimle paylaşma eğiliminin bir göstergesi olarak iki kuruluşun yan yana gelmesinden doğan Kurucu Meclis kuruldu; M.B.K ve Temsilciler Meclisi. Temsilciler Meclisi genel oya dayanan seçimle kurulmadı. Ama o günün koşulları içinde temsil niteliğini yaygın tutabilmek için ne mümkünse yapıldı. 272 üyeli Temsilciler Meclisi'nin yalnızca 10 üyesi Devlet Bakanınca ve 18 üyesi M.B.K'ca kabul edilmişlerdi. Geri kalan tüm üyeler, iller (75 temsilci), siyasal partiler (CHP 49, CKMP 25 temsilci) ve çeşitli kuruluşlara (barolar 6, basın 12, eski muharipler birliği 2, esnaf kuruluşları 6, gençlik

kuruluşları 1, işçi sendikaları 6, odalar 10, öğretmen kuruluşları 6, üniversiteler 12, yargı organları 12) aşamalı bir biçimde seçilecekti. Görüldüğü gibi temsilciler meclisine üye gönderebilecek yalnızca iki parti mevcuttu. Bunlar 27 Mayıs öncesi dönemin muhalefet partileriydi. Devrilen iktidar partisi ise kapatılmış, ileri gelenleri Yüksek Adalet Divanı'nda yargılanmaktaydı. Büyük bir toplum kesimini dışarıda bırakan bu durum 1961 Anayasası'nın daha başlangıçta yara almasına yol açtı (Erkan, 1990: 51-52).

Gerçek bir demokraside, toplumun hiçbir kesimi arasında ayrım yapılmaması, bireylerin eşit olması ve alınan kararlara katılması gereklidir. Bu aynı zamanda insan hakları açısından da gerekli olan bir ön koşuldur. Aksi takdirde, toplum alınan kararlara tepki gösterir ve toplumsal huzur ortadan kalkar. Bireylerin karar alma sürecine dahil edilmeleri alınan kararların uygulanmasını kolaylaştırma açısından da etkili olabilirdi.

Bu askeri müdahaleden sonra kurulan partiler Karaibrahimoğlu(1972)'nin belirttiğine göre şunlardır:

11 Şubat 1961'de Adalet Partisi'nin kuruluşu, 13 Şubat 1961'de Yeni Türkiye Partisinin kuruluşu , 13 Şubat 1961'de İşçi partisinin kuruluşu, 15 Haziran 1962'de Millet Partisinin Kuruluşu, 17 Ekim 1966'da Birlik Partisinin kuruluşu, 12 Mayıs 1967'de Güven Partisinin kuruluşu, 26 Ocak 1970'te Milli Nizam Partisinin Kuruluşu, 18 Aralık 1970'te Demokratik Partinin kuruluşu, 4 Eylül 1972'de Cumhuriyetçi Partinin kuruluşu, 3 Mart 1973'te Cumhuriyetçi Güven Partisinin kuruluşu (Karaibrahimoğlu, 1972: 129-190).

Bu gelişmeler, çok partili hayat ve bu bağlamda temelde düşünceye saygıya dayanan demokrasi için umut verici görülebilir. Ancak 1970'leri Tanör vd.(1997), insan hakları ve demokrasi bağlamında aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

1978 sonunda bazı illerde ilan edilen sıkıyönetimden sonra, 12 Eylül askeri müdahalesi bütün ülke çapında ilan edilmişti. Bir yandan askeri rejim koşulları, öbür yandan sıkıyönetim uygulamaları ve bunların yargı denetimi dışı kalışı, insan hakları ihlallerinin de doruk noktalara ulaşmasına yol açtı. 1983'te çok partili hayata yeniden dönülmesinden sonra sıkıyönetim uygulamaları giderek azaldı ve bunun yerine bazı

illerde olağanüstü hal rejimi geçirildi. Olağanüstü hal rejimi de yargı denetimi açısından önemli istisnalar taşıyordu. Özellikle doğu illerinde baş gösteren PKK şiddeti ve buna karşı uygulanan bastırıcı önlemler, bu bölgede insan hakları sorununu da ciddi ve vahim bir hale getirdi. Olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerine konan ve olağanüstü hal bölgesinin de dışına taşan düzenlemeler (sansür ve sürgün yetkileri) Anayasa Mahkemesi'nin isabetli kararıyla iptal edildiyse de, yargı denetimi ve kamuoyu Terörle Mücadele Kanunu'nun basın ve yayın hayatına getirdiği yeni sınırlamalar bölgedeki gelişmeler hakkında açık ve net bilgiler edinilmesini daha da zorlaştırdı. Güney Doğu illerinden çoğunu kapsayan olağanüstü hal uygulamaları adeta süreklilik kazandı.

Uluslar arası boyutlardan anlaşılması gereken Türkiye'nin insan hakları açısından taraf olduğu anlaşmalar ve yüklediği taahhütlerdir. Bu konuda söz konusu dönemin önemli adımlara sahne olduğu söylenmelidir. Avrupa Konseyi ile Birleşmiş Milletler bünyesinde çıkan ve işkencenin önlenmesiyle ilgili sözleşmeler, Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvuru hakkının tanınması, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Divanı'nın zorunlu yargı yetkisinin kabulü, Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILA) sözleşmelerinden bazılarının kabulü gibi örnekler bu arada ilk akla gelenlerdir. Ancak, anlaşmalarla verilen sözlerin ve yüklenen sorumlulukların iç hukuka ve gündelik yaşama geçtiğini söyleyebilmek zordur. Uluslar arası denetime duyulan tepki de bu arada anılmalıdır (Tanör, Boratav, Akşin, 1997: 97).

Buradan da anlaşılıyor ki, ülkemiz insan hakları adına uluslar arası boyutta bir çok anlaşma yapmış ancak içinde bulunulan ortam sebebiyle anlaşmaların uygulamaya geçirilmesinde sorunlar yaşamıştır.

Ülkemizde ordu zaman zaman toplumun büyük bir kısmının katılımı olmaksızın , çok partili siyasi hayata 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 yıllarında olmak üzere üç kez müdahale etmiştir. Bu durum demokrasi açısından ve o günün şartları açısından baktığımızda farklı şekillerde değerlendirilebilir. Demokrasi açısından baktığımızda, demokrasi insan haklarına, katılımcılığa, eşitliğe ve adalete dayanır. O

nedenle böyle bir uygulama yanlıştır, denilebilir. Ancak toplumda daha fazla kargaşa çıkmaması adına o günün şartları açısından bakıldığında, böyle bir uygulamanın tek çare olarak kabul gördüğü düşünülebilir. Bu müdahalelerin sebepleri arasında da; iç ve dış baskıdan ülkeyi uzaklaştırmak ve bir takım olumsuz durumlara çözüm bulmak yer almaktadır. Yine 12 Eylül 1980’de yapılan müdahale ile çok partili siyasi hayata 1983 yılına kadar ara verilmiş, aynı yıl siyasi partilerin kurulmasına izin verildiğinde ise eski kadrolar siyasetten uzaklaşmıştır.

Bu yıllarda artan terör olayları ve ekonomik sıkıntıların boy göstermesi nedeniyle hükümete verilen 12 Mart muhtırası, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunları çözüme kavuşturamamış, 1982 anayasasında yapılan değişiklikler de gerektiği kadar etkili olamamıştır. Bu nedenle Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuş ve ardında Milli Güvenlik Konseyi oluşmuştur. Genel Kurmay Başkanı, kara, deniz, hava kuvvetleri komutanları ve jandarma genel komutanından oluşan konsey, yasama ve yürütme yetkisini de bir süreliğine üstüne almıştır. Konsey izin verene kadar siyasi parti faaliyetleri yapılamamıştır. Siyasi partileri veto etme hakkını da elinde bulunduran konsey, Milliyetçi Demokrasi Partisi, Halkçı Parti ve Anavatan Partisi’nin yapılacak seçimlere katılmasına izin vermiştir. Bunların dışında kalan Sosyal Demokrat Partisi, Büyük Türkiye Partisi, Doğru Yol Partisi, Muhafazakar Parti ve Refah Partisi ise Milli Güvenlik Konseyi tarafından veto edilmiştir.

Tanör vd.(1997), 12 Eylül askeri rejiminin getirdiği hukuksal yapının insan hakları ve demokrasi alanında doğurduğu sıkıntıları şu şekilde açıklarlar:

12 Eylül askeri rejimi ve getirdiği hukuki yapı, insan hakları alanında olduğu gibi, demokrasi sorunu çerçevesinde de sıkıntılar doğurmaya devam etti. 1982 Anayasası ve özellikle Siyasal Partiler Kanunu partisel yaşama dolayısıyla siyasal yaşamın vazgeçilmez kurum ve kuruluşları olan siyasal partilere birçok kısıtlamalar getirmiş, parti kurucularının milletvekili seçilme yeterliliğine sahip bulunması (md.8) şartı konmuştur. Milletvekili Seçimi Kanunu da, TCK’daki ‘Devletin Şahsiyetine Karşı Cürümler’den mahkum olanların ‘affa uğramış olsalar bile’ milletvekili seçilemeyeceklerini buyurmuştur (md.11). Ayrıca anayasanın geçici 4.maddesi de eski siyasetçilerin geniş bir

bölümüne siyasal faaliyet yasağı getirmiştir. 12 Nisan 1991 tarihli Terörle Mücadele Kanunu ile TCK'daki bazı düşünce suçları kaldırılmıştır... Siyasal partilerin dışında ve bunlara komşu alanlardaki kısıtlamalar ve yasaklamalar da dikkat çekicidir. Sendikalar, dernekler, meslek kuruluşları, vakıflar ve partiler siyasal amaçlarla ortak hareket edemezler. Bu hüküm özellikle sosyal demokrat partileri hizalamaktadır. Çünkü, yukarıda anılan sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmak ve onlardan yardım görmek en çok merkez sol ya da sol partilerin işidir, ihtiyacıdır. Anayasa ve yasalar bu kısıtlamalarıyla, esasta bu tür partilerin aleyhine daraltımlar getirmiş olmaktadır...Gerçekten, 1980'den sonra demokrasinin daraltılması, laiklik konusundaki gerilemelere de büyük çapta hizmet vermiştir. 12 Eylül müdahalesinden sonra siyasal, derneksel, kültürel, toplumsal hayatın değişik boyutlarına getirilen çeşitli kayıtlamalar ve baskılar, en kolay sınımlanabilecek zemin ve mekanlardan biri olan dinci ideolojiyi ve örgütlenmeleri beslemiştir. Ayrıca 12 Eylül yönetiminin büyük bir fütursuzlukla giriştiği, bazı işler olmuştur ki, bunlar dinci dünya görüşünün ve örgütlenmelerinin yaygınlaşması sonucunu doğurmuştur (Tanör, Boratav, Akşin, 1997: 97-100).

12 Eylül 1980 sonrasında başlayan yeni dönemin anayasası ve parlamenter sisteminin nasıl yapılacağını Tanör vd.(1997) aşağıdaki şekilde aktarır:

MGK Genel Sekreteri Org. Haydar Saltık 1 Kasım 1980 günü bir basın toplantısı düzenleyerek, askeri rejimin 'demokratikleşme programı' olarak adlandırılacak bir 'paket' açıkladı. Planlama ve kademelendirme aynen şu basamaklardan kuruluydu (2.11.1980 tarihli basın):

'Kurucu Meclis' in teşkiline imkan verecek ön şartların sağlanması,
Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun'a ek olmak üzere çıkarılacak Kurucu Meclis'in kuruluş, görev ve yetkileri hakkındaki kanunun kabulü,

Kurucu Meclis'in bilfiil teşkil edilerek çalışmaya başlaması ve öncelikle yeni Anayasanın hazırlanması,

Yeni Anayasa metninin, hazırlanacak bir referandum kanunu ile halk

oyuna sunularak tasvip edilmesi,

Yeni Anayasanın halk oyuna kabul edilmiş hükümleri uyarınca yeni partiler kanunu ve yeni seçim kanununun hazırlanıp Kurucu Meclis’ce kabul edilmesi,

Yeni Anayasa ve sivil partiler kanununa uygun yeni partilerin kurulmasına ve teşkilatlanmasına yetebilecek bir zaman da dikkate alınarak parti faaliyetlerinin başlatılması,

Belirttiğim makul sürenin sonunda, yeni seçim kanunu uyarınca genel seçimlerin yapılması suretiyle parlamentonun kurulması ve göreve başlaması,

Anayasada yer almış geçici hükümler uyarınca Kurucu Meclis ve Milli Güvenlik Konseyi’nin görev ve mevcudiyetlerinin sona ermesi suretiyle normal demokratik siyasi hayata bütünüyle dönülmesi (Tanör, Boratav, Akşin, 1997: 37).

Cumhuriyet dönemindeki demokratik hareketlerin gelişimini Doğan(2001), şu şekilde özetlemektedir:

1. 29 Ekim 1923’te Cumhuriyet ilan edilmiştir. Cumhuriyet, Türklerin yeni devlet biçimidir. Atatürk, bu yeni Cumhuriyetin ilk Cumhurbaşkanı oldu.
2. 20 Nisan 1924’te Cumhuriyet döneminin ikinci anayasası yapılmıştır. Bu anayasada hakimiyetin millette olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca 1924’te ‘hilafet’ kaldırılmıştır.
3. 1926 yılında Medeni Kanun kabul edilmiştir. Bu kanun kadına getirdiği hak ve hürriyetlerle tanınır. 4 Ekimde yürürlüğe giren kanun, resmi nikahı zorunlu hale getirmiştir.
4. 5 Aralık 1934’te kadınlara genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı tanındı. Böylece Türk kadını bu hakkı bir çok Batılı ülke kadınlarından önce elde etmiş oldu.
5. 1945 yılında çok partili döneme girilmiştir. Daha önce bu konudaki denemeler sonuç vermemiş, Cumhuriyet Halk Partisi uzun yıllar siyasi sistemin tek partisi olmuştur. Demokrat Parti çok partili sisteme geçişi sağlayan yeni bir parti olarak 1945 yılında kurulmuştur. Çok partili dönemin diğer partileri ise Milli Kalkınma Partisi, Millet Partisi ve

Köylü Partisidir.

6. 1946'da Türkiye'de genel seçimler ilk kez dereceli seçim usulüne göre yapılmıştır.
7. 1950 seçimleri ise ilk kez hakim denetimi ve güvencesinde serbest, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına göre yapılmıştır. Bu seçimle 1950'ye kadar iktidarda olan Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı, seçimi kazanan Demokrat Parti'ye devretmiştir. Bu olay millet iradesinin demokratik bir seçimle gerçekleştiğini gösteren ilk ciddi deneme olarak anlamlıdır.
8. Demokrat Parti seçim yoluyla geldiği iktidarı on yıl sürdürmüştür. 27 Mayıs 1960'ta ordunun yönetime el koymasıyla iktidardan uzaklaştırılmıştır.
9. 1961 yılında Kurucu Meclis tarafından yeni Anayasa düzenlenmiştir. 1961 Anayasası olarak bilinen bu Anayasa; yasama görevini TBMM'ye, yürütmeyi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'na, yargıyı da bağımsız mahkemelere yükliyordu.
10. 12 Mart 1971 tarihinde Genel Kurmay Başkanı ve üç kuvvet komutanı tarafından imzalanan bir muhtıra Cumhurbaşkanı, Meclis ve Senato başkanlarına verildi. Bunun üzerine dönemin başbakanı görevinden ayrıldı.
11. 12 Eylül 1980 yılında ise ordu, bir süredir toplumda gelişen siyasal ve sosyal olayların artışını neden göstererek idareye el koydu.
12. 1982 yılında, anarşi ve terörün nedenlerinden biri olarak kabul edilen 1961 Anayasası'nın yerine, yeni anayasa hazırlanmıştır. Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir ilkesi bu Anayasada da vurgulanmaktadır.
13. 1995 yılında 1982 Anayasasının bazı maddeleri TBMM tarafından değiştirilmiştir (Doğan, 2001: 182-183).

Buradan da anlaşılıyor ki, Türkiye'de demokrasi süreci aşama aşama yerleşmeye başlamıştır. Demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesi, toplumun demokrasi kültürünü benimsemesi ile yakından ilgilidir. Toplumun demokratikleşmesi ise; siyasetin demokratik olmasına, toplumun ve kurumların yaşamın her aşamasında insana ve insan haklarına, hoşgörüye, adalete, eşitliğe, özgürlüğe ve katılımcı bir yapıya sahip olması ve bunları davranış haline getirmesi ile gerçekleşebilir. Böyle bir toplum düzeninde,

demokrasinin gereği olan görev ve sorumluluk bilinci geliyecek, seçim ve temsil ilkeleri sağlıklı işleyecek ve demokrasi etkili bir şekilde uygulanabilecektir.

2.2.VATANDAŞLIK

Vatandaş, kavramı sözlük anlamı olarak, ‘‘Vatanları veya vatan duyguları bir olanlardan her biri.’’ şeklinde ifade edilmektedir. Vatandaşlık ise, ‘‘Vatandaş olma, bir vatanda doğup büyüme veya yaşamış olma durumu (Duman, Karakaya, Yavuz, 2001: 7)’’ dur. Milli Eğitim Temel Kanunu’nun temel hedeflerinden biri olan ‘iyi vatandaş yetiştirmek’ görevi de eğitim kurumlarına düşmektedir. Bireyleri iyi vatandaş olarak yetiştirebilmek için ise, onlara demokratik bir eğitim-öğretim ortamı hazırlanarak ve onların yaşama daha iyi hazırlanmaları başka bir deyişle toplumsallaşmaları sağlanarak gerçekleştirilebilir. Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda İlköğretim 7. sınıftan itibaren Vatandaşlık Bilgisi dersi okutulmaktadır. Bu ders, ‘‘İnsanların vatanlarıyla, vatandaşlarıyla ve vatan üzerindeki kuruluşlarla karşılıklı ilişkilerini düzenleyen, vatandaşlık hak ve ödevlerini kapsayan bilgi topluluğu’’ anlamına gelmektedir. (Duman, Karakaya, Yavuz, 2001: 7).

Vatandaşlık Bilgisi dersi, bireylere toplum halinde yaşamının bir zorunluluk olduğu kuralını kavratırken, sosyal bir çevrede yaşamak zorunda olan insanların çeşitli koşullarda bir arada anlayış, işbirliği, hoşgörü ve dayanışma içerisinde yaşama alışkanlığı kazandırmayı hedeflemektedir. Bu dersi alan öğrencilerin; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, anayasaya, kanunlara ve devlete saygılı, demokratik düşünceye sahip, vatani ve milleti için çalışmayı seven, işini dürüstçe yapan bireyler olması beklenir. Bu şekilde demokratik bir yurttaşlık eğitimi alan kişilerden oluşan bir toplum da katılımcı, girişimci ve demokratik bir yapıya sahip olacak ve demokrasinin sağlıklı bir şekilde devamını sağlayacaktır. Siyasete katılabilen ve siyaseti sadece oy kullanma hakkı olarak görmeyen, sivil topluma inanan yurttaşlar demokrasinin doğru ve etkili işleminde de önemli bir yere sahiptir.

Çukurçayır'ın Barber'den aktardığı gibi:

Yapmaktan çok izleme durumunda yurttaşlar, 'bekçi' rolünü oynamaktalar ve kötü bir filmi izlerken uykuya dalan seyircilerden farklı olmamaktadırlar. 'Güçlü demokrasi' seyirci yurttaşlarla değil, siyaseti bir yaşam biçimi olarak gören etkin yurttaşlar tarafından gerçekleştirilebilir. Yine Barber'a göre siyaset, salt eylem alanı değil, zorunlu bir eylem alanıdır. Geçerli bir yurttaş nosyonuna sahip olmak, sorumlulukla yaşamak demektir (Çukurçayır, 2000: 24-25).

Sorumluluklarını bilen bir vatandaş da, kendisine verilen demokratik haklarını kullanacak, ödevlerini bilecek ve bu bilinçle demokrasinin ve ülkesinin gelişiminde etkin rol oynayacaktır.

Anayasaya göre vatandaş, : "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür" (md. 66/1). Bu tanım, Türkiye'deki diğer milletten olan vatandaşların varlığını yok saymamaktadır. Tanım, Türkiye'de yaşayan her insanı eşit ve vatandaş olarak kabul etmektedir.

Sarı(2003), vatandaş olmanın koşullarını şu şekilde açıklar:

Vatandaş olmak, üzerinde yaşadığın ve adına vatan dediğimiz toprakların sahibi, vatanın bekçisi devletin siyasal işletmesinin ortağı olmak anlamına gelir. Vatandaş olabilmenin olmazsa olmaz koşullarında biri, belki de en başta geleni 'vergi mükellefi' olmaktır. Vergisini veren, verdiği paranın nereye gittiğinin de takipçisi olan olacağından, onun bu tavrı, ister istemez devleti yönetenleri de dikkatli olmaya itecektir (Sarı, 2003: 1).

Bu anlamda bireyin vatandaş haline dönüşebilmesini sağlamak görevinin büyük bir bölümü de eğitime düşmektedir. Vatandaş olma bilincini kazanmış, bilgisini davranış haline dönüştürüp içselleştirmiş bireylerden oluşacak olan bir toplumda bir çok sorun demokratik yollarla çözüme kavuşacak ve bireyler bir arada huzur içerisinde yaşayabilecektir. Bu nedenle öncelikle öğretmenler bu konuda yeterli bilince ve duyarlılığa sahip olmalı, öğrencilerine nasıl iyi vatandaş olabileceklerini kavramalarını sağlayacak gerekli eğitim-öğretim ortamını düzenlemelidir. İlköğretim çağındaki öğrenciler için; devlet, demokrasi, vatandaşlık , ahlak, etik, temel haklar ve özgürlükler gibi çeşitlendirebileceğimiz soyut kavramların öğretiminde güçlükler

yaşanabileceğinden öğretmen bu kavramları verirken, somutlaştırma, yakın çevresinden örnekler verme, konuların işlenişinde önceden bilinmesi gereken kavramlar varsa bunları kısa ve öz bir şekilde açıklayarak konuya geçme yoluna gitmelidir. Öğrencilerin iyi birer vatandaş olabilmeleri ve toplumla uyumlu hale gelebilmeleri için kendi hak ve sorumluluklarını yerine getirmeleri gerektiği öğretilmelidir. Başka insanların hak ve özgürlüklerine saygı gösterme, sevgi ve saygı içerisinde bulunarak diğer insanlarla dayanışma halinde yaşama, ahlak kurallarına uygun davranış gösterme, adil ve dürüst olma, eleştirilere açıklık özellikleri kazandırılmalıdır.

Doğan(2001) vatandaşlığın günümüzdeki konumunu şöyle belirtir:

İnsan hakları çağında vatandaş kendi haklarının peşinde olduğu kadar başkalarının hak ve özgürlüklerini de gözetten bir kişidir. Vatandaş çevresinde olup bitenlerle ilgili olduğu kadar toplumda ve dünyadaki gelişmeler karşısında duyarlı ve dikkatli; çağının bilinçli bir tanığıdır. Vatandaşların çağına tanıklıkları kendilerini yaşadıkları ülkeye insani ve toplumsal sorumluluklarla bağlı bir varlık haline gelmelerinin yanı sıra kendileriyle birlikte ait oldukları dünyayı da dönüştürecek entelektüel bir eksen ve meziyettir. Çağa tanıklık çağın yeni değerlerini ve bu değerlerin insanlarda öngördüğü standartları izleme ve hayata geçirme sürecidir (Doğan, 2001: viii).

Bu bilinci kazanan vatandaşlar ülkesinin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmasına, toplumsal sorunların çözümüne ve demokratik bir toplum oluşturmaya katkı getirecektir. Çünkü, gelişmelere ve değişmelere karşı duyarsız bir toplumda insanlar bir vatandaş olarak haklarını kullanmıyor, demokrasinin yaşatılması için sorumluluklarını yerine getirmiyor demektir. Oysa vatandaş, her şeyi devletten bekleyen değil, sorunların çözümüne katkı getirebilen, kendini ifade edebilen, amaçlarını gerçekleştirebilmek için anayasanın kendisine vermiş olduğu demokratik haklarını kullanabilen kişidir. Bunları yerine getirmeyen insanların ne kendilerine, ne ülkelerine, ne de demokrasiye verebilecekleri bir fayda olamayacaktır.

Kıncal(2002), demokrasi ve vatandaşlık ilişkisini ülkemizi merkeze alarak şöyle açıklar:

Her devlet vatandaşlarına sağladığı hakları ve yapması gereken görevleri, ana hatlarıyla anayasasında ortaya koymaktadır. Ülkelerin

demokratik olup olmadıkları; anayasalarında vatandaşlarına sağlanan haklara ve vatandaşlarının yükümlülüklerine bakılarak anlaşılabilir. Bu çerçevede; demokrasi alanındaki gelişmelerin anayasamıza yansıdığı açık bir şekilde kendini göstermektedir. Dolayısıyla, 1982 anayasasında, diğer demokratik ülkelerin anayasalarında olduğu gibi , vatandaşların haklarına ve sorumluluklarına yer verilmektedir (Kıncal, 2002: 115).

Bu haklar bireyi, topluma ve devlete karşı korurken aynı zamanda da bireyin, toplumdan ve devletten bazı tutumlar beklemesine de imkan verir. Böyle bir devlette vatandaşların demokratik bir kişilik geliştirmeleri, demokrasinin gereklerini yerine getirmeleri, çağdaş bir insan olarak kendilerini geliştirebilmeleri ve çağa ayak uydurabilmeleri daha mümkün görünmektedir. Bu amaçla Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 16 Ekim 2002 tarihli “Demokratik Yurttaşlık Eğitimi Tavsiye Kararları” bünyesinde başlatılan eylem planında; vatandaşların, haklarına ve sorumluluklarına, sivil topluma gençlerin katılımına dayalı demokratik yurttaşlık eğitiminin gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

2.3. DEMOKRASI

Sözlük anlamı “Bireye değer veren ve insan kişiliğinin bütünlüğünü önemli sayan, birlikte davranan insan zeka ve anlayışına inanç duyan ve karşılıklı saygı, işbirliği, hoşgörü ve doğruluk.... gibi nitelikleri yansıtan, toplumsal ilişkilere yer veren bir yaşam yolu. (Öncül, 2000: 290).olan demokrasi kavramının bugüne kadar bir çok tarifi yapılmıştır. Ancak yapılan bu tanımlar demokrasi kavramının bir yönünü karşılamış ve bu çok farklı demokrasi anlayışları demokrasinin net olarak algılanmasını engellemiştir.

Büyükkaragöz(1995)'ün, demokrasi kavramı ile ilgili Demirbolat, Levin, Schumpeter ve Kışlalı'dan hareket ederek yaptığı araştırmasında verilen tanımlar şu şekilde özetlenebilir :

1. Lindsoy(1973)'a göre; bireylerin yaşayacağı ortam açısından

demokrasi; insanların sadece vicdanlarının sesini dinledikleri, yönetimin kimilerin rızası ile oluştuğu ve zorlanmanın ortadan kalktığı bir ideal ortamdır.

2. Lindsoy(1973)'un belirttiğine göre; yaşam tarzı olarak demokrasi, herkesin kendi hayatını yaşamakla birlikte ortak bir hareket tarzı da geliştirebileceği varsayımına dayanan bir sistemdir. Eğer gerçekten birbirimizin fikrine saygımız var ise, ferdin serbest bir ahlaki anlayışı olacak şekilde ortak hak ve hürriyetler sistemi bulunabilir. Bu anlayışın kökeninde de demokrasi yatmaktadır.
3. Düşünce ve uygulama açısından demokrasi; halkın söz sahibi olduğu yani siyasal gücün halkın yetkisinde bulunduğu ve bu gücü sağlamak için de hürriyet, adalet, eşitlik, dayanışma, hoşgörü, fikir alış-verişi, denetim vb. ilkelerin söz konusu olduğu fonksiyonel bir sistemdir (Büyükkaragöz, Kesici ve Yılmaz, 1995: 4).
4. Egemenliğin kaynağı açısından demokrasi; egemenliğin halkta olduğunu savunan ve iktidarı halka dayandıran bir teoridir. Klasik anlamda demokrasi düşüncesi genel olarak şu özellikleri taşır; kişi ve toplum ilişkilerinin belirlenmesi sürecine halkın tümüyle katılması, azınlık haklarına saygılı bir çoğunluk yönetiminin sağlanması, kişiye ait hak ve özgürlüklerin korunması ve toplumun tüm üyelerine fırsat eşitliğinin sağlanması (Demirbolat, 1997: 144).
5. Eğitim alanında demokrasi kavramı ise, demokratik bir toplum, ya da katılımcı bir demokrasi, üyelerinin kendileriyle ve toplumla ilgili kararları ve politikaları oluşturacak şekilde güçlendirildiği, ancak bu kararların ayrımcılık ve baskıcılık karşıtlığı ilkeleriyle sınırlandırıldığı bir toplumdur.(Levin, 1998: 1).
6. Demokrasi, siyasal kararlara varabilmek için yapılan kurumsal düzenlemelerdir (Schumpeter,1961:269).
7. Azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onların bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi biçiminde tanımlanabilir (Büyükkaragöz, 1995:4-5;Kışlalı, 1995: 198).

Demokrasi kavramı yukarıdaki tanımlarda, farklı düşünce sistemleri bakımından ele alınmış ve ona farklı anlamlar yüklenmiştir. Bu tanımlarda demokrasinin; yaşam biçimi , siyasal sistem, ideoloji, idealler bütünü, toplumsal katılım, özgürlük kavramının eş anlamlısı gibi farklı yaklaşımlarla tanımlanması birbirinden ayrı demokrasi uygulamalarını gündeme getirmiştir. Bu da demokrasi kavramının sosyalist ülkelerde sosyalist demokrasi, Batılı ülkelerinde çoğulcu demokrasi, doğu Avrupa ülkelerinde halk demokrasileri, üçüncü dünya ülkelerinde de az gelişmiş demokrasi şeklinde farklı isimler almasına neden olmuştur.

Demokrasi; azınlıkta olanların da haklarına, özgürlüklerine ve düşüncelerine saygı gösterildiği, susturulmaya çalışılmadığı bir sistemdir. Demokrasilerde, çoğunluğun egemenliği esas olduğu için vatandaşların sadece seçimler yoluyla yönetime katıldığı bir sistem demokrasinin uygulanabilirliğini azaltır. Düşünce özgürlüğü demokrasiyi basit bir çoğunluk olmaktan öteye götürürken, azınlıkta kalanların da düşüncelerini koruma altına alır. Bunun yanı sıra demokrasinin; insan haklarına saygı, hoşgörü, çoğulculuk, sosyal devlet, özgürlük anlayışı, gösteri özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, baskıya uğramama hakkı,yasa önünde eşitlik, özel hayatın gizliliği, haberleşme özgürlüğü, parlamentonun halkı temsil edebilmesi, eğitim hakkı, iletişim hakkı gibi değerleri evrensel olmakla birlikte bu değerler demokrasinin sağlıklı işlemlerini sağlar ve kalitesini artırır. Bağımsız düşünebilen, düşünce özgürlüğüne inanan, yaratıcı ve uzlaşmacı bireyler olmaması ve sadece kurumlar aracılığıyla demokrasinin işlemlerini demokrasinin gelişmesini engelleyecektir. Ülkemizde demokrasi eğitiminin tam olarak verilmesi ve demokrasinin kusursuz işlemlerini çağdaş dünya koşullarında zorunlu hale gelmiştir.

Çağdaş Batıdaki demokratik sistemlerin temel ilkelerini Tezcan(1997) şu şekilde sistemleştirir:

1. Devletin kendisi başlı başına bir amaç değil, fakat beşeri amaçlara ulaşmak için araçtır.
2. Bütün insanlar belirli vazgeçilmez haklara sahiptir.
3. Demokrasi bireysel özgürlükleri korur ve geliştirir.
4. İnsanlar kamu hizmetinden yararlanmada eşit sayılırlar.
5. Demokrasi insan aklına inancı esas alır.

6. Demokrasi parti sistemini gerektirir.
7. Demokrasi kuvvetler ayrımını gerektirir. (Tezcan,1997:86)

Siyasal olarak bu koşulları yerine getiren bir düzenin demokratik kalabilmesi ve işleyebilmesi için; halkın yönetime geniş çapta katılabilmesi, çoğunluğun kurallarına uyarken azınlık haklarına da saygı göstermesi gerekmektedir. Yönetimin ise, hukuka uygun olarak işlemesi, insan haklarını temel alması, çağdaş ve rasyonel bir yapıya sahip olması, farklı düşüncelerin ifadesine ve örgütlenmesine ortam sağlaması ve vatandaşların hak ve özgürlüklerini anayasa ile güvence altına alması demokrasinin sağlıklı işlemesi açısından son derece etkili olacaktır. Bu şekilde oluşan bir demokratik sistemde; vatandaşlar kendilerine uygulanacak olan kuralların alınmasında etkin rol oynayabilecek, demokratik haklarını kullanabilecek ve ödevlerini isteyerek yerine getirecektir. Buna karşılık yönetimin de, halkın tercihlerine uygun olarak oluşması ideal bir demokrasi ortamı sağlayacaktır.

Demokrasinin koşulları irdelendiğinde, devlet anlayışından hoşgörü ve insan haklarına, düşünce ve ifade özgürlüğüne kadar demokrasi bilinci taşımak son derece önemlidir. Toplumumuzun daha demokratik olabilmesi için de, demokratik ölçütlere uygun siyasal bir düzen kurmayı ve insanların demokratik bir kişiliğe sahip olmalarını, ailede ve toplumda aklı ve bilimi temel almalarını, gelişime, değişime açık ve uzlaşmacı aynı zamanda insan ilişkilerinde güçlü , yapılan çalışmaların ve alınan kararların işbirliğine dayalı olması gerekmektedir. Bu ilkeler yalnızca toplumsal kurumlarda değil hepsinden önemlisi eğitim kurumlarına da yansımali ve geliştirilmelidir. Çünkü; eğitim kurumlarına yansımayan bir anlayış, bir düşünce ya da rejim kısa ömürlü olmaya mahkum olabilir.

Demokrasinin temelinde; özgürlük, eşitlik, adalet, katılımcılık, hoşgörü ve insan hakları kavramları yer almaktadır. Demokrasilerde insan, yüce bir varlıktır ve sadece insan olması bakımından değerlidir. Bu yüzden demokrasinin amacı; insanın gelişmesini, özgür olmasını ve insan haklarına saygı gösterildiği demokratik bir huzur ortamında yaşamasını sağlamaktır. Böyle bir ortamda da; sorunlara nesnel ve kalıcı çözümler bulunabilecek, halk bir çok alanda yönetime katılabilecektir.

Demokrasinin ilke ve fonksiyonlarını etkili ve kalıcı hale getirebilmek için, demokrasi anlayışının ve tutumunun, ailede ve eğitiminin her aşamasında çocuğa ve

gençlere kazandırılması son derece önemlidir. Başta ailede olmak üzere demokrasi bilinci kazanamayan çocuk için, okulda kazandırılmaya çalışılan demokrasi kavramı sadece bilişsel düzeyde kalabilecek, duyuşsal alanda hissedilip, tutum haline getirmede sorunlar yaşayabilecektir. Okulda anlatıldığı şekilde demokratik tutum sergileyen bir aile ile karşılaşmayan çocuk öğrendikleri ile gördükleri arasında çelişki yaşayacak ve belki de okulda farklı evde farklı davranışlar sergileyebilecektir. Kapsamlı bir sistem olan demokrasiyi ayakta tutan bu fonksiyonlar devlet bünyesinde ve toplum bazında da canlı tutulmalı ve geliştirilmelidir. Bu demokrasinin sağlıklı işlemesine ve sorunların demokratik yollarla çözümlenmesine de ışık tutacaktır.

Demokrasinin fonksiyonları ve değerleri incelendiğinde göze çarpan bazı özellikler şunlardır:

- Demokraside halk iktidarı vardır, yani egemen güç halktır.
- Millet egemenliği ve bu egemenliğin uygulanması için demokratik bir düzen gereklidir.
- Demokratik sistem, bireylerin düşüncelerini rahatça ifade etmesini sağlar ve bu özgürlükleri anayasa ile güvence altına alır.
- Demokratik sistem; insanların düşüncelerini açıklamalarında ve geliştirmelerinde de rahatlık sağlar.
- Demokratik sistem; bireylerin seçme ve seçilme haklarını kullanmalarını, ahlaki tutum ve davranışlarını geliştirmelerini amaçlar.
- Demokraside, hiçbir sınıfa ayrıcalık tanınmaz, bütün bireyler eşit sosyal ve bireysel haklara sahiptir.

İnsanların sevgi, saygı, güven gibi psikolojik ihtiyaçları, hem demokrasi hem de ahlaki gelişimle alakalıdır. Örneğin oy verme ve askerlik, vergi ödeme görevlerinin yerine getirme demokrasi ile ilgili olduğu kadar ahlak ve sorumlulukla da ilgilidir. Demokrasinin fonksiyonlarından olan yönetme ve yönetilme bilinci, bireylerin kendi fikirlerini ve iradesini kullanmasını sağlar. Bu iradeyi bilinçli olarak kullanma görevi mahalli idareler, kooperatifler ve mesleki dernekler vb. de geçerli olmalıdır. Demokrasinin bir değerler sistemi olması, onun sistemleştirmekte ve işlerliğini arttırmaktadır. Bu değerler hem bireyi hem toplumu hem de devleti ilgilendirir. Bu

değerlerin bireyler açısından önemi; insana değer vermesi ve bireylerin korku kültürü yerine demokratik değerler kültüründe yetişmesine olanak sağlamasıdır. Bu ise, bireylerin kişiliklerine ve demokratik kişilik geliştirmelerine değer verildiğinin bir göstergesidir.

Demokrasiyi bir hayat felsefesi olarak kabul edip yaşam biçimi haline getiren insanlardan oluşan bir toplumda ortak amaç toplumu birleştirecek, insanlar arasında işbirliği artacak ve daha çok gelişme ve değişme sağlanacaktır. İletişimi kuvvetli, adaleti kendisine ilke dinmiş bir toplumda da problemler demokratik yollarla çözümlenecektir.

Cüceloğlu(1992), birey ve toplum açısından demokrasiyi şöyle irdeler:

Demokrasinin insan ve toplumlar açısından en önemli unsurlardan bir tanesi de iletişim boyutudur. Demokratikleşmede etkin bir iletişim ağının kurulması gereklidir. Zira demokratik toplum oluşturabilmek için, önce bireylerin kendi günlük yaşamlarında diğer kişilerin görüşlerine saygılı ve hoşgörülü olmayı öğrenmeleri gerekir. Bu noktadan hareketle yeni iletişim becerileri hem bireyin, hem de toplumun yaşamına zenginlik ve saygınlık getirir (Cüceloğlu, 1992: 13).

Kuşkusuz, demokratik değerler hem bireyin hem de toplumun yaşamında büyük bir öneme sahiptir. Bu değerlerin yaşatılabilmesi uzlaşmacı, hoşgörülü, gelişime ve değişime açık, karar verebilen, düşünme perspektifini geniş tutabilen bireylere; hukukun üstünlüğüne inanan ve alternatiflerini demokratik kurallara uygun olarak kullanan ve eğitimin demokratikleşmesi yönünde çaba harcayan yöneticiler vasıtasıyla gerçekleşebilir.

Demokrasinin fonksiyonları ile değer yargıları kaynaştırılıp bir model oluşturulduğunda bu modelin unsurları arasında sayılabilecek prensipler Büyükkaragöz ve Kesici(1998)'nin Smith ve Lindeman'dan aktardığına göre şu şekilde sıralanabilir:

1. Demokratik bir cemiyette, etkili bir muhalefet bulunmalı ve bu muhalefet korunmalı.
2. Demokratikleşmede mükemmellik aranmalı ve demokrasiyi hayat felsefesi olarak
3. kabul edenler, ideallerinin ancak kısmen yerine gelebileceğini bir

kaide olarak kabul edip ona göre hazırlıklı olmaları.

4. Demokratik bir hayat şeklinde, amaç ile araç arsında koordineli bir ilişki bulunur.
5. Bunun da sağlanması için demokrasilerde ahlak düsturunun iyi çalışması gereklidir.
6. Demokratik toplumlarda bireylere, müzakere etmek kabiliyeti ve sanatı kazandırılır.
7. Bu prensip bir yöntem de sayılabilir.
8. Demokratik bir toplumda bireylere, ekonomik, sosyal ve kültürel planlar yapmak sanatı öğretilerek bu metodun daima kullanılması bilinci bireye verilir. Bu şekilde bireyde idealler döngüsü oluşur.
9. Demokratik toplumun bütün kuruluşlarında etkin bir işbirliği görülür. Bu kurumun işlerlik açısından varlığı işbirliği katsayısının yüksek olmasına bağlıdır.
10. Etkili bir demokratikleşme sürecinin başlatılması, yaşatılması için hayat boyu eğitime ihtiyaç vardır (Büyükkaragöz, Kesici,1998:5).

2.4.VATANDAŞLIK VE DEMOKRASİ

Büyükkaragöz vd.(1995), demokrasi ve demokratik sistemi şöyle betimler:

Demokrasinin temelinde sorunlara nesnel ve kalıcı çözümler bulmak yatmaktadır. O halde bu nesnelliği sağlayan, düşünce ve uygulama açısından demokrasi; halkın söz sahibi olduğu yani siyasal gücün halkın yetkisinde bulunduğu ve bu gücü sağlamak için de hürriyet, adalet, eşitlik, dayanışma, hoşgörü, fikir alış-verişi, denetim vb. ilkelerin söz konusu olduğu fonksiyonel bir sistemdir (Büyükkaragöz, Kesici ve Yılmaz, 1995: 4).

Vatandaşlığın temelinde ise, bireylerin bir vatandaş olarak hak ve sorumluluklarından haberdar olması, hak ve sorumluluklar konusunda demokratik kültürü güçlendirmesi, geliştirmesi ve buna uygun tutum ve davranış göstermesi yatmaktadır. Demokrasi olmadan; bireylerin ortak karar alması, vatandaşlık haklarını

eşit bir şekilde kullanabilmesi, sorunları demokratik yollarla çözmesi mümkün olamayacaktır. Bireylerin düşüncelerini açıklayamadığı, karar alma sürecine etkin olarak katılmadığı bir toplum düzeninin ise demokratik olduğu söylenemez. Çünkü, böyle bir toplumda, ya bireyler hak ve sorumluluklarından haberdar değildir ya da bu hak ve sorumluluklar bireye verilmemiştir. Bu nedenle Vatandaşlık Bilgisi dersinde, öğrencilere vatandaşlık bilinci aşılanmalıdır.

Şimşek(2002)'e göre:

Eğitimde öğrencilerin hak ve özgürlüklerinin neler olduğu, bunların nasıl korunabileceği ve geliştirilmesi için ne yapılması gerektiği gibi konular uzun zamandır tartışılmaktadır. Eğitimin temel bir yurttaş hakkı olarak görülmeye başlanmasından bu yana, bireylerin kendi eğitimleri üzerinde söz sahibi olmaları gereği vurgulanmaktadır. Ne yazık ki, bu güne değin hiçbir ülkede öğrenci haklarına tümüyle saygılı bir eğitim sistemi de kurulabilmiş değildir. Bunun başlıca nedeni, toplumun genelinde demokrasinin tam anlamıyla yerleşmemiş olması ve eğitim sisteminin bir üst yapı kurumu olarak bu durumdan etkilenmesidir (Şimşek, 2002: 26).

Eğitim-öğretim ortamında , okul idaresinin demokratik bir devlete yakışır şekilde öncelikle öğrencilerin de bir birey olarak -hak ve sorumlulukları olduğundan hareketle-onların zaman zaman toplantılara katılarak istek ve düşüncelerini ifade etmelerine, kendi aralarında çeşitli faaliyetler düzenlemelerine izin verebilmelidir. Okul ortamının demokratik bir iklime sahip olması, bireylerin demokratik gelişimlerine de katkı getirecektir.

Sınıf ortamında ise öğretmen, öncelikle demokratik davranışlarıyla öğrencilere örnek olmalı, öğrencilerin demokratik davranışlar kazanabilmesini sağlamak için, eğitim ortamında tartışma, panel, sempozyum, grup çalışmaları, beyin fırtınası, akademik çelişki gibi yöntemlere yer vermeli, onların düşünce üretmesini ve düşünmeyi öğrenmelerini sağlamalıdır. En basitinden, öğrenci söz almadan ve gereksiz konuştuğunda başka insanların haklarını çiğnediğini, onların zamanını aldığını bilmelidir. Öğretmen, demokratik davranışları geliştirmek ve pekiştirmek amacıyla öğrencilerin gösterdiği olumlu davranışları ödüllendirmelidir. Bunun yanı sıra,

demokratik yaşamı kavratmaya yönelik olan Vatandaşlık dersi konuları, diğer derslerle bağlantılı ve paralel götürülmeye çalışılmalı bu tür demokratik değerlere bütün derslerde yer verilmelidir. Bu davranışları çocuğun okul ortamında kazanmış olması onun toplumla uyumunu başka bir deyişle toplumsallaşmasını sağlayacağından, çocuğun hayata hazırlanmasında da kuşkusuz önemli bir yere sahip olacaktır.

Bireyin iyi bir vatandaş olmasında ailenin de önemi büyüktür. Çocuk, ailesinde anne ve babasının bir vatandaş olarak vergisini zamanında ödemesine, belli saatlerden sonra gürültülü müzik dinlememesine, çevreye karşı sorumluluklarını yerine getirmesine yeri geldikçe kendisinin de fikrinin alınmasına tanık olmalıdır. Belli bir dönem sevdiği insanları taklit ederek öğrenen çocuk, bu davranışları kazanarak okulda arkadaşlarına da iyi bir örnek olacaktır. Bu nedenle öğretmen, aile ile iyi ilişkiler kurmalı, aileyi okulun hedeflerinden haberdar etmeli, okul toplantılarını ihmal etmemelidir. Böyle bir yaklaşım, demokratik yurttaşlık eğitiminin yaşamın her aşamasına yansımada, bireyin bilgi, yetenek, uygun tutum ve davranış kazanmasında da etkili olacaktır.

Şimşek(2002)'in belirttiğine göre:

Eğitim, özünde bir kamu hizmetidir. Ne var ki, bir üst yapı kurumu olarak iktidarın da bir aracıdır. Okulun var oluş gerekçesi , büyük ölçüde devletin istediği insan tipini yetiştirmektir. Okullar temelde bu işlevi yerine getirmek üzere kurulur ve hiçbir zaman devletin ideolojisine karşı eğitim yapamazlar. Ancak, eğitim yalnızca toplumsal boyutu olan bir süreç de değildir. Eğitilmiş insanla, eğitilmemiş insan arasında bilinçlenme bakımından belirgin bir fark vardır. Dolayısıyla, okullar bireyin gelişmesine hizmet etmektedirler. Ne var ki, bunu yaparken ortalama insanı temel almakta ve öğrencilerin bireysel özlemlerini, yeteneklerini, ilgilerini, gereksinimlerini yeterince önemsememektedirler. Bu da, öğrencilerin kendi eğitimlerine karşı yabancılaşmalarıyla sonuçlanmaktadır (Ed. Şimşek, 2002: 28).

Bu nedenle, öğrenciler derslerin planlanması ve uygulanması aşamalarına etkin katılarak düşüncelerini ifade etmelidir. Çünkü öğrenciler, bu şekilde kendilerinin hazırlanma aşamasında rol aldıkları bir ders programına daha fazla sahip çıkacak ve benimseyecektir. Böyle bir dersin sonunda kazanacakları davranışları da

içselleştirebileceklerdir.

Demokratik yurttaşlık eğitimi sonucunda bireyler; karşılıklı etkileşim ve iletişim imkanları yaratacak, sorunların çözümüne ve karar alma sürecine katılabilecek, etik, demokratik değerler ve davranış kurallarını benimseyecek, demokratik haklarını kullanabilecek ve iyi bir vatandaş olarak sorumluluklarını yerine getirebileceklerdir.

2.5.DEMOKRASİ EĞİTİMİ

Eğitimin olmadığı hiçbir sistemin kalıcılığı ve verimliliği olmaz. Günümüzde bilim ve teknoloji hızla gelişmekte her geçen saniye yeni bilimsel gelişmeler olmaktadır. Bu ise günümüzde eğitime olan ihtiyacı arttırmış, eğitimin de bazı yeni ihtiyaçlarının doğmasına neden olmuştur. Eğitim yaşam boyu devam etmesi gerektiğine göre yapılması gereken eğitimle ilgili yeni ihtiyaçlarının neler olduğunun tespit edilmesi ve böylece gelişen dünyaya ayak uydurulmasıdır. Böyle olduğu sürece demokrasi eğitimi daha etkili ve verimli olarak gerçekleştirilecektir. Çünkü eğitim Tezcan(1992)'a göre, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik yönde değişme meydana getirme sürecidir.

Hayat boyu eğitimin bireylere olan katkılarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

1. Halk kendilerini yönetecek kişileri seçtiği için bu konuda zorunlu olarak eğitilmelidirler.
2. Eğitim yoluyla herkes, kendi yeteneklerini sonuna kadar geliştirmeyi beklemelidir.
3. İnsanlar özgür olmak için eğitilmelidir.
4. Eğitim açık fikirliliği geliştirmelidir.
5. Demokrasilerde eğitim, sağlıklı bir yarışma kadar, verimli bir işbirliği alışkanlığı geliştirmelidir.
6. Olumlu, demokratik uğraşlara bir ortam olmalıdır.
7. Eğitim üzerindeki denetim asgari düzeyde olmalıdır (Tezcan, 1992: 79-80).

Bireylere bu şekilde verilecek olan demokratik eğitim; yetişecek yeni kuşakların demokrasi bilinci kazanarak demokratik, özgür, güçlü ve istikrarlı bir toplum oluşturmalarına ve devam ettirmelerine, Atatürk milliyetçiliğine inanmalarına, ülkesinin gelişimi için isteyerek sorumluluk almalarına ve manevi değerlere saygı duymalarına etki edecektir.

“Hayat boyu demokrasi eğitimini ve demokrasilerdeki eğitimin bireye katkılarını inceledikten sonra demokratik eğitime iki ayrı boyuttan yaklaşabiliriz. Bunlar (Bilhan, 1991):

1. Demokrasi düzeninde eğitim.
2. Eğitimde demokratik düzen” (Bilhan, 1991: 220).

Buradan, eğitim ve demokrasinin birbirleri ile sıkı ilişki içinde oldukları ve birbirlerinin amaçlarını gerçekleştirmek için etkileşimde buldukları anlaşılmaktadır. Bu şekilde sağlanacak olan bir etkileşim ortamı, demokrasinin yerleşmesi ve demokratik bir toplum düzeni için gereklidir. Bunun için, demokratik bir eğitim ve demokratik bir toplum düzeni oluşturulmalıdır. Çünkü böyle bir eğitim-öğretim ortamı; bireylere daha fazla sorumluluk ve görev yükleyecek, bireylerin kendilerinin de katkıda bulunabileceği demokratik bir ortam onların yaşama daha iyi hazırlanmalarını sağlayacaktır. O nedenle, eğitim-öğretim süreci planlanırken öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.

İnsanların bütün davranışlarında demokrasiyi hakim kılmak istiyorsak yaşamları boyunca demokrasi eğitimi vermek gerektiğini bilmenin bilinci içinde hareket etmek zorundayız. Önce ailede sonra okulda ve toplumda verilecek demokrasi eğitimini devlet de desteklemelidir. Çünkü devlet ne kadar demokratikse toplumu oluşturan bireyler de ona paralel şekilde demokratik bir kimlik kazanacaktır. O nedenle devlet bu eğitimin verilebilmesinde bireylere gerekli olan maddi ve manevi yardımı esirgememeli, gerektiğinde kitle iletişim araçlarını işe koşabilmeli, bütün bireyleri eşit görerek herkese aynı derecede eğitim imkanı sağlayabilmelidir. Bu, devletin daha sağlıklı işleyişi ve devamı için de faydalı olacaktır. Böyle bir demokrasi eğitimi alan bireyler sağlam bir kişiliğe sahip olacak, bu kişiliğe yaraşır davranış sergileyecek ve demokrasiye olan inançları da artacaktır.

Kağıtçıbaşı(1985), kişilik yapısını oluşturan tutum kavramını şöyle açıklar:

Kişilik yapısını oluşturan tutum, kişinin herhangi bir obje veya nesneye karşı sergilediği anlayış ve tavırlardır. Bu tavır bir nesne ya da duruma ilişkin olarak bireyin olumlu mu yoksa duygusal tepki göstereceğini tayin eden, az veya çok ama sürekli olan bir hazır olma durumudur. Kısacası tutum bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğitimidir (Kağıtçıbaşı, 1985: 115).

Gürkan(1993) ise değer ve tutum kavramları arasındaki ilişkiyi şu şekilde betimler:

Çoğu zaman ‘değer’ ve ‘tutum’ kavramlarına eşdeğer anlamlar yüklenerek bir karışıklığa vesile olunmaktadır. Konu ile ilgilenen uzmanlar değeri tutumların başlangıcı sayarlar. İster değer, ister norm denilsin, bu sosyal kaideler doğrudan doğruya davranışı şekillendiren tutumlar için genel çerçeveyi oluşturmaktadır (Gürkan, 1993: 9).

Sosyal kaidelere uygun bir kişiliğe sahip bireyler de sosyal ilişki kurmakta ve girişimcilik ruhu taşımakla ön plana çıkar. Birey; toplumsal kurallara uymayan davranışlarda bulunduğu, toplumun koyduğu bir takım görgü kurallarına uymadığı takdirde toplum onu bir şekilde dışlayabilir. Bu da bireyin yalnız kalmasına ve giderek kendine güvenini kaybetmesine neden olabilir.

Sosyolog Dewey(1921); kişilik, demokrasi eğitimi ve benlik ilişkisini şöyle açıklar:

Kişilik yapısını oluşturan ve demokrasi eğitimine katkısı olan diğer bir faktör de sağlıklı benlik tasarımıdır. Benlik, bireyin kendi özelliklerine, yeteneklerine, değer yargılarına, emel ve ideallerine ilişkin tutumlarını içermektedir. Kısacası benliğin kişilik yapısına katkıları arasında, bireyin kendini tanıması, değer ve tutumlarının farkında olması ve tutumları bir değerlendirmeye tabi tutarak ideal benliği yakalamasıdır. Sağlıklı bir kişilik yapısına sahip anne- babalar toplumun ve devletin kazandıracığı demokrasi bilincinin farkındadırlar. Aile demokrasi eğitimini çocuklarına verebilmek için gerekli zemini hazırlarlar. Zira, çocuk için önemli olan yetişkinlerin yöneltmiş olduğu tutum ve davranışların bir yansıması olduğundan,

ana-babalardan gelen reddedici tutumlar, çocuğun kendisini değersiz bulması ile sonuçlanmakta ve bu tür bir ortamda yetişen çocuğun kendisi için olumlu görüşler geliştirmesi imkansızlaşmaktadır. Velhasıl ana-baba tarafından çocuğa kazandırılacak olan tutumlar ve benlik tasarımı, ergenlik ve gençlik çağında etkili olmaktadır. Unutulmaması gereken diğer bir faktör de aile kurumunun sağlıklı bir demokrasi eğitimi alabilmesi için devletin demokratikleşmeye zemin hazırlaması, medyanın demokrasi eğitimine ağırlık vermesi gerekmektedir. Bunun yanında devletin kontrolü altında halkın desteği ile aile fertlerine hizmet içi demokrasi eğitiminin verilmesinde fayda vardır. ...Demokrasi eğitimi ailede başlar, toplum tabanına yayılır. Devlette ise filizlenir. Onun içindir ki bu filizlenme sürecini başlatabilecek bireyin yetişmesinde büyük rol oynayan aile kurumunun önemi ortadadır. Ailede çocuğa belirli bir demokratik anlayış kazandırdıktan sonra çocuk ergenlik çağında toplumla içli dışlı olmaya başlar. Ergen hemen yaşamın kendisine tanıdığı yetişkin bağımsızlığı ve haklarına doğru mesafe alır. Bu arada birey karşılıklı kabul edilme anlayışı içinde kendini sosyal kontrole tabi tutar. Belirli bir sosyal kontrolden sonra sosyal gruplarla bir etkileşime girer. Bu etkileşim sürecinde yoğun bir fikir alışverişi başlar (Büyükkaragöz, Kesici,1998:10).

Aile içerisinde etkili bir demokrasi eğitimi alan çocuk toplumla karşı karşıya geldiğinde, öğrendikleri ile çelişen davranışlarla karşılaşır ve demokrasiye ilişkin düşüncelerinde kafası karışacaktır. Bu nedenle demokrasi eğitiminin verilmesinde toplum faktörü göz ardı edilmemelidir ve bu eğitim mümkün olduğunca yaygınlaştırılmalıdır.

Dewey(1921), bireyin gençlik sürecine geçebilmesi için gerekli koşulları şu şekilde sistemleştirir:

- 1.Kişinin kendi fizik yapısını ve cinsiyet rolünü kabul etmesi.
- 2.Her iki cinsten akranlarıyla yeni ilişkiler kurması.
- 3.Ana- babasından ve diğer yetişkinlerden kopup, duygusal bir bağımsızlık kazanması.
- 4.Bir vatandaş olabilmek için gerekli zihin ve bilgi yeteneklerini kazanması.

- 5.Topluma karşı sorumlu bir birey olmayı istemek ve buna ulaşmak.
- 6.Ekonomik bağımsızlığı kazanmak.
- 7.Evlilik ve aile hayatına hazırlanmak.
- 8.Bilimsel bir dünyaya ayak uydurabilecek değerleri geliştirmek
(Büyükkaragöz,Kesici,1998:10-11).

Bireyleri hayata hazırlamayı amaçlayan demokratik eğitim, gençlerin demokratik niteliklere sahip olabilmeleri için uygun ortam hazırlamalı, eğitim-öğretim sürecinde öğrenciler değerlendirilirken, onların aile yapıları göz ardı edilmemelidir. O nedenle verilecek eğitim kapsamlı, planlı ve disiplinli olmalıdır. Böyle bir eğitimin etkili işlemesi için, demokratik eğitim gerek toplum ve gerekse devlet tarafından da desteklenmelidir. Bunu sağlamak için; aile, okul ve devlet birbirlerinin amaçlarını gerçekleştirmesi yönünde iletişim içerisinde bulunmalıdır. Demokrasi bir yaşayış biçimi olarak görülmeli ve eğitim bireylere yaşantı yoluyla kazandırılmalıdır. Demokrasinin veya demokrasinin fonksiyonlarının klasik anlamda kitaptan okutturularak, ezberletilmesi bireylerde demokratik tutum ve davranışları gözlemekte sorunlar yaratabilir. O nedenle demokratik davranışın ne olduğunu ya da ne olmadığını bireyin bizzat kendisinin yapması, yaşaması bu davranışın onda kalıcı olmasını sağlamakta yararlı olacaktır.

Karasar(1979)'a göre:

Demokrasi eğitimi, demokratik tutum ve davranışları benimseyen iyi vatandaşları yetiştirmeyi esas almaktadır. Çağdaş demokratik toplumlarda iyi vatandaş; hür düşünceye sahip, problem çözmede bilimsel yöntemlerden yararlanabilen, kendisine ve çevresine karşı dürüst davranabilen, açık fikirli; karşı fikrin ve karşıdaki insanın saygıdeğer olduğunu içtenlikle kabul edebilen ; eleştirebilen, bilimsel gerçekleri kabul edebilen, alçak gönüllü olabilen, kendisine açıklanan hükümler için ispatlar isteyebilen bir kişiliğe sahiptir (Karasar, 1979, Sayı:39: 15-20).

Böyle bir kişilik yapısına sahip olan insanların oluşturduğu bir toplumda da demokratik zihniyet, tutum ve davranışlar yerleşir ve gelişir, tartışmalar saygı çerçevesinde, problemler demokratik kurallara uygun çözüm bulur, alınan kararlarda herkesin düşüncesine yer verilir ve insanlar bu amaçları gerçekleştirme boyutunda alınan

kararlara daha çok sahip çıkar.

Bilgiç(1986), demokrasi eğitimine bir başka pencereden bakar:

Demokrasi eğitiminin bir başka cephesi de vardır. Bunlar, herkesin normal vatanseverlik ve milliyetperverlik ilgisi dışında, genel konular üzerinde gelişi güzel fikir belirtmekten uzak kalarak, kendi günlük işlerine dört elle sarılıp yetki ve sorumluluklarının sınırlılıklarını bilerek, topluma borçlu oldukları hizmetleri hakkıyla yapmaları ; herkesin yasalar karşısındaki yerini bilmesi ve yasalara saygılı olması; hakkı kadar yerini de bilmesidir. Demokrasi, yasalar ve devlet teşkilatını hiçe sayarcasına herkesin istediğini yapması veya yapmaya kalkışması demek değildir (Bilgiç, 1986: 141).

Çünkü hepimizin bildiği gibi bizim haklarımız başkalarının haklarının başladığı yerde biter. Böyle olmadığı takdirde herkes sözünü geçirebildiğine, gücünün yettiğine istediğini yaptırmaya kalkar ki bu da demokrasi olmaz, olsa olsa anarşi olur. O nedenle bireyler özgürlüklerini ve sınırlılıklarını iyi belirlemeli ve davranışlarına ona göre yön vermelidir. Bireyler öncelikle kendi yapmaları gereken sorumluluklarını hakkıyla yerine getirdiği takdirde toplumdaki bir çok sorun da kendiliğinden çözüm bulacaktır. Bireylerin bu bilinci kazanması için devletin; demokratik bir yapıda olması, bu yapıya uygun anayasa oluşturması ve eğitim kurumlarının da oluşan bu anayasaya uygun eğitim- öğretim vermesi gerekmektedir.

2.6. DEMOKRASİ VE EĞİTİM

Birbirine kopmaz bağlarla bağlı olan demokrasi ve eğitim, aynı zamanda aynı vizyonun parçalarıdır. Eğitim belli hedefler doğrultusunda bireye düşünmeyi, bilgiye ulaşmayı, iletişim kurup, işbirliği yapmayı, başkalarının haklarının başladığı yerde durmayı vb. davranışları kazandırır. Demokrasi eğitimi ise, bireylerin karar alabilecek, düşüncelerini paylaşabilecek ve başka insanların da aynı şekilde görüş belirtmelerine imkan verecek bir yapıya sahip olabilmeleri için demokratik bir eğitim-öğretim ortamı oluşturmayı amaçlar. Demokratik eğitim, bu ve bunun gibi demokratik değerleri öğretebildiği ölçüde etkili ve kalıcı olabilecektir. Eğitim bireylere; insana ve insanın

düşüncelerine değer vermeyi , alınan kararlara katılabilmeyi, gerektiğinde itiraz edebilmeyi, başka insanların düşüncelerine hoşgörü ile yaklaşmayı ne kadar öğretebiliyorsa, demokratik vatandaş olma bilincini de o kadar kazandırabiliyor demektir. Demokratik fonksiyon ve değerlerinin kazandırılmasında eğitim kurumları birincil öneme sahiptir. Bunun için eğitim kurumlarının demokrasi ve demokrasi eğitimi kavramlarını kendi bünyesinde benimsemiş ve hedef olarak seçmiş, geliştirmeyi amaç edinmiş olmakla birlikte toplumu ve toplumu oluşturan bireyleri aynı zamanda aileleri bilinçlendirmeyi de görev bilmelidir. Sadece oy kullanmakla iyi vatandaş olunamayacağını, aynı zamanda demokratik bir kişiliğe sahip olmanın gerekliliği okullarda kavratılmalıdır.

Karakütük(1998)'ün belirttiğine göre:

IV. Milli Eğitim Şurası'nda yapılan tanımlamaya göre demokratik eğitim; bireyin kişiliğine ve onuruna saygı gösteren, cins, ırk ve mezhep ayrımı gözetmeksizin, herkesin ilgi ve yeteneklerine göre gelişme olanakları sağlama amacını gözetilen eğitimidir. Demokratik eğitim okul topluluğunun her çalışma alanında, bu eğitim sisteminin gereksinim duyduğu özgür hava içinde öğrencilere verilmesi gerekir. Öğrencilerin okulun demokratik havalarını her an yaşamaları, koklamaları gerekir (Karakütük, 1998: 35).

Formal olarak okullarda verilen demokratik eğitim; insana, insanın düşüncesine, kendisini geliştirebilmesine, eşitliğe ve bireysel farklılıklara yönelik bir eğitimidir. Böyle bir eğitim de demokrasiyi kendine ilke edinmiş bir eğitim- öğretim ortamında gerçekleştirilebilir. Bu nedenle, öğrencilerin demokratik bir okul iklimi içerisinde, demokratik değerleri, tutum ve davranışları öğrenmesi ve benimsemesi daha kolay ve etkili olacaktır.

Büyükkaragöz(1994), demokrasi eğitiminin önemini şu şekilde ifade eder:

III. Milli Eğitim Şurası demokrasi eğitimi açısından önemlidir. Bu şurada 'Aile ve okul arasında işbirliği sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması' kararı demokrasi eğitiminin okullarda ve ailede ele alınmasını sağlamıştır. Eğitim hem okula hem de aileye sorumluluk yüklemektedir. Sorumluluğu yalnız başına okul veya aile üstlendiği zaman öğrencilerde ciddi sorunlar görülmeye başlar. Bunun

için de aile ile okul arasında işbirliği sağlanarak çocuğa kazandırılacak olan demokrasi bilincinin farkına varılmalıdır. Aile çocuğuna demokrasi eğitimini verebilmek için gerekli zemini hazırlamalıdır. Anne ve babanın aşırı baskısı, anlamsız kısıtlamaları, gereksiz sınırlamaları, gencin aileye boyun eğmesine yol açar. Bu boyun eğişin altında aileye başkaldırma ve karşı çıkma endişesinden kaçış vardır. Başka bir deyimle, güvensiz olan genç kendinden üstün baskılara boyun eğerek özerkliğini daraltmakta, fakat sorumluluğunu sınırladığı için temel güvenini arttırmaktadır. Pek çok psikologa göre, böyle bir kişilik yapısını kazanmış olanlarda topluma karşı belirli bir tutum gelişir. Hoş görmezlik, sevgi ve anlayış yerine güce ve kuvvete önem verme, olaylara ön yargı ile bakmak vb. bu tutumun temel çizgilerini oluşturabilir. Bunun için de çocuğun okul denilen dengelenmiş bir sosyal çevreye ihtiyacı vardır. Bu çevrede öğrenci kendi çevresel sınırlılıklarından kurtulmakta yeni arkadaş grupları edinmekte, kitaplıklar, spor alanları vb. değişik ortamlarla bireyin tecrübe ortamlarının genişletilmesine yardımcı olmaktadır (Büyükkaragöz, 1994: 23-24).

Öğrencilere verilecek olan demokratik eğitim onu her alanda başarılı kılmayı ve geliştirmeyi amaçlar. Bunu yaparken de, onun toplumla uyumlu hale gelmesini ve yaşama hazırlanmasını kolaylaştırıcı temel becerileri kazandırmaya çalışır. Bu temel beceriler; onların sosyal yaşantılarında çevresindekilerle iyi ilişkiler kurmasını, kendisine güvenmesini, katılımcı ve üretken bir yapıya sahip olmasını sağlar. Ülkemizin demokratik gelişimi böyle kişilerin varlığına bağlıdır. Çünkü demokratik değerlere sahip olan bu kişiler, kendisinin ve ülkesinin gelişimi için çaba harcarlar.

Büyükkaragöz(1998)'e göre, VII. Milli Eğitim Şurasında Demokrasi eğitimi açısından alınan kararlar arasında önemli olanlar şunlardır:

- Her öğretmenin, Milli Eğitim temel ilkelerini benimsemiş ve bunları uygulama seviyesine ulaşmış olması,
- Meslek hayatına atıldığı zaman genel kültür ve bilgi yönünden en az lise seviyesinde olması,
- Mesleki formasyon ve okutacağı derslerin bilgi ve becerileri ile

donatılmış ve gerekli uygulamaları geçirmiş olması,

- Türkiye Cumhuriyetinin, inkılaplarının ve milliyetçiliğinin ilkelerine bağlı, kişilik ve ahlaki karakter sahibi, mesleğinin değerine inanmış ve kendini meslekte hizmete vakfetmiş olması vb.'dir (Büyükkaragöz,1998:116-117).

Alınan bu kararlar, öğretmenlerin demokratik niteliklere sahip olmasının istendiğinin bir göstergesidir. Demokrasiye inanan ve demokratik değerleri benimseyen ve davranış olarak gösteren öğretmenler, öğrencilerine de iyi birer örnek teşkil edeceklerdir. Demokratik eğitimde öğretmenden beklenen; demokrasi eğitimini etkili bir şekilde vermesidir. İyi bir demokrasi eğitimi alan öğrenciler; demokratik kişilik kazanacak ve geleceğin Türkiye'sinde demokrasinin sağlıklı işleyişinde etkin rol oynayacaktır.

Büyükkaragöz(1998), Milli Eğitim Temel Kanununun demokrasi eğitimi açısından önemli olan ilkelerini şöyle açıklar:

VII. Milli Eğitim Şurası'ndan sonra 24.6.1973 tarihinde 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu çıkarılmıştır. Milli Eğitim Temel Kanunu, Milli Eğitim hizmetlerinin düzenlenmesi ve eğitim sisteminde yer alan eğitim kurumlarının işleyişi ile ilgili kanuni esaslardır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu demokrasi eğitimi açısından analiz edildiğinde şu ilkeler dikkat çekicidir. Genellik ve eşitlik, ferdin ve toplumun ihtiyaçları, yöneltme, eğitim hakkı, fırsat ve imkan eşitliği, süreklilik, Atatürk İnkılapları ve Türk milliyetçiliği, laiklik, bilimsellik, planlılık, karma eğitim, okul aile işbirliği, her yerde eğitim vb. ilkelerdir. Bu kanun 1983 yılında bir takım değişikliklere uğramıştır. Bu ilkelerden; eğitim kurumlarında dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetmeksizin herkese eğitim imkanının tanındığı genellik ve eşitlik ilkesi, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre eğitimin düzenlenmesini hedefleyen ferdin ve toplumun ihtiyaçları ilkesi ile fertleri, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara yöneltme ilkesi olan yöneltme, Milli Eğitim Temel Kanununun demokrasi eğitimi açısından önemli olan ilkeleridir (Büyükkaragöz, 1998:117-118).

Bu ilkeler demokrasi açısından incelendiğinde; demokrasinin temel ilkeleri ve değerlerinin o yıllarda benimsendiği ve gelişme gösterdiği görülür. Bu yenilikler demokrasi tarihimiz açısından çok önemli olan gelişmelerdir. Eğitim alanındaki bu gelişme ve değişimler, ülkemizde o yıllarda yaşanan siyasi yaşamdaki demokratikleşme hareketleri ve çok partili sisteme geçiş denemeleri ile bağlantılıdır. Bu süreçte; devletin demokratik yapısının gelişmesine paralel olarak eğitim sistemimizde de demokratikleşme yolunda önemli adımlar atıldığını söyleyebiliriz.

Demokrasi; devlet, toplum ve eğitim üçgeninin; birbirlerinin amaçlarının gerçekleşmesine imkan sağladığı sürece daha çok gelişecek, değişecektir. Aksi takdirde planlanan çalışmalar aksak aksak yürüyecek hatta yerinde sayacaktır. İnsanlar hakkında belirli ideallerin gerçekleştirilmesi çabalarına dayalı olan eğitimin mekanı okullar olduğundan, okulların insanların ne bilmeleri, ne yapmaları ve ne olmaları ile ilgilenmeleri gerekir. Tabi ki okuma gibi becerilerin kazandırılması da eğitimin önemli bir parçasıdır. Ancak bütün teknik değerlendirmeler bir bakıma, sistemin bütün parçalarını etkileyen ahlaki bir bakış açısı içinde yer alır. Öğrenciler sadece iyi okur-yazarlar olmayı veya birkaç matematiksel işlemi yapabilmeyi değil günlük yaşamlarını kolaylaştıracak ve daha iyiye götürmesine katkıda bulunacak bilgi ve becerileri kazanmayı öğrenmelidir. Eğitimciler de onları, notla ya da yaptıkları soru sayısından ziyade çaba ve davranışa, başlangıçtan bugüne gösterdiği performansa göre değerlendirmelidir.

İnsanların bir arada huzur içinde yaşayabilmelerini sağlamaya çalışan ve aynı zamanda ahlaki bir kavram olan demokrasi, nedenlerle, bilginin edinilmesiyle ve gerçeklerle ilgilenen okulla aynı amaca hizmet eder. Okullarda öğrencilere yaptırılacak demokrasi tartışmaları; herkesin politik yaşamla ilgili yapabileceklerini, alınan kararlarla ilgili yorumda bulunarak her şeyi mantık çerçevesine oturtabilmelerine, nedenlerle sonuçları ilişkilendirebilmelerine ve en doğruya ulaşmalarını sağlayacak bilince sahip olmalarına yardımcı olacaktır. Eğitim ve demokrasi, değerlerini bir araya getirdiği, birbirlerinin amaçlarını gerçekleştirmeye hizmet ettiği sürece daha huzurlu ve gelişmiş bir toplum olabiliriz. Bu bağlamda eğitim kurumları yalnız bireyi değil, aileleri ve toplumu da bilinçlendirmede elinden geleni yapmayı amaç edinmeli ve demokratik ideallerini gerçekleştirmeye çalışmalıdır.

Demokratik okul; ahlaki ilkeleri olan, adil, sorgulayan, araştıran, geliştiren, biz bilincini taşıyan, bireye değer veren, farklılıkları kabul eden ve hoşgörüyle karşılayan, kararların ortak alınıp, uygulamalarda birlikteliğin sağlandığı, tartişma ve sorgulamanın yaşatıldığı, azınlıkların da haklarının saklı tutulduğu, eğitim-öğretim ortamındaki tüm bireylerin aktif katılımının sağlandığı karşılıklı dayanışma, birlik ve beraberlik içerisinde olunabilen bir kurumdur. Bunu geręekleřtirebilmek için öğretmenler, öğrencilerine; bağımsız öğrenebilme imkanı yaratabilmeli, karar alma sürecinde serbest bırakabilmeli, kendi öğrenecekleri şeyler hakkında düşüncelerini açıklayabilme ve demokratik yaşama ilişkin beceriler elde edebilecekleri eğitim ortamı sağlamalıdır. Bunları geręekleřtirmeye çalışırken de eğitsel ve bilimsel materyal kullanımına, çevresiyle tartişma ve diyalog kurmaya özen göstermelidir.

Eğitimin asıl amacı, bireyi yaşama hazırlamaktır. Yaşama hazırlarken de onların düşüncelerinin, ilgi, istek ve ihtiyaçlarının dikkate alınması, kararlara katılımlarının sağlanması onların yapılacak eğitim-öğretim etkinliklerini daha isteyerek ve niçin öğrendiğinin farkına vararak yapmalarında etkili olacaktır.

Demokrasi toplumun sadece siyasal sistemi olmadığına göre aile kurumundan okullara kadar tüm toplumsal kurumlar demokratik bir yapıya kavuşturulmalıdır. Beş yılda bir seçimlerde oy kullanmakla tam bir vatandaş olunamayacağı gibi, eğitimle demokrasi arasında bir bağımlılık sağlanmadan da demokrasinin yerleşmesi de mümkün olmayacaktır. Eğitim sistemi demokratik bireyler yetiştirmeyi amaç edinmeli, bu amaçla tüm eğitim kurumlarını ve örgütlerini de demokratik sistemin bir parçası olarak hareket etmesine olanak sağlamalıdır. ‘‘Eğitim ve öğretimin amacı; özgür düşünceli, kişilik sahibi, öğrendikleri arasında neden-sonuç ilişkisi kurabilen, bilgiyi yaratıcı biçimde kullanabilen insanlar yetiştirmektir (Çelikel, 1999: 17)’’.

Eğitim sistemimiz, böyle insanların yetişmesine kaynaklık ettiği sürece demokratik toplum olma yolunda önemli bir adım atmış ve çağdaş toplumlar arasında yerimizi almış olacağız. Vatandaş olma bilincinin ve davranışını kazanmış bireyler günlük yaşamlarında da demokratik davranışlar sergileyerek örnek olmalıdır. Eğitim kurumları bu amacını geręekleřtirme yolunda hür düşünceli, kendini ifade edebilen, toplumsal sorumluluk ve bağlılık duygusu gelişmiş vatandaş yetiştirmeye olanak sağlayacak uygulamalı eğitim-öğretim ortamları hazırlamalıdır.

“Devlet ideolojisi, yapısı, rejimin türü, kişi hak ve özgürlüklerini anlayışı günün ekonomik, siyasal, toplumsal koşulları, tüm toplumsal kurumlara dolayısıyla eğitime de biçim verir (Demirbolat, 1997: 141)’’.

Devletin demokratik bir yapıda olması eğitim sistemini de etkiler. Eğitim politikalarını belirleyen en önemli faktör olan devlet, toplumun tüm kesimlerinin iyiliği için çalışan tarafsız ve uzlaşmacı bir yapıda olmalıdır. Devletin bu yapıda olması demokrasinin işlemesine de katkı sağlayacak, farklılıkların hoşgörü ile kabullenilmesine, toplumun demokratik tutum, uzlaşma ve işbirliği içerisinde olmasına katkı getirecektir. Toplum da eğitim politikasına paralel olarak ulus olma bilincini taşımalı ve genç kuşakların eğitimini benimsemelidir. Çünkü devletin; hukuk devleti olması, laik olması ve insan haklarına dayanması gibi özelliklerinin devamı demokratik bir toplum yapısının oluşturulması ile mümkün olacaktır. Böyle bir devlete ve topluma yakışan da, demokratik eğitimidir. Bu eğitim, devletin siyasal sisteminin benimsenmesini ve yaşatılmasını sağlayacaktır.

Tanyol(1990)’a göre; insanın doğal hakları hem demokratik eğitimle, hem laik eğitimle sıkı sıkıya bağlıdır. Laik eğitimin amacı bireylerin istencine dayanan genel istenci ve demokratik bir devleti zorunlu kılar. Ne teokratik bir devlet anlayışı ne de soylu bir sınıfın ya da sülalenin egemenliği laik devlet ülküsünü gerçekleştirebilir. Öyleyse laikler devlet için iki koşulun bir arada oluşması gerekir. Bu da demokrasi ve laik eğitimidir (Karakütük, 1998: 33).

Demokratik eğitimde bireye demokratik olarak yaklaşılır ve her anlamda geliştirilmeye çalışılır. Bireyi geliştirmede onun ilgi ve ihtiyaçları da dikkate alınır ve mevcut potansiyellerini tam olarak kullanabilmelerine imkan tanınır. Demokratik eğitim kurumları; insanları belirli kalıplar içine sokmayı değil; yaratıcı, düşünebilen, sorgulayabilen, araştırmacı bir zihniyetle bilgiye ulaşabilen bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlamalıdır. Bu özelliğiyle demokratik eğitim, bireyleri optimum düzeyde geliştirmeyi ve bu potansiyel güçten en etkili biçimde faydalanmayı da sağlamış olur. Ülkemizin gelişmesi bireylerin mevcut olan bu potansiyellerini optimum düzeyde kullanmasına bağlı olduğundan demokratik eğitimin ülke kalkınmasına da katkı sağlayacağı söylenebilir.

Demokratikleşme sürecinin bir sonucu olarak; insan hakları kavramı da gelişmiş ve eğitim bireyselleşmeye başlamıştır. Eğitim, sadece bireyin gelişimini değil ülkenin gelişimini etkileyeceğinden ‘‘Eğitim programlarının da bireysel öğrenme ihtiyaçlarını referans alması ve bireylere potansiyellerini optimum düzeyde geliştirme olanağı sunacak şekilde düzenlenmesi gerekir (Özden, 1999: 27)’’. Bu nedenle bireysel ilgi ve ihtiyaçların dikkate alınması, mevcut gücün doğru ve etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayabilir.

Toplumsal ve ekonomik yapıda meydana gelen değişimler eğitim kurumlarını da etkileyeceğinden eğitim programları da buna bağlı olarak çeşitlenmekte, demokratikleşme ve insan hakları alanındaki gelişmeler ise bireysel eğitime yani bireyin ilgi, ihtiyaç, yetenek ve tercihlerini dikkate almak yönünde ilerleme göstermektedir. Bu yüzden demokratik eğitim; eğitimin içeriğini ve eğitim hizmetlerini gereği gibi yerine getirerek toplumsal gelişim için üzerine düşen görevi en iyi şekilde yapmalıdır.

Eğitimin demokratikleşebilmesi için; yönetim ve denetiminin demokratikleşmesi, yönetim ve denetim ortamına eğitim kurumlarında çalışan herkesin katılımı gerekmektedir. Demokratik sisteme uygun olarak verilecek olan eğitimde, eğitim programı ve ders kitapları amaca uygun olarak hazırlanmalı, çağdaş ve bilimsel bir yapıya sahip olmalıdır. Böyle bir demokratik eğitimden, herkesin eşit şartlarda yararlanabilmesi sağlanmalıdır. Çünkü eğitim kurumlarının, eğitim programlarından, ders kitaplarına, yönetim ve denetime kadar her alanda demokratikleşmesi herkesin eşit şekilde eğitim görebilme hakkının da teminatı olacaktır. Eğitim sisteminin demokratikleşmesi; eğitim programlarının içeriklerinin bireylere demokratik kişilik ve demokrasi bilinci kazandıracak şekilde demokratik hale getirilmesi ve mevcut örgütlerin demokratik bir yapıya kavuşturulması ile mümkün olacaktır.

Bireylerin, eşit şartlarda eğitim-öğretim görme hürriyeti onun toplumla uyumu ve iyi bir vatandaş olarak bireysel gelişimi için çok önemlidir. Çünkü, eğitimin en temel unsuru insandır. Demokrasiyi bir yaşama biçimi olarak benimseyen bireylerden oluşan bir toplum ve devlet, elbette çok daha sağlam temellere sahip olacaktır. Eğitim demokrasinin yaşam biçimine dönüşmesinde en önemli faktörlerden biri olduğu gibi, demokratik düşünce ve uygulamalar da, eğitimin gelişmesine kaynaklık eder.

Bursalıoğlu(1979)'a göre:

Eğitim, düşünce bilgi ve davranışa; demokrasi ise eylem, uygulama ve başarıya dönüktür. Demokrasinin temelinde var olan insan haklarını sağlamak, demokrasinin başlıca görevlerinden biri olduğu gibi eğitimin temel ilkesi olan fırsat eşitliğini sağlamak da demokratik yönetimin başlıca sorumluluklarındandır (Bursalıoğlu, 1979: 28).

Demokrasi anlayışı gelişmemiş ve bu bilinci kazanamamış toplumlarda hürriyet kavramı anarşiye, demokrasi kavramı da kişiden kişiye değişen anlamlara dönüşebilir. zgrlğ yanlış algılayan böyle bir toplumda, anarşiyi bir tepkinin takip etmesi kaçımlıdır. Demokrasinin devamı, ancak otorite ile hürriyet arasındaki dengenin korunmasına bağlı olduğundan bu konuda daha disiplinli olunmalı, eğitimde fırsat ve imkan eşitliği sağlanarak demokrasi kültürü kazandırılmalıdır.

2.7. DEMOKRASİ VE EŞİTLİK

Eşitlik kavramı ile ilgili tanımları Duman vd.(2001) şöyle aktarır:

- Günlük dilde eşitlik, karşılaştırılan iki varlık ve olay arasında farksızlık, benzerlik hali; sosyal yaşamda ise, bireyler arasında haklar ve imkanlar bakımından ayırım gözetilmemesi, var olan ayırımların kaldırılmasını isteme anlamında kullanılmaktadır. Ahlaki anlamda eşitlik ise herkese hakkını verme, hak tanıma ve hakkaniyet olarak anlaşılmaktadır. Bizim ilgi alanımız, eşitlik kavramının sosyal yaşamdaki hukuksal, siyasal, sosyal ve ekonomik anlamlarıdır.
- Hukuki anlamda eşitlik; yasa, emir ve yasakların, bütün vatandaşlar için, onların kişisel ve toplumsal durum ve özelliklerine bakılmaksızın, aynı olması demektir.
- Siyasal anlamda eşitlik ise siyasal hakların ve kamu görevlerinin, sınıf ve maddi durum gözetilmeksizin, için gerektirdiği teknik ve mesleki bilgiye sahip bütün vatandaşlara açık tutulmasını ifade eder. Siyasal ve toplumsal

anlamda eşitlik, çağdaş toplumların hepsi tarafından kabul edilen temel ilkelerden biridir (Duman, Karakaya, Yavuz, 2001: 94-95).

Eşitlik ilkesi ile ilgili olarak yapılan bütün tanımlamaların ortak noktası, insanlar arasında haklar ve özgürlükler bakımından aralarında fark gözetilmemesi, ayırım yapılmamasıdır. Bu özelliği ile eşitlik ilkesi, anayasaya ve ahlaki kurallara uygun olduğu kadar insan hakları açısından da gerekli bir özelliktir.

Hukuka dayalı demokratik bir toplumda eşitlik temel bir ilkedir. Toplumdaki farklı kesimlerin, hiçbir ayırım gözetilmeden siyasal yaşama eşit bir şekilde katılması ve halk egemenliğinin toplumda var olması gerekmektedir. Bütün insanların yasalar önünde eşitliği, eşit haklar ve özgürlüklere, eşit oy hakkına sahip olması, cinsiyet, din, ırk ayrımı gözetilmemesi hem anayasa gereğidir hem de bireylere sağlanacak olan böyle bir demokratik ortam toplumsal bölünmeleri ortadan kaldıracak birlik ve beraberlik duygusu içerisinde hareket edilmesinde kolaylık sağlayacaktır. Vatandaş, sadece insan olması nedeniyle böyle bir eşitlik ortamında olmayı hak etmektedir. Anayasamızın 10. maddesi de kanun önünde eşitlik ilkesi ile ilgili olarak:

Kıncal(2002), ise eşitlik kavramını şöyle açıklar:

Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kimseye aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun hareket etmek zorundadır (Kıncal, 2002: 135). İfadelerine yer vermektedir.

Eşitlik ilkesi demokrasinin temelinde var olan bir kavramdır ve her birey sadece insan olması sebebiyle eşit ve temel haklara sahip olarak doğarlar.

Kıncal(2002), demokrasi öncesi dönemde ve günümüz demokrasisinde insana verilen değeri şöyle karşılaştırır:

Demokrasi öncesi dönemlerde, insanlar, dilleri, dinleri, cinsiyetleri, renkleri ve benzeri özellikleri nedeni ile farklı olarak değerlendirilebiliyordu. Buna örnek olarak, Ortaçağ Avrupa'sında uygulanan katı sınıf sistemini ve önceki dönemlerde Hindistan'da uygulanan kast sistemini verebiliriz. Günümüz demokratik

toplumlarında, bu tür farklılaşmalar reddedilmekte ve insana, insan olduğu için değer verilmektedir. Bu yaklaşımdan hareketle, anayasamızda, vatandaşların kanun önünde eşit oldukları belirtilmektedir (Kıncal, 2002: 135).

Buradan da anlaşıldığı üzere, bütün vatandaşlar aynı şekilde düşüncesini ifade etme, oy kullanma, eşit şartlarda eğitim- öğretim görme gibi haklara sahip olmalı ve bireylerin bu hakları anayasa ile güvence altına alınmalıdır. Örneğin, oy kullanma sürecinde, her vatandaşın düşüncesi eşit şekilde işleme tabi tutulmalı, bütün vatandaşlar sadece oy kullanmakla kalmayıp tepkisini dile getirmekte eşit şekilde davranabilmeli, aynı şekilde yargının da eşit şekilde işlemesi gerekmektedir. Bu şartların sağlanmadığı bir sistemde vatandaşlar, devlete güven duymayacak, karar alma sürecine katılmadığı için devletin aldığı kararlara daha az sahip çıkabilecektir. Daha da önemlisi böyle bir durumda demokratik bir yapı oluşamayacak ve devlet toplumsal huzuru ve mutluluğu sağlamada bazı güçlüklerle karşılaşabilecektir. Çünkü demokrasi, uygun şartlar oluşmadan hayat bulamayacaktır. Bu nedenle, vatandaşlar böyle demokratik bir ortamda eşit haklara sahip olabilmek için aynı zamanda eşit oranda da özgürlüklere sahip olmalı, herhangi bir zorlamayla karşılaşmamalı, özellikle toplumu ilgilendiren kararlarda tüm bireyler dikkate alınmalıdır.

Aynı durum eğitim- öğretim ortamında da söz konusudur. O nedenle öğretmen, öğrencilerine her zaman eşit davranmalı ve eşit şartlar sağlamalıdır. Sınıfla ya da dersle ilgili alınacak kararlarda her bir öğrencinin düşüncesine değer verilerek alınmalı, gerekirse konuyla ilgili tartışma ortamı yaratılmalı, en doğru sonuca da bu şekilde oluşturulan demokratik bir sınıf ikliminde öğrenci merkeze alınarak, birlikte ulaşılmalıdır. Bu, öğrencinin kendine ve öğretmene güven duymasında ve alınan kararların uygulanması aşamasına etkin katılımın sağlanmasında etkili olacaktır. İlköğretim döneminde, görerek ve yaşayarak öğrenen öğrenciler diğer arkadaşlarına da örnek olacağından okulda ve ailesinde iyi örneklerle karşılaşmaları gerekmektedir. Demokratik bir aile ortamından okula gelen çocuk, okulda arkadaşlarına değer verecek, onların da kendisi kadar hak ve özgürlüğe sahip olduğunu kavrayacak, sevgi, saygı ve dayanışma içerisinde arkadaşları ile iyi ilişkiler kurabilecektir. Bu davranışları kazanan öğrenci büyüdüğünde, topluma uyum sağlayabilecek, toplumsal kurallara uyarak, görev

ve sorumluluklarını, hak ve özgürlüklerini bilerek iyi bir vatandaş olabilecektir. Bu nedenle devlet, eğitim ve öğretime gereken değeri göstermeli, öğretmen de her öğrencinin düşüncesini eşit şekilde söylemesine imkan sağlayacak demokratik bir sınıf ortamının oluşmasına katkı getirmelidir.

Modern ve demokratik bir toplum olabilmenin de bir gereği olan eşitlik, Fransız ve Amerikan devrimlerinden bu yana bir çok toplumsal hareketliliğin en önemli sebebini oluşturmuştur. Bu bağlamda da toplumların vatandaşlarına yaptığı eşit muamele, modernliğin de ölçüsü olmuştur.

2.8.DEMOKRASİ VE ÖZGÜRLÜK

Özgürlük; hürriyet ve bağımsızlık kavramlarının karşılığı olarak kullanılabilirdiği gibi kavramla ilgi bir çok tanım yer almaktadır. Özgürlüğün çok yönlü ve soyut bir kavram olması; tanımlanmasında da çeşitliliğe yol açmıştır.

Aşağıda özgürlük kavramı ile ilgi bazı tanımlara yer verilmiştir:

1. ‘‘Montesquieu’ya göre özgürlüklerin olabilmesi için kuvvetin kuvvetle durdurulması gerekmektedir. Yine aynı düşünceye göre, kendisine engel olabilecek başka bir güç bulamayan yöneticiler, özgürlükleri çığneyebilir, yetkileri aşabilir (Akt.Kışlalı, 1995: 201).
2. Rousseau ise, servet dahil, özgürlüklerin güvence altında olabilmesinin ön koşulunu insanlar arasındaki eşitliğe bağlamaktadır. İnsanlar arasındaki eşitlik, gücün eşit olarak dağıtılmasını sağlar. Güç kimseye devredilemediği için, bireylerin özgürlüklerinin birbirleri tarafından alınması söz konusu olmayacaktır. Halk egemenliği ise yasaların halk tarafından yapılması değil, halk tarafından onaylanması anlamına gelmektedir (Aktaran Kışlalı, 1995: 201).
3. Özgürlük her şeyden önce, egemen devletin karşısında ya da birey üzerinde egemenlik kurmak isteyen oluşumlar karşısında özgür davranabilmektir. Bireysel özgürlük, bireyin devlet kurumları karşısında korunması değil, aynı zamanda bireyin devlet etkinliklerine katılması ve oluşumuna katkıda bulunmasıdır. Katılım bireysel özgürlüğün güçlenmesini sağlayan önemli bir araçtır ve bu araç,

siyasal erk karşısında güçsüz ve çaresiz olmadığı bilincini verir. Birey, bu bilinçle kendisinde siyasal-toplumsal sistemi biçimlendirme gücü bulur. Demokrasi eğitimi soyut bir öğrenme olmaktan çok uygulamalı bir eğitimidir ve bireysel katılımı içerir (Çukurçayır, 2000: 15-16).

4. Özgürlüğü bazı düşünürler bağımsızlık olarak algılamakta, bazıları da insanın her türlü zorlamadan, kayıtlamadan ve dış baskıdan uzak olarak kendi kaderini kendisinin çizmesi olarak tanımlamaktadırlar. Yine bazı yazarlara göre özgürlük; bir özelliği bir gizliliği ifade etmekte olup, kişinin kendi küçük dünyasında başkalarının müdahalesi dışında yaşamasıdır. Kimileri de özgürlüğü, insanın insan olduğu için sahip olduğu serbestçe hareket etme gücü olarak görür. Kişisel ve özel olan bu alan sınırsız değildir. Bu alan hukukça belirlenmiş toplumsal ve kamusal alanla sınırlıdır. Bu nedenlerle kimileri için özgürlük, başkalarına zarar vermeden her şeyi yapabilmektir (Duman, Karakaya, Yavuz, 2001: 93-94).

5. Özgürlük kavramı, İlköğretim okulları 7. sınıflarda okutulmakta olan Vatandaşlık Bilgisi ve İnsan Hakları kitabında(Yamanlar,2003:109) “Özgürlük kişinin başkalarına zarar vermeden düşündüğü ve dilediğini yapabilmesidir. Özgürlük, insanın doğuştan sahip olduğu vazgeçilmez ve devredilmez bir haktır. Bütün insanların da ortak kökenidir. Çünkü haklar, özgürlükleri sağlamak için kişiye hukukça tanınan yetkililerdir. Örneğin, bireylere çalışma hakkı tanınmadan çalışma özgürlüğünden söz edilemez. Çalışma hakkı olmayan bireyin dilediği alanda çalışabilmesi söz konusu olamaz. Demek ki çalışma hakkının kökeninde çalışma özgürlüğünü sağlama düşüncesi bulunmaktadır.” şeklinde ifade edilmiştir. Kitapta, temel özgürlükler kavramı ise, “Temel hakların yasal güvence altına alınmasıyla temel özgürlükler ortaya çıkar. Kişilerde insanın değerini çiğnetmeme istemleri temel hakları oluşturur. Bu hakların ülkenin anayasasına konularak yasal olarak korunmaları ise temel özgürlükleri meydana getirir. Kısaca temel özgürlükler, yasal olarak korunmuş temel haklardır. Örneğin, bir ülkenin anayasasında eğitim ve öğrenim hakkı güvence altına alınmışsa eğitim- öğretim özgürlüğü

söz konusu olur.” denilmektedir.

Kıncal(2002)’ın Ünal(1995)’dan aktardığına göre:

Demokratik sistem, düşünce ve görüşlerin serbestçe açığa vurularak milli iradenin engellenmesiz bir şekilde ortaya çıkması esası üzerine kurulmuştur. Bir toplumda halk, yaşamını ve geleceğini ilgilendiren konular üzerinde fikir üretmez ve bunları açığa vuramazsa, o toplum demokratik olarak nitelendirilemez. Demokrasi, yalnızca seçilenlerin düşünce ve konuşma hakkına sahip olduğu bir rejim değildir. Günümüzün modern, çoğulcu ve katılımcı demokrasilerinde, seçilmiş yöneticilerle birlikte hak da kendi geleceğini ilgilendiren bütün konularda düşüncelerini açıklamak suretiyle, karar alma sürecini etkilemekte ve katkıda bulunmaktadır. Demokrasi, kamuoyunun ortaya çıkması esasına dayanır. Düşünceleri açıklamaksızın kamuoyu oluşamayacaktır. Dolayısıyla, düşünceler ve onları açıklamaya elverişli araçlar olmaksızın bir rejim demokrasi olarak nitelendirilemez (Kıncal,2002:65).

Anayasamız ise temel hak ve hürriyetleri şu şekilde tanımlar: “Herkes, kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.(Madde 12)”. Anayasa kişinin temel hak ve hürriyetlerini tek tek tanımlamış ve güvence altına almıştır. Ancak yine Anayasanın temel hak ve hürriyetlere getirdiği bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Anayasanın 13. maddesi bu sınırlılıkları şöyle tanımlar:

Doğan(2001)’ın belirttiğine göre:

Temel hak ve hürriyetler Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın özüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetleriyle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir (Doğan, 2001: 239-240).

Anayasanın koymuş olduğu bu ilkeler insan özgürlüğünün sınırsız olmadığını ortaya koymaktadır. Bu sınırlamalar hak ve hürriyetlerin özüne zarar verici nitelikte olmamakla birlikte onları hem güvence altına alır hem de daha iyi işleyebilmesini sağlar. İnsanlar da kendilerine verilen bu hak ve hürriyetleri kötüye kullanmamalı, bu hürriyetleri bahane ederek başkalarına zarar vermemelidir.

Doğan(2001), Anayasamızın 14. Maddesinde yer alan hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılma hallerini şöyle aktarır:

- Buna göre anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç biri;
- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak,
- Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek,
- Temel hak ve hürriyetleri yok etmek,
- Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yapmak amacıyla kullanılamazlar (Doğan, 2001: 242).

Bununla birlikte bu hak ve hürriyetler; savaş, seferberlik, sıkıyönetim gibi bazı olağanüstü hallerde geçici olarak kısmen veya tamamen durdurulabilir.

Yayla(1993), özgür toplumun özelliklerini şöyle açıklar:

Özgür toplum, bireysel özgürlüğün korunduğu, kanun hakimiyetinin gerçekleştirildiği ve kanun hakimiyeti ile bağdaşır bir ekonomik-siyasal sistemin, yani piyasa ekonomisi ve liberal sosyal düzenin bulunduğu toplumdur. Özgür bir toplumda bireye genel, soyut, eşit kanunlar ve kurallarla tanınan ve korunan bir özel alan bırakılır, bireyin sınırları çerçevesinde tercihler yapabileceği bu alan aynı zamanda bireysel sorumluluk alanıdır. İkisi birden kavranılmadan özgürlüğün mahiyeti anlaşılmaz ve bu haliyle mahiyeti anlaşılmayan bir şey korunamaz (Yayla, 1993: 53-54).

Ülkelerin özgürlük ve eşitlik kavramlarına verdiği değer, demokrasinin niteliğinin ve etkililiğinin de bir göstergesidir. Bireylerin grev ve toplu sözleşme haklarının bulunması, gazete çıkarabilmesi, dernek, sendika ve vakıflarının işlerlik oranı, kadın erkek eşitliği, siyasal katılımı gibi etkenlere baktığımızda o ülkenin

demokrasi derecesi hakkında da bir düşünceye sahip olabiliriz. Bu haklara ve özgürlüklere sahip olan bireylerden oluşan toplumlar demokratik toplum özelliği taşırlar. Bu nedenle, özgürlük ve eşitlik, hak ve adalet gibi değerler anayasa ile güvence altına alınmalıdır. Bireylerin bu hak ve özgürlüklerin kendilerine sağladığı faydanın ve etkililiğın farkında ve bilincinde olması bu değerlere sahip çıkmaları açısından önemli olduğu için demokratik toplum bilinci çağdaş demokrasinin geleceği açısından da teminat olacaktır. Çağdaş demokrasilerde birey hem sosyal hem de kurumlarla olan ilişkilerinde başkalarına zarar vermeden özgürce davranışta bulunabilmeli, özgürlüğünü koruyabilmeli, katılma hakkını kullanarak kendini gerçekleştirme ve geliştirme yoluna gitmelidir.

Duman vd.(2001)'ne göre:

1982 Anayasası'nın 12. maddesine göre fert ile hürriyet birbirinden ayrılamaz. Fert, istese de hürriyetlerinden vazgeçemez ve onu başkasına devredemez. Bu durum, aynı zamanda insanların toplum içinde, birlikte yaşama görev ve sorumluluğunu da beraberinde getirir (Duman, Karakaya, Yavuz, 2001: 42-43).

Özgürlük; bireye sadece insan olması sebebiyle doğuştan verilen, vazgeçilemeyen, devredilemeyen ve dokunulamayan bir hakkı olduğu gibi demokrasinin de temelini oluşturur. Bu bakımdan bireylerin bir arada insanca yaşayabilmeleri ve toplumların kişilik kazanması, onlara var olan hak ve özgürlüklerini kullanmalarına imkan verecek ortam yaratmakla mümkün olacaktır.

2.9. DEMOKRASİ VE DEVLET

Çeşitli toplumlar; kendilerini yönetecek kişileri çeşitli şekillerde seçmiş ve seçilen bu kişi ve dolayısıyla kurumların bütününe devlet adını vermişlerdir. Devlet kavramının bir çok tanımı yapılmış, ancak yapılan bu tanımlar daha çok devletin bir yönünü ön plana çıkarmıştır.

Sarı(2003)'ya göre devlet:

Devletin anlamını eğer ansiklopedik anlayışla verecek olursak herhalde en uygun tanım şu olacaktır: Devlet, sınırları belli bir toprak

parçası üzerinde yaşayan bir insan topluluğunun yaşamını kolaylaştırmak için oluşturduğu ve varlığı diğer devletlerce tanınan bir aygıt ve örgüttür. Eğer bu tanımı uzun bulur ve daha basit bir tanım ararsak , o zaman da devlet, bir toplumun siyasi bağlamda örgütlenmiş biçimidir, deriz (Sarı, 2003:63).

Devlet kavramını Kışlalı ise şöyle tanımlamıştır:

Devlet kimine göre ‘en büyük kurum’ , kimine göre de ‘kurumlar kurumu’ dur. Devlet, dışa ve içe karşı toplum adına hareket edebilen, bu amaçla güç kullanabilen, toprağı ve insanıyla birlikte tüm bir ülkeyi temsil eden, onun simgesi olan bir kurumdur (Kışlalı, 1994: 92).

Kuralların ve düzenin olmadığı bir toplum yok olmaya mahkumdur. İnsanların bir arada birbirlerine zarar vermeden, bir düzen içerisinde yaşamaları bir takım kuralları ve otoriteyi gerektirmiştir. Bu düzen ve kuralların ne şekilde ve hangi kurumlar tarafından gerçekleştirileceğini her devlet kendi anayasasında belirtmiştir.

Devlet; toplumların teşkilatlanmasını, iç ve dış baskılara, tehditlere karşı birlik ve beraberlik duygusu içerisinde hareket edilmesini sağlar. Devlet; yalnızca topraklarımızı ve bağımsızlığımızı korumakla kalmaz, aynı zamanda siyasi, ekonomik, sosyal ve hukuki kurumlar arasındaki teşkilatlanmayı sağlar. Vatan, millet ve egemenlikten herhangi birinin olmaması durumunda toplum sadece; millet olma bilincinden yoksun bir yığın olabilecektir. Vatan ise, bir toprak parçası üzerinde bağımsız ve egemen yaşamının olmazsa olmaz koşuludur. Bu nedenle devlet olabilmek için; bir toplumun kendi toprakları üzerinde, başka ülkelerin müdahaleleri olmaksızın, bağımsız ve egemen olmalarını aynı zamanda siyasi bir örgütlenmeyi gerektirir.

Duman vd.(2001), devletin fonksiyonlarını şu şekilde dile getirirler:

Toplumunu oluşturan bireylerin bir arada huzur içerisinde yaşamaları; devletin koymuş olduğu kurallara uymalarını ve onları korumalarını gerekli kılar. Bu kuralları ve kanunları koyma görevini yerine getiren devlet; vatandaşlarını her türlü tehlikeye karşı korurken, toplumun huzur ve güvenliğini sağlar ve gerektiğinde kendi toplumunun bağımsız yaşaması için mücadele verir. ‘‘Her devlet düzeni kendi toplumunun bağımsız yaşaması için siyasi otorite düzeninin; ‘ülke’, ‘insan topluluğu’ ve ‘siyasal iktidar’ olarak örgütlenmesi gerekir.

Çünkü devlet, toplumsal bir örgüt olup, toplum içinde doğar, büyür ve gelişir (Duman, Karakaya, Yavuz, 2001: 47).

Millet, tarafından oluşturulan devlet; milletinin birlik, beraberlik ve dayanışma ruhu taşıması, huzur, barış ve güven içerisinde bağımsız yaşamasını amaçlar. Bu bakımdan; devlet ve millet birbiri ile sıkı bir ilişki ve etkileşim içerisinde olmalı, birbiriyle kaynaşmalıdır. Çünkü, demokrasi ancak devlet ile milletin sağlıklı ilişkisinden doğabilir. Millettin iradesini temsil eden bir devlet; vatandaşlarının istek ve şikayetlerini göz ardı etmemeli, vatandaşlar da ülkesinin gelişmesi için çaba göstermeli, devletin koyduğu kurallara uymalıdır. Aristo da devletle ilgili olarak; “İnsanlar devleti sadece bir arada yaşamak için değil, mutlu yaşamak için kurmuşlardır (Ateş, 1994: 19).” ifadesine yer vermiştir. Böyle bir sistem de ancak devletin demokratik bir yapıya, vatandaşların ise demokratik bir kişiliğe sahip olmaları ile gerçekleşebilir. Demokratik devlet; hakimiyeti millete dayandıran, milletin yönetimde söz sahibi olduğu, laik, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına inanan bir kurumdur. Demokratik vatandaş ise, anayasanın kendisine vermiş olduğu vatandaşlık haklarını gereği gibi yerine getiren, görev ve sorumluluklarını bilen, Atatürk Milliyetçiliğe bağlı olan kişidir. Demokratik devlet, insan onuruna en yakışan devlet şekli olması bakımından, gelişmesi ve günümüzdeki halini alması çok zaman almıştır. Devletin kendi içerisinde demokrasiyi benimsemesi yapısını değiştirmesine, vatandaşı ön plana çıkararak ve eşit haklar tanımalarına imkan vermiştir.

Duman vd.(2001)'nin belirttiğine göre devlet, aşağıdaki fonksiyonları yerine getirmekle yükümlüdür:

- 1.Ordu ve emniyet örgütünü kurarak, ülkeyi dış ve iç tehlikelerden korumak,
- 2.Hukuk ve yargı örgütünü kurarak toplum düzenini sağlamak,
- 3.Vergi ve maliye örgütlerini kurarak ülke bütçesini oluşturmak, devletin gelir ve giderini karşılamak,
- 4.Ülke içinde milli dayanışmayı sağlamak,
- 5.Devletin üstünde başka bir otoritenin oluşmasını engellemektir (Duman, Karakaya, Yavuz, 2001: 47).

Bu fonksiyonları yerine getiren devlet, bir yandan sürekliliğini sağlamış diğer yandan da demokratik devletin gereklerini yerine getirecek ortamı hazırlamış olacaktır. Bu bağlamda, hukuku kendisine temel alması ve bu temele uygun siyasi partiler oluşturması amaçlarını gerçekleştirmesine imkan hazırlayacaktır.

Demokratik devletin temel özelliklerini Doğan (2001) şu şekilde sıralamaktadır:

- 1.Demokrasinin sınırlarını insan hakları çizer. İnsanın sırf insan olmasına bağlı olarak ortaya çıkan hak ve hürriyetlerine bağlılık demokratik devletin temel ilkesidir.
- 2.Demokrasi eşitlik rejimidir. Kanunlar karşısında herkes eşittir. Farklı muamele ve kişiler arasında ayırım yapılamaz. Demokrasilerde genel ve eşit oy ilkesi esastır.
- 3.Demokratik devletin temel görevleri olan yasama, yürütme ve yargı tek elden değil ayrı ayrı organlarca uygulanır.
- 4.Millet egemenliği esastır. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir (2001: 117-118).

Demokratik devletlerde egemen olan millet, bu egemenliğini seçimlerde seçtiği temsilciler yoluyla kullanır ve aynı şekilde kanunlar da bu temsilciler tarafından yapılır. Demokratik devletler; özgürlük, eşitlik, katılımcılık, seçme ve seçilme, din ve vicdan hürriyeti, siyasi hak, hoşgörü ve insan hakları gibi her biri ayrı bir önem taşıyan değerlere önem verir ve anayasasında bunlarla ilgili hükümleri belirtir.

2.10. DEMOKRASİ VE KATILIMCILIK

Katılımcı demokrasi, bireyin kendini etkileyecek kararlarda etkin olmasını sağlamayı, bireylerin hak ve düşüncelerine saygı gösterilmeyi, çağın imkanlarını da kullanılarak katılımı yaygınlaştırmayı temel almaktadır. Çünkü; tüm vatandaşlar görüşlerini açıklama, kendi yaşamlarını etkileyen çevresel, ekonomik, sosyal yada politik tartışmalara doğrudan katılabilme hakkına sahiptir. Bunu gerçekleştirebilmek için bireylerin tartışabilmek için bilgiye ve dolayısıyla eğitime ihtiyacı vardır. Bireylerin bu şekilde kararlara katılımını etkileyecek her türlü engel ve eşitsizlik yaratacak uygulamalar ortadan kaldırılmalıdır.

Bireylerin çağdaş yaşamı destekleyecek şekilde eğitilmesi, toplumsal sorumluluk bilincinin kazandırılması, kararlara katılma sürecinde seçimlerin demokratik ve hukuk kurallarına uygun bir şekilde yapılması, herkesin eşit oy hakkına sahip olması, her vatandaşın dilediği partiye üye olabilmesi ve daha sonraki süreçte de seçilmiş temsilcilerin demokratik değerlere sahip olması halkın katılımının yüksek olmasını etkileyebilecektir. Bu ise kuvvetli bir sivil toplum bilincine ve duyarlılığına sahip olmaya gerektirir. Aksi takdirde, olaylar karşısında kendi haklarını koruyamayan, sivil toplum duyarlılığı kazanamamış ve bu duyarlılığı bir örgütlenme haline dönüştürecek bilgiye sahip olamayan insanlardan oluşan bir toplum meydana gelir. Katılımdan, tartışma ve uzlaşmadan uzak bir toplum ise demokratik bir toplum olma özelliğine sahip değildir.

Demokrasi; çok sesliliği, sorunları ve sorunların sebeplerini belirlemeyi ve çözümü bireylerin aktif ve eşit şekilde katılımı sağlanarak işbirliği içinde bulunmalarını sağlamayı gerekli kılar. Bunu gerçekleştirebilmek de önce bireylerin, toplum bilincine yani toplumun bütününe veya bir bölümünü ilgilendiren bir konuda duyarlılığa sahip olmasına bağlıdır. Bu bireyin vatandaş haline geldiğinin de bir göstergesidir. Katılımın yüksek olması, belirli bir amaç için ortak çaba gösterilmesi; siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel çaplı çalışmalar veya ulusal, bölgesel ve yerel amaçları ya da ihtiyaçları gerçekleştirme açısından daha demokratik bir ortam yaratabilecektir. Bu sürece hem halkın hem de siyasetçilerin katılımı ise, sorunları daha kolay çözüme kavuşturabilecek, parlamenterler ile toplum arasındaki iletişim ve etkileşim daha yüksek oranda olabilecektir.

Katılımcı demokrasi; halkın görüşlerini kamuoyu aracılığıyla doğrudan kendi oluşturduğu sivil toplum kuruluşları, yerel kalkınma enstitüleri, devamlı veya geçici sosyal hareketler ya da protesto grupları vb. oluşumlarla doğrudan ifade ve çözüm geliştirme imkanı vermektedir. Bu bağlamda, toplumsal katılımın tam anlamıyla gerçekleşmesi, bireylerin kendilerini geliştirme olanakları da arttıracaktır. Demokrasinin bütün boyutlarıyla uygulanabilmesi, toplumun politik katılım kültürünü benimseyebilmesi için okullarda; vatandaş olma bilinci ve sorumluluğu kazandırılmalı, bireyin nasıl iyi bir vatandaş olabileceği kavratılmalıdır.

Bireylerin yaşamlarını ilgilendiren konulara ve dolayısıyla siyasete aktif

katılımları demokrasinin de gelişmesini ve devamını sağlamada etkili olabilecektir. Çünkü bu davranışlarıyla birey; pasif kabul edici konumundan, aktif karar alıcı ve uygulayıcı durumuna geçecektir.

Bunu Kili(1998), ‘siyasal çağdaşlaşma’ olarak tanımlamakta ve siyasal çağdaşlaşmanın üç temel özyapısal niteliğini aşağıdaki şekilde sıralamaktadır:

- 1.Gücün gittikçe devlette odaklaşması (merkezileşme) ve geleneksel otorite kaynaklarının güçsüzleşmesi,
- 2.Siyasal kurumlarda farklılaşma ve uzmanlaşma olgusunun ortaya çıkması,
- 3.Halkın siyasal yaşama daha yaygın, daha etkin bir biçimde katılması, kişilerin gittikçe artan bir oranda siyasal sistemle bütünleşmesi ve ulusal kimlik bilincine varması (Kili;1998:49).

Armağan(1990)’ın demokratik katılımı ilgili düşünceleri şöyledir:

İnsanların verilen kararlara ve oluşturulan politikalara yakından ve yaygın bir şekilde katılmalarının gerekliliği ve eylem düzeyinde katılımcı bir sürecin varlığıdır . Başka bir yaklaşımda ise demokrasi, her bireyin isteklerinin adil bir şekilde dikkate alındığı ve yapılan tercih üzerinde etkisi olduğu kolektif bir karar alma süreci olarak kabul edilmektedir. Sözlük anlamı olarak demokrasi; egemenlik haklarının halka ait olduğu siyasi sistem ve yönetim şeklidir (Armağan, 1990: I-316).

Seçim sistemleri, siyasal partilerin temsilcilerini belirlerken izlediği yöntemler ve temsilciler ile vatandaşlar arasında sıkı bir ilişkinin olmaması nedeniyle temsilciler yoluyla dolaylı olarak siyasete katılım, bir takım sorunları da beraberinde getirmektedir. Geniş anlamda katılım ulusal düzeyde sağlanamamaktadır. Dolayısıyla yerel yönetimlere katılım bu bağlamda önemli bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır.

İyi yurttaş olabilmenin koşullarında biri de katılımcı bir özelliğe sahip olmaktır. Demokrasilerde; vatandaş için var olan siyasal sistem, vatandaşın isteği doğrultusunda belirlenir ve vatandaşlarının isteklerini ve ihtiyaçlarını yerine getirmek, onların huzur ve birlikteliğini sağlamak için çalışır. Çünkü vatandaş olmadan demokratik bir siyasal sistemin de anlamı olmayacaktır. Bireylerin kendilerini geliştirmeleri ve kendi geleceklerini şekillendirmeleri katılım sayesinde gerçekleşebilecektir. Böyle bir

sistemde vatandaşlar alınan kararlara ve kurallara daha fazla uyma eğilimi gösterecek, ülkesi için daha fazla çalışacaktır.

Çukurçayır(2000), devlet ve yurttaş ilişkisini açıklarken,

Herhangi bir işletme nasıl müşteriye kral olarak algılıyorsa, yurttaş da toplum içerisinde ya da siyasal planlamada en üst düzeyde olması gereken gerçek egemendir. Demokratik yönetim de, yurttaş bu konumuyla algılamak zorundadır (Çukurçayır, 2000: 25-26).

İfadelerine yer verir.

Devletin vatandaşlarına bu şekilde yaklaşması, onların bir birey olarak kendilerini ifade edebilmelerine, gerçekleştirebilmelerine dolayısıyla demokrasinin geleceğinin sağlam temellere oturtulmasına da fayda getirecektir. Birey bu davranışlar gösterebildiği ölçüde yaşamla barışık, uyumlu ve sosyalleşmiş hale gelebilecektir. Bireylerin arasındaki iletişim ve etkileşimi de arttıran katılımcılık, toplumdaki birlik ve beraberliği, daha akılcı kararların alınmasında da etki gösterecek, alınan kararların niteliğini arttıracaktır. Bu nedenle, katılımcılık sadece birey bazında değil, yönetim, toplum ve sivil toplum örgütleri bazında da dikkate alınmalı, benimsenmeli ve katılımcılığın artırılması yönünde destek vermelidir.

2.11. DEMOKRASİ VE HOŞGÖRÜ

Demokrasinin fonksiyonlarının ve değerlerinin bireylerde anlayış olarak geliştirilmesi ve toplumlarda kalıcılığını sağlamak için demokrasi eğitimine ihtiyaç vardır. Demokrasi eğitimini formal olarak okullarda, informal olarak ise aile ve çevrede verilir. Aile, okul ve çevrenin demokrasi eğitimi hususundaki davranış tutarlılığı bu eğitimin yerleşmesinde ve gelişmesinde kuşkusuz daha etkili olacaktır. Okulda demokrasinin fonksiyonlarını ve değerlerini öğrenerek bu davranışlarını toplumda sergileyen birey aynı zamanda iyi bir örnek olacak ve diğer bireylerin de demokrasi bilincini kazanmasında bir etken olacaktır.

Demokrasi bireylere informal olarak toplum ve devlet, formal olarak ise okullarda kazandırılır. Devlet bireylere yeterli maddi ve manevi yaparken kitle iletişim araçlarının demokrasinin benimsenmesine, yerleşmesine ve gelişmesine hizmet edecek

şekilde yeniden yapılandırılmasını sağlamalı ve her bireye eğitim eşit eğitim imkanı tanımalıdır. Demokratik sistemi benimsemiş bir devlet vatandaşlarını bu imkanları sunabilmelidir.

Bireysel anlamda informal demokrasi eğitimi ise, kişilik yapısına ve hoşgörüye bağlı olan tutum ve davranışlarında belirginleşir. Öncelikle ailede kazandırılması gereken bu demokratik değerler çocuğun ve gencin dünya görüşünü ve demokrasiye olan inancını etkileyecektir. Bu nedenle bireyin çocukluk döneminde içinde bulunduğu çevre informal demokrasi eğitiminin verilmesinde önemli olacaktır. Bireyin hoşgörüünü öğrenmesi için; ailenin ona aşırı baskı ve kısıtlama gibi davranışlarda bulunmaması gerekmektedir. Böyle bir kişilik yapısını kazanmış bireyler, topluma karşı hoşgörüden uzak olma, demokratik değerler yerine güce önem verme ve olaylar karşısında önyargılı olma şeklinde tutum geliştirebilirler. Bu nedenle aile ve çevre yeni yetişen bireylerine örnek teşkil edecek şekilde davranış göstermeye özen göstermelidir.

Formal anlamda eğitimin verilecek olduğu yer olan okullarımızda da eğitim programları ve bu programın verilmesi esnasında uygulanan yöntemlerde demokrasi eğitimine yer verilmelidir. Okulda uygulanacak olan öğretim programı ve çocuğun demokratik bir ortamda eğitim alması demokrasi eğitimine katkı getirecektir. Okula başlamasıyla birlikte farklı bir sosyal çevreye girecek olan öğrenci,yeni arkadaşlar edinecek, aktivitelere katılacak ve toplumsallaşacaktır. Okul ortamında öğrenciler bireysel ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri ölçüsünde yönlendirilecek, grup çalışmalarına katılacak, bu ortamlarda demokrasinin fonksiyonlarından biri olan toplumsallaşma sürecine başlayacak, sevgiyi, saygıyı ve hoşgörüünü yaşayarak öğrenecektir. Bu eğitim sürecinde öğretmen öğrencisine; tartışmayı, eleştirmeyi, hak ve ödevlerini,özgürlük ve sınırlılıklarını, objektif ve bilimsel düşünebilmeyi öğretebilecek ortamlar hazırlamalıdır.

Büyükkaragöz ve Çivi(1995), öğretmenlerin öğrencileriyle kuracakları sağlıklı iletişim metotlarını aşağıdaki şekilde sistemleştirir:

- 1.Çocukların duyguları kabul edilmelidir. Etkili iletişim için ilk ve en önemli adım onların iç dünyaları dinlenerek atılmalıdır. ‘Matematik problemi çözemiyorum. Geri zekalının biriyim’ diyen bir öğrenciye öğretmenin, ‘Tabi ki geri zekalı değilsin, ama yeterince çalışmıyorsun’ demesi yerine ‘Bu uzun problem seni tedirgin etti.’ Şeklinde tepki

göstermesi ile sorun kendiliğinden çözülebilir.

2.Yargılamayan bir ses tonuyla sorun sözlere dökülerek açıklanmalıdır. Ödevini kaybeden bir öğrenciye öğretmen ‘Çok sorumsuzsun. Hemen bul ödevini.’ Diyerek suçlayıcı ve emir veren bir ifade yerine, ‘Ödevini kaybetmişsin’ demesi yeterlidir. Sorunun açıklanmasıyla öğrenci çözümü kendisi üretir ve uygular.

3.Öğrenci olumsuz bir davranışta bulunduğu anda, kısa, iz ve aşağılamayan bir tepki gösterilmelidir. Dersi dinlemeyen ve davranışlarıyla diğer öğrencileri de engelleyen bir öğrenciye ‘Böyle gidersen dersi öğrenemezsin.’ Denilmesi onun olumlu katılımını sağlayacaktır.

4.Öğrencilere farklı öğrenme yöntemleri sunulmalıdır. Konuyu parça parça mı, yoksa bütün olarak mı öğrenmek istediklerinin sorulması gibi. Böylece öğrenciler hem daha iyi anlarlar, hem de kendi öğrenme süreçlerini denetlerler.

5.Uyarılar, en az kelime kullanılarak yapılmalıdır. ‘Ahmet, çok sorumsuz bir çocuksun, üç haftadır resim boyalarını unutuyorsun. Yakında kendini de unutursan şaşmam.’ demek yerine, ‘Ahmet resim boyaların’ denilebilir. Böylece öğrenci sorunu kendisi çözecek ve kendi kararı ile doğru davranışta bulunacaktır.

6.Öğrencilerin uygun davranışları görülmelidir. Bu konuda en çok yapılan hata, uygun davranışın garanti gözüyle bakılarak görmezlikten gelinmesidir. Uygun davranışlarla öğretmenin ilgisini çekemeyen bir öğrenci, bir süre sonra bunu uygunsuz davranışlarla gerçekleştirmek isteyebilir. Uygun davranışın görülmesi ve pekiştirilmesi, hem öğrencinin olumlu davranışta bulunma sıklığını artırır, hem de bu durumu gözleyen diğer öğrencileri, aynı davranışta bulunmaya isteklendirebilir (Büyükkaragöz, Çivi, 1995: 45-46).

Kısaca söylemek gerekirse; hoşgörü kavramı demokrasi ve demokrasi eğitiminin benimsenmesinde, yerleştirilmesinde ve geliştirilmesinde son derece önemli olan halkasıdır. Hoşgörülü bireylerden oluşan demokratik toplumlar da; demokratik değerleri benimsemiş olacaklarından rahat ve huzurlu bir şekilde bir arada yaşamayı başarabileceklerdir.

2.12. DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI

Demokrasi ve insan hakları eğitimi ilişkisi şöyle özetlenebilir:

İnsan hakları eğitimi, insan haklarını somut içeriğiyle ilk kez uluslar arasılaştırılan İnsan Hakları Evrensel bildirgesinden beri çeşitli uluslar arası ve bölgesel belgelerde yer almış, amaçları ve hedef kitleleri gösterilmiştir. Düzenlenen kimi toplantılarda hemen hemen tüm yönleriyle tartışılmış, öneri ve tavsiyeler içeren çeşitli metinler kabul edilmiştir. Bununla birlikte, özellikle ikinci bin yılın soğuk savaşın sona erdiği son on yılında bu alandaki kural üretme etkinliklerinin yanı sıra, yeni ve değişik yaklaşımlarla hazırlanan projeler yoluyla insan hakları eğitimini örgün ve yaygın eğitim sistemleri çerçevesinde uygulamada gerçekleştirme çalışmaları da yoğunlaşmıştır. İnsan hakları eğitimi, demokrasi eğitimini de kapsayan daha geniş bir yaklaşımla uluslar arası ve bölgesel kuruluşların öncelikli gündem maddelerinden biri olmuştur (Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi Aralık 2002, sayı:34).

İnsan hakları eğitimi, İnsan Hakları Eğitimi Birleşmiş Milletler (BM) On Yılı Eylem Plânı ile İnsan Hakları Eğitimi Ulusal Plânları Hazırlama Yönergesinde şöyle tanımlanıyor:

İnsan Hakları Eğitimi; bilgi, yetenek, anlayış ve davranışlardan oluşan evrensel bir insan hakları kültürü aşılıp yerleştirmeyi amaçlayan, bilgilendirme ve eğitim etkinliklerinin tümüdür (Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Aralık 2002, sayı:34).

Milli Eğitim Temel Kanununun 2. Maddesinin son fıkrasında, Türk Milli Eğitiminin uzak hedefi şöyle belirlenmektedir:

“Bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı yapmaktır.”

Bu hedefi gerçekleştirebilmek için de öncelikle toplumun demokrasi bilincini kazanması, insan haklarını benimsemesi ve başkalarının da kendisinin olduğu gibi aynı haklara sahip olduğundan hareketle saygılı ve hoşgörülü olması gerekmektedir.

Öğretmenler, öğrencide demokratik tutumların, hoşgörü ve insan haklarının oluşmasının bir süreç olduğunun farkında olarak bu süreçte öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psiko- motor alanlara hitap edecek şekilde eğitim ortamları geliştirmeye özen göstermelidir. Özellikle ilköğretim döneminde kazandırılması gereken demokrasi ve insan haklarının öğrencilere doğru bir şekilde aktarılması, onun ilerleyen yaşantısının etkileyeceğinden konuya hassasiyetle yaklaşılmalıdır. Bu sebeple öğretmen, demokratik davranışlarıyla öncelikle öğrencilere örnek olmalı, öğrencilerin görüş ve düşüncelerinin almalı, çeşitli tartışma ortamları sağlayarak, eleştirmeyi, eleştiriye açık olmayı, herhangi bir karmaşaya düştüklerinde sorunu demokratik yollarla ve akılcı bir şekilde çözmeyi, bilimsel düşünmeyi, düşünce üretmeyi, farklılıkları kabul etmeyi ve herkesin insan sadece insan olması sebebiyle aynı haklara sahip olduğunu kavratılmak için demokratik bir sınıf ortamı sağlamalıdır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; ailede belli davranışları kazanarak ve baskı yolu bir şeyler yapmayı öğrenen, kişiliği bir parçada olsa sindirilmiş,söz hakkı tanınmamış, düşüncesi hiçbir zaman alınmamış öğrenciler okul ortamına geldiklerinde karşılaşacakları demokratik ortam onlara bol gelebilecek ve öğretmen otoritesini azaltabilecektir. O nedenle öğretmenlerin bu davranışları onlara kazandırmanın bir süreç olduğunu kabul etmeli, sabırlı olmalı ve aileler de konuyla ilgili bilgilendirmeli ve çocuklarına örnek olabilmelidir.

Aileler, çocukların her ne kadar kendilerinin bir parçası olsa da onlarda ayrı bir kişilik geliştirdiklerini, çocukların da haklarının olduğunu göz ardı etmemelidir. Çocuklarına baskı kurmak yerine rehberlik etmeli, çeşitli aktivitelere katılmaları için yüreklendirerek onların kendilerine güven kazanmalarını sağlamalıdır.

Demokrasi ve insan hakları konusunun toplum tarafından da yeterince benimsenmesi, toplumun haklarının ve sorumluluklarının farkında olarak yeni kuşaklara örnek vatandaş olması gereklidir. İnsan haklarını sadece ülkede değil tüm dünyada korumak ve geliştirmek için çaba saf eden, haksızlıklara karşı tepkisini etkin olarak ortaya koyabilen, haklarını bilen, kararlara katılabilen, insan hakları konusundaki bilgilerini tutum ve davranış haline getirebilmiş, toplumsal kurallarını bilen ve bu

kurallara uyan bir toplum huzurlu ve mutlu bir şekilde bir arada yaşamayı daha kolay başarabilecektir. Bu nedenle öğrenciler var olduğunun, sorumluluklarının ve haklarının olduğunun ve bu haklarını kullanmaları gerektiğinin çünkü hiçbir insanın haklarından ayrı düşünülmemeyeceğinin farkında olmalıdır. Çünkü insan hakları soy, renk, cinsiyet, dil, din, köken vb. farkı tanımaksızın herkes için vardır ve herkes bu haklarını eşit şekilde kullanabilir.

Evrensel Bildirge de aynı şekilde "tüm insanlar, onur ve haklar yönünden özgür ve eşit doğarlar" diyerek insana verilen değeri ortaya koymaktadır. İnsanın bir birey olarak kendisini geliştirmesi, toplumsal sorunlara duyarsız kalmak yerine sorunları çözmek için düşünce üretmek ve çalışmalarını katılarak, toplum için yararlı ve üretken bir şekilde kendisine bir yol çizmelidir. Okullarda verilecek olan demokrasi eğitimi de öğrencilere bahsedilen hak bilincini kazandırabilmelidir. Kendiliğinden ve doğuştan kazanılan bu haklar, eğitim- öğretim yoluyla bireylere öğretilmeli ve bireylerin insan haklarını bir yaşam tarzı haline getirebilmesi adına katkı getirmelidir. Çünkü insan hakları hukukun yanı sıra tarihsel, sosyolojik, ekonomik, felsefi ve kültürel yönleri bulunan bir alandır. Türkiye’de demokrasi ve insan hakları konusunda sistemli şekilde çalışmalar yürüten vakıflar TDV(Türk Demokrasi Vakfı), TUSES(Türkiye Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı) ve SİSAV (Siyasal ve Sosyal Araştırma Vakfı)’dır. Amaçları ise, Türkiye’nin demokratik değerlerini güçlendirmektir.

“Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 23 Aralık 1994 tarihli kararıyla, 1994-2005 yıllarını İnsan Hakları Eğitimi OnYılı ilân ederek bir Eylem Plânı kabul etmiştir. Eylem Plânında İnsan Hakları Eğitimi On Yılı çalışmalarının uluslar arası insan hakları belgeleri hükümlerine dayalı olduğu belirtilmiştir. Bu belgeler; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (26. md.), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslar Arası Sözleşmesi (12. md.), Çocuk Hakları Sözleşmesi (29. md.), Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi (10. md.), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Kaldırılması Uluslar Arası Sözleşmesi (7. md.), Viyana Bildirgesi (33. ve 34. Prg.) ve Viyana Eylem Programı (78-82. Prg.) olarak sıralanmıştır” (Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Eylül 2001, Yıl:2, Sayı:19).

İlköğretim okullarında “Vatandaşlık ve İnsan Hakları” ile Liselerin 3. sınıfında seçmeli olarak okutulan “Demokrasi ve İnsan Hakları” derslerinde öğrencilere; Anayasa ve Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifadesini bulan insan haklarına saygı ilkesinin eğitim süreci içerisinde bireylere kazandırılması, Demokrasi ve İnsan Hakları Öğretim programında öğrencilerin; cumhuriyet rejimini benimseyen, insan hakları ve demokrasi ilkelerini, günlük yaşamlarını gerçekleştirebilen ve koruyabilen bireyler olarak yetişmeleri, Öğrencilerin hakları ve özgürlüklerini kavrayarak, kendi hakları ile toplumdaki tüm insanların haklarının farkında olmaları, bu hakları korumaları ve gerçekleştirmeleri, Öğrencilerin katılımcı, sorumluluk sahibi olmaları, insana, insan onuruna saygı duymaları, böylece kendileri ile barışık, toplum değerlerini benimsemiş, çağdaş uygarlık değerlerini kavramış, dünya ile barışık insan ve yurttaşlar olmaları, Öğrenciyi merkeze alan, girişimci, üretken, kendini ifade edebilen, hoşgörülü, yeniliklere açık bireyler olarak yetiştirmek hedeflenmiştir.

“Cumhuriyetimizin kuruluşunun ilk yıllarından itibaren, demokratik bir yapılanma sürecini sürekli geliştirerek yaşayan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, uygar dünyanın benimsediği “insan hakları, demokrasi” gibi insanlığın evrensel değerlerine sahip çıkmakta ve demokrasiyi daha çok geliştirmeyi arzulamaktadır” (Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Eylül 2001, Yıl:2, Sayı:19).

Çağdaş Dünya koşulları da göz önüne alındığında; Atatürk’ün en büyük eserin dediği Cumhuriyet’e yakışır şekilde demokratik eğitim verilmesi, geleceğin Türkiye’inde bireylerin adalet, insan hakları, eşitlik, hoşgörü gibi demokratik ilkeleri benimsemesi, bu bağlamda ülkemizin demokratik bir toplum olma bilinci içerisinde gelişmesi ve ilerlemesi zorunlu hale gelmiştir.

2.13. DEMOKRASİ VE CUMHURİYET

Ozankaya(2002), Cumhuriyet ve ulusal cumhuriyetin doğuşunu şöyle özetler:

Birbirinden ayırlamayacak kadar yakın olan bu iki kavram tanımlamada bazı nüanslarla ayrılmalara rağmen, genel olarak ele alındıklarında birbirini tamamlayan bir yapıya sahiptirler. Devlet

biçimleri, egemenliğin kaynağına göre tanımlanırken belirli kişi ya da merkezlerin ya da grupların gücüne dayanmayan, genel olarak bütün halkın ya da ulusun egemenliği paylaştığı rejimlere Cumhuriyet tanımı getirilmiştir. Kişi ya da grupların ötesinde bir ülkede yaşayan bütün halkın kendini yönetme olgunluğuna erişmesinin adı Cumhuriyettir. Kendi kendine yeterli bir düzeye gelen ve bunun ötesinde kendini yönetme olgunluğuna erişen ulusal ya da halk topluluklarının, her türlü iç ve dış baskının dışında kalarak bağımsız bir siyasal bir varlık olarak ortaya çıkması, ulusal Cumhuriyetlerin doğuşunda ve gelişmesinde en etkili oluşumdur (Ozankaya, 2002: 49-54).

Bu bakımdan halkın egemen güç olduğu Cumhuriyet yönetiminde, bireyler eşitlik, özgürlük, adalet, insan hakları, hoşgörü unsurlarını içinde barındıran demokratik sistemi benimseyebilir, demokratik kişilik geliştirerek, demokrasinin ilke ve fonksiyonlarının yerine getirebilir. Kısacası demokratik birey, demokratik devlet ve demokratik toplum olma özelliği ancak Cumhuriyet yönetimi ile mümkün olabilir.

Ozankaya(2002), Cumhuriyetçi hukuk sisteminin araçlarını ise şöyle aktarır:

Demokrasi, Cumhuriyet anlayışından doğmuştur. Demokrasi, herkesin yalnızca kendi yararını düşündüğü, istediğini yaptığı bir rejim değildir. Cumhuriyetçi anlayış özgürlüklerin çerçevesini çizer ve aynı zamanda yasaların ahlaksal, etik bir özü olması gerektiğini vurgular ve kamu yararını göz ardı etmez. Cumhuriyetçi hukuk sistemi kamu yararına işleyen bir sistemi benimser ve bunu şu araçlarla uygular: 1.Ulusun, halkın egemenliği, 2.Hukuk Devleti, 3.Seçimle göreve gelen ve denetlenebilir bir meclis ve yürütme erki. Bu sistem özgürlüğü sağlar, özgürlüğü korur. Cumhuriyetçi özgürlük ayrıca kamu yararına çalışan bir hükümet sistemi demektir. Bu sistem içinde hiçbir yurttaş bir başkasını sorumsuz baskısı altına giremez. Cumhuriyetçilik, kamu yararının saptanmasında yurttaşın katılımcı olmasını öngörür. Kamu yararını düşünmeden, özgürlüklerden söz etmek akla yatkın değildir (Ozankaya ,2002:25-26).

Yönetimi, halkın elinde bulundurduğu yönetim biçimi anlamına gelen demokrasinin cumhuriyetle ilişkisinin tespitinde ulusal egemenlik ilkesi üzerinde

durulmalıdır. Çünkü ulusal egemenliğin sağlanmasında demokratik anlayışın önemi büyüktür. Yönetimin ve halkın demokratik bir anlayış içerisinde bulunmaları ve bu anlayışı yaşatmaya özen göstermeleri cumhuriyetin ulusal egemenliği gerçekleştirmesinde de etkili olacaktır. Bunun yanı sıra eğitim, herkes için eşitlik, sevgi, saygı, hoşgörü, hürriyet gibi ilkeleri olan cumhuriyet ve demokrasi birbiri ile uyum içerisinde bulunacak ortamlarda yerleşip, gelişerek Atatürk'ün 'Cumhuriyet yüksek ahlaki değer ve niteliklere dayalı bir iradedir; Cumhuriyet fazilettir. Cumhuriyet idaresi, bir rejim, demokrasi ise bu rejimin yönetim biçimidir' düşüncesi ışığında işlerliği kazandırılabilir.

Milli egemenliğin, ülkenin bütünlüğünün ve toplumsal huzurun sağlanması için cumhuriyet yönetimi şarttır. Bu rejimin daha iyi işlemesini ve ayakta kalmasını sağlayan demokrasi olduğu için cumhuriyet ile demokrasi ayrı ayrı düşünülmez. Demokrasiyi anlamış ve yaşatmaya çalışan bir toplum aynı zamanda Atatürk'ün "Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir" ilkesi doğrultusunda hareket etmiş ve ulusal egemenliği sağlamış olacaktır.

Atatürk'ün tanımına göre Cumhuriyet; demokrasinin bütün anlamıyla ülkesi, bütün ulusun aynı zamanda yöneten durumunda bulunabilmesini, hiç olmazsa devletin son istencini yalnız ulusun anlatıp ortaya koymasını ister. Ne yazık ki ulusların nüfuslarının kalabalıklığı, düşünsel eğitimlerinin ölçüsü, bu ülkenin uygulanmasında, büsbütün ülküden yoksun kalmaya yol açabilecek boş bulunmalardan kaçınmayı gerektirir. Bundan dolayı demokrasinin en çağdaş ve mantıklı uygulamasını sağlayan hükümet biçimi, Cumhuriyet'tir (Ozankaya ,2002:21).

2.14. TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASALARINDA CUMHURİYET VE DEMOKRASİ

1.Devletin Şekli

Madde 1: Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir

Gereke: Tasarının 1. maddesi Türk devletinin bir Cumhuriyet olduğunu ilan etmektedir. 1924 ve 1961 anayasalarında da bu ilke belirtilmiştir. Devlet başkanının veraset yoluyla değil, milletçe ve milletin temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce seçilerek makamın geleceği açıklanmaktadır (T.C. 1982 Anayasası).

İlgili Notlar: Bu madde T.C. Devletinin kuruluşunu, bu devletin ve hükümetinin; her türlü saltanat, şahıs ve zümre hakimiyeti şekillerini reddeden demokratik bir devlet olduğunu açıklamaktadır. Siyasi rejimler içerisinde fert hak ve hürriyetlerini en iyi şekilde geliştirip teminat altına alan demokrasiyi ve cumhuriyeti korumak devletin varlık sebebidir. Cumhuriyet'in temel organları yasama, yürütme ve yargıdır (T.C. 1982 Anayasası).

Madde 2: Cumhuriyet'in Nitelikleri

T.C. toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir (T.C. 1982 Anayasası).

Gereke: Bu toplumda insan haklarına saygılı, başlangıçta Atatürk ilkelerine dayanan siyasi rejimler içinde insan haysiyetini en iyi koruyan, geliştiren ve teminat altına alan demokratik rejim benimsenmiştir. Demokratik rejimde Laiklik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine dayandığı belirtilmiştir. Demokrasi egemenliğin millete ait olduğu bir siyasi rejimdir. Hiçbir zaman dinsizlik anlamına gelmeyen

laiklik ise, istediği inanca mezhebe sahip olabilmesi ibadetini yapabilmesi ve dini inançlarından dolayı diğer insanlardan farklı bir muameleye tabi tutulması anlamına gelir. (T.C. 1982 Anayasası).

Bir devlet sisteminin demokratik sayılabilmesi için ilk koşul T.C Anayasası'nın 4. maddesinde belirlendiği gibi, egemenliğin kayıtsız şartsız millette olmasıdır. Sözü geçen 4. madde ile 'Millet bu egemenliğini anayasanın koyduğu esaslar içinde yetkili organlar eliyle kullanır' denilmektedir. Bu organların başında ise T.B.M.M gelmektedir (T.C. 1982 Anayasası)

Cumhuriyet, bir devlette egemenlik gücünün millete ait olması, ve bu gücünü belli süre için seçtiği, seçimle iş başına gelmiş kişiler aracılığıyla kullanması, demokrasi ise; siyasal gücün halkın elinde bulunmasından dolayı hürriyet, eşitlik, adalet, insan hakları, hoşgörü, denetim ve işbirliği gibi ilkelerinin söz konusu olduğu bir yönetim biçimidir.

Cumhuriyet olmanın temel şartı olan 'demokratik devlet olma' ilkesi gereği yapılan seçimlere belli yaşa gelmiş kişilerin katılımıyla gerçekleşebileceğinden ulusal egemenliğin yaşatılması için de bu durum zorunludur. Devlet şekli olarak cumhuriyet; egemenliğin toplumun tümüne ait olduğu bir devleti, hükümet şekli olarak; devletin başlıca temel organlarının seçim ilkesine göre kurulmuş olduğu bir hükümet sistemini, biçimsel olarak ise; devletin başında bulunan kişinin, halkın bütünü temsil etmek üzere ya doğrudan doğruya halk tarafından seçilen ya da halkça seçilmiş kişilerin yoluyla iş başına gelen bir kimse oluşuyla gerçekleşebilir.

Cumhuriyet ile demokrasi aynı kavramlar olmamakla birlikte birbirlerinin varlığına paralel olarak yaşar ve gelişme gösterirler. Demokrasiyi benimseyip uygulamaya koyduğumuz sürece hem cumhuriyeti hem din ve vicdan hürriyetini teminat altına almış olacağımız unutulmamalıdır.

Demokrasi açısından, 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyetin ilan edilmesi gibi 14 Mayıs 1950 tarihi de önemlidir. Çok partili sisteme geçilerek demokrasi hareketlerinin canlandığı bu dönemde Türk halkı 'Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir' sözünü uygulamaya koyma girişiminde bulunmuştur.

Ülkemizde 1924 anayasası demokrasinin ve çok partili hayata geçiş sisteminin

kurulması açısından son derece önemli, demokratik bir anayasadır. Bu anayasa diğerlerinden farklı olarak milli irade, din ve vicdan hürriyetine önem vermiştir. 1924 anayasası demokratik bir anayasa olmasına rağmen toplumumuzda demokrasi tam olarak benimsenmiş ve yerleşmiş olmamasından dolayı çok partili hayat geçiş denemeleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Düşünce, din ve vicdan hürriyetini güvence altına alan 24 anayasası 37 yıl yürürlükte kalmıştır.

1961 Anayasası demokrasi eğitimi açısından analiz edilirse (Mumcu, 1992):

1. Herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilemez, temel hak ve hürriyetlere sahip olması,
2. Herkese yaşama hakkının tanınması,
3. Kimseye eziyet ve işkence yapılamaması,
4. Herkesin, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşit olması,
5. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye ve sınıfa imtiyaz tanınmaması,
6. Herkesin maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetine sahip olması,
7. Özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığı,
8. Haberleşme hürriyeti,
9. Seyahat ve yerleşme hürriyeti,
10. Vicdan ve din hürriyeti,
11. Düşünce hürriyeti,
12. Bilim ve sanat hürriyeti,
13. Basın hürriyeti,
14. Gazete, dergi, kitap ve broşür çıkarma hakkı,
15. Basın dışı haberleşme araçlarından faydalanma hakkı,
16. Toplantı ve gösteri yürüyüşü ile dernek kurma hakkı vb. haklardır (Mumcu, 1992: 200-201).

Cumhuriyet'in ilanından sonra bireylerin sahip olduğu yukarıdaki vatandaşlık haklarına baktığımızda bu yönetimin demokrasinin insan hakları, adalet, eşitlik, özgürlük unsurları bakımından da önemli bir gelişmeler olduğunu görebiliriz.

Demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesine imkan veren tek yönetim şekli olan Cumhuriyet, bu bağlamda toplumsal huzurun da garantisidir.

Mumcu(1992), 1961 anayasasının insan hakları ile olan ilişkisini:

1961 Anayasası ile demokratik sistemin unsuru olan insanın sahip olduğu hakların ince ayrıntısına kadar ele alınmıştır. Bilhassa insan kişiliğine önem vermesi açısından dikkate değerdir. Çünkü bu anayasa ile herkes kişiliğine bağlıdır. Kişilik ise her insanın vazgeçilmez, doğal ve manevi yapısıdır. İnsanın kişiliğine dokunulamaz ve insanın kişiliğine bağlı bu hak ve özgürlükler devredilemez olması bir kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirmesi için de yaşadığı toplum düzeninin yapısı ile sıkı sıkıya bağlı olmasındandır. Toplum düzeni demokratik ise birey, bu ortamlarda kendi maddi ve manevi varlığını güven ve gelişme imkanları içinde görür. Bu düzeni kuracak olan da doğrudan doğruya insanın kendisidir (Mumcu, 1992: 201).

şeklinde açıklamaktadır.

1961 Anayasasına baktığımızda anayasanın parlamenter hükümet düzeninin getirdiğini, yasama, yürütme ve yargı yetkilerini birbirinden ayırarak yasama ve denetim yetkisini TBMM'ne, yürütme yetkisini cumhurbaşkanı ve bakanlar kuruluna, yargı yetkisini ise bağımsız mahkemelerce yürütüleceğini öngörmektedir. Bu anayasa 71 ve 72'de bazı değişikliklere uğramış yaklaşık 35 maddesi değiştirilmiştir.

Büyükkaragöz ve Kesici(1998), 1982 anayasasını demokrasi eğitimi açısından incelediklerinde:

- 1.Herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olması,
- 2.Devletin kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal devlet ve hukuk devleti ile bağdaşamayacak suretle sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal, bütün engelleri kaldırıp, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlaması,
- 3.Herkesin düşünce ve kanaat hürriyetine sahip olması ve her ne sebeple ve amaçla olursa olsun kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaması, düşünce ve kanaatleri dolayısıyla

kınanamaması (Büyükkaragöz, Kesici,1998:119-120).

Yukarıdaki maddeler incelendiğinde; 1982 anayasasının demokrasi eğitimi açısından önemi insan hak ve hürriyetlerini temel alarak, bireyin gelişimini amaçlamasıdır. Bu bağlamda söz konusu anayasanın demokrasi açısından önemli bir gelişme olduğu söylenebilir.

Özer(1984)'e göre: “1982 Anayasası ile kişinin maddi, manevi varlığının gelişmesi için gerekli zemin hazırlanıyordu. Ayrıca 1982 Anayasasında bireyin temel hak ve ödevleri, siyasi partiler ile ilgili düzenlemeler sosyal güvenlik hizmetleri gibi konular ayrıntılı olarak işlenmiştir”(Özer, 1984: 68-69).

Ancak, 1982 Anayasası geçmiş olaylarda düşünce hürriyetini, devleti yıkma, toplumu bölme düşüncelerini yenme ve yerleştirme için bir hürriyet gibi kullanıldığı iddialarını hakkı görerek bu hürriyeti yeniden düzenlemiştir.

Bilge(1990), demokrasi ile Türk Anayasaları ilişkisinin tarihsel süreçteki değişimini şöyle ifade eder:

Kısacası, 1921,1924,1961 ve 1982 Anayasalarının genel özellikleri ve temel özellikleri incelendiğinde; temel haklara bağlılık ilkesi, Atatürk Milliyetçiliğine bağlılık ilkesi en önemlisi de demokratik devlet ilkesi Türk Anayasalarının temel özellikleri olarak göze çarpar.1982 Anayasasının bazı maddelerinde yapılan 1995 tarihli anayasa değişiklikleriyle bireyin demokratik hak ve özgürlüklerinde bazı olumlu değişmelere yer verilmiştir (Bilge,1990,s:130-145).

1982 Anayasası da 9 kez değişikliğe uğramış 3 maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. “Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebeple ve amaçla olursa olsun kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz” diyen anayasa, getireceği ekonomik ve sosyal düzenlemelerle hem devlet desteğini devam ettirmeyi hem de serbest piyasa ekonomisinin şartlarını gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Daha sonra, anayasada ifadesini bulan düşünce hürriyetinin toplumun bölme, devleti yıkma anlamlarına çekildiği iddiasıyla yeniden düzenlenmiştir.

1982'ye kadar olan Türk anayasaları incelendiğinde; hukuk devleti , Atatürk ilke ve inkılaplarına ve temel haklara bağlılık, demokratik devlet ilkelerinin anayasalarda yer alması bakımından toplumda etkili olduğu görülür.

Anayasalarımızda yer alan bu ilkelerin etkili bir şekilde verilebilmesinde okullardaki demokrasi eğitiminin önemi ortaya çıkar. Çünkü gerçek bir demokrasi eğitimi verilmediği takdirde bu ilkelerin benimsenmesi ve yerleşmesi mümkün olmayacaktır. Bu değerleri kazanan ve yaşatan, milli birlik ve beraberlik duygusu içerisinde hareket eden öğrenciler yetiştirdiğimizde, ülkemize yönelecek her tehdit demokratik yollarla cevap bulacaktır. Bunun yanı sıra verilecek eğitimde devlet ve toplum da üzerine düşen görevi almalı, gerek tutum ve davranış olarak ve gerekse okulla işbirliği içerisinde bulunup destek olduğunu göstermeli, demokrasiyi yaşam felsefesi olarak kabullenmeli, yetişecek genç kuşaklara örnek olmalıdır.

2.15. OKULDA DEMOKRASİ

Demokrasi kavramı bir çok özelliği ve fonksiyonu olan bir kavramdır. Bu nedenle eğitimde demokrasiyi sadece bir karar alma süreci ve bu karara kimin katılacağı olarak görmek eksik bir yaklaşım olacaktır. Etkili bir eğitimin de demokrasiyle bağlantılı olması gereklidir. Bireylerin değil toplumların karakteristiği olan demokrasi herkes tarafından yaşam biçimi haline getirilmiş demokratik bir toplum olma özelliğini kazandırabilmelidir.

Okullarda öğrenciler topluluğun birer üyesi olarak görülmelidir. Eğitim süreçlerinde de tercihler yapılırken her bir üyenin etkin rol almasına özen gösterilmelidir. Okullarda hali hazırdaki planlarımızı uygulama yerine, onların yaşamla ilgili planlarını gerçekleştirmelerine, kendilerini bulmalarına ve yaşama hazırlanmalarına yardımcı olmak görev olmalıdır. Kendileri için iyiyi, doğruyu, güzeli görebilmeyi, seçebilmeyi, gerçekleştirebilmeyi kısaca kendi yaşamlarına yön vermeyi öğretebilmeliyiz. Bu nedenle okullarımız herhangi bir kurumdan zorunlulukları ve sorumlulukları bakımından farklılaşır.

Öğretmenler demokrasiye, öncelikle öğrencilerle ilgili olarak, eğitsel nedenler için neyin gerekli olduğu açısından yaklaşmalıdır. Onları eğitirken doğalarını ve

gereksinimlerini göz önünde bulundurmalı, doğru kararlar alabilmelerine, kendi geleceklerini belirleyebilmelerine yardımcı olmalıdır. Çünkü bu, yasal olduğu kadar ahlaki bir zorunluluktur. Onlara kararlara katılmak için yeterlilikleri olup olmadığına göre değil, demokraside kararlara katılmalarının onların hakkı olduğu bilinci içerisinde davranmalı, bu haklarını kullanma fırsatı vererek, onlara güvendiğimizi göstermeli, onların da kendilerine inanmalarını sağlamalıdır. Hata yaptıkların da düzeltmeleri, kendi hatalarından doğruya ulaşmaları için rehberlik etmeliyiz. Okullarını bitirdikten sonra bir çok karar almalarını gerektiren durumda kaldıklarında, aldıkları eğitim onları yaşama hazırlamış olmalıdır ki, onlar da mantıklı tercihler yapabilsinler. Çocuk daha ilköğretim yıllarında farklılıkları kabullenmeyi, başkalarını düşüncelerine değer vermeyi, insan haklarını öğrenmelidir. Onun için bu becerileri kazandıracak ortamlar yaratarak onların bu davranışları yaparak yaşayarak öğrenmelerine, bilgiye ulaşmalarına yardımcı olmalıdır. Aksi takdirde verilen eğitim demokratik eğitim, okulumuz da demokratik okul olma özelliğini taşıyamaz.

Eğitimciler ; öğrencileri yeteneklerine göre gruplandırma, özel eğitime yerleştirmede veya disiplin uygulamalarında, öğrenciler hakkında onların en fazla yararına olacak şekilde karar verebilmek için onların da kendileri için en doğruyu seçmelerine fırsat tanımalıyız. Öğrencilerin sahip oldukları demokratik haklarını kullanmalarına zemin hazırlamalı, onları kısıtlamamalıyız. Buradaki kısıtlama onlara ayrıcalık tanıma değil, her bir öğrencinin kurumun işleyişine katılma hakkına saygı duymadır. Veliler ve diğer topluluk üyeleri de okulla ilgili olup bitenlere katılma hakkına ve zorunluluğuna sahip oldukları göz önünde tutularak her bir kişi ya da grup diğerlerinin görüşlerini ve isteklerini dikkate almalıdır. Öğretmenlerin bu amaçlarını gerçekleştirmelerine de okul yönetimi, okuldaki diğer çalışanlar ve toplum üyeleri işbirliği ve dayanışma içinde yardımcı olmalıdır.

Eğitim ortamına tartışma etkinliğinin katılması, kararların sorgulanması, doğru nedenlere dayandırılması ve herkese saygıyla yaklaşıldığının gösterilmesi açısından faydalı olacaktır. Demokrasi eğitimi verilirken eğitim ortamının öğrenmeye, bilgiye ulaşmaya, kanıt elde etmeye, alınan kararın neden doğru olduğunun ve diğerlerinin neden farklı görüşte olduğunun anlaşılması ve saygı duyulması ön planda olmalıdır. Gerektiğinde kendi görüşünün yanlış başkalarının görüşlerinin doğru olabileceğini

kabullenebilmeli, kendi fikrinden vazgeçerek doğru olduğuna inandığı diğer görüşleri destekleyebilmelidir. Bu anlayışlar sadece öğrenciler değil diğer tüm insanlar açısından da geçerli anlayışlar olduğundan demokrasi eğitiminin verilmesinde de son derece önemlidir. O nedenle böyle bir eğitim ortamı sadece okullarda değil kurumlarda da yaşatılması hem demokratik bir toplum olma hem de kurumların sağlıklı ve verimli işleyişi hatta devamı için gereklidir. Böylece kurumlarda yetki paylaşılmış, alınan kararlara diğerlerinin de sahiplenmesi ve değer vermesi de sağlanmış olacaktır.

Şimşek(2002)'e göre:

Eğitim sürecinin işleyişi demokratik olmadığı zaman, bir içerik ögesi olarak demokrasinin öğrenilmesi de olanaksızdır. Öğrencilere demokrasinin anlatılması gerekli olmakla birlikte, yeterli değildir. Önemli olan, bireylerin tüm yaşam alanlarında ve kendi eylemleri yoluyla demokratik birikim oluşturmalarıdır. Başka bir deyişle, demokrasi, yaşanılarak öğrenilen bir süreçtir ve öğrencilerin etkin katılımını gerektirir. Dolayısıyla, eğitim ortamlarındaki öğretmen-öğrenci etkileşimi özgürleştirici bir anlayışla yürütülmek zorundadır. Bu da, öğretmenlerin demokratik eğitim uygulamaları konusunda eğitilmelerini gerekli kılar (Şimşek,2002:v).

Eğitimde demokrasiyi örgütsel bir şema olarak düşünmek yerine eğitimin bizim için ne olduğu ve neleri gerektirdiği konularında bir anlayış geliştirmeli, eğitimin toplumun çok geniş bir alanına etkisi olduğunu göz ardı etmemeliyiz. Çünkü asıl olan bir sistemde kimin üstte kimin altta olacağı değil, bu sistemin hedeflerinin ne olduğu ve nasıl gerçekleştirileceğidir. Eğitimin gereklerini yerine getirirken de öğrencilerimizi tartışma ortamına çekmeye, eleştirel düşünmeye teşvik etmeliyiz. Tartışmalarımızı not verme, öğrencilerin değerlendirilmesi, ders programları ve kitapları, okulun ve derslerin mevcut işleyişleri ile ilgili olabilir. Bu öğrencilerin düşündüklerinin ve düşüncelerinin niteliğinin önemli olduğu hissini uyandıracak, bu davranışları eğitime aktif katılımları sağlanarak edindirilecektir. Sınıflarda öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarından haberdar olmalı, onların neleri bildikleri, neleri bilmek istedikleri, neleri bildiklerini sandıkları, neleri değiştirmek istedikleri, neleri dinlerken sıkıldıkları, konularında konuşurularak bilgi sahibi olunmalı, ders etkinliklerinde bu konulara ağırlık verilmeli, onlar

düşüncelerini açıklarken dikkatle dinlenmelidir.

Çalışma konularının, ders kitaplarının, okuma parçalarının, ders uygulamalarının seçiminde onların da görüşleri alınmalı, onlara grubun bir parçası oldukları hissettirilmeli, kendi rolleriyle ilgili bakış açısı kazanmaları sağlanmalıdır. Bunun dışında okul aile birliği toplantılarında olsun okul yönetim kurulunda olsun tartışılan hemen her konu öğrencilerle de tartışılabilir, okul ve sınıf bazında forumlar, tartışmaları izleyen referandumlar gibi tartışma yaratma araçlarına yer verilerek, toplumdaki mevcut politik araçlar yardımıyla bunların okullarda uygulanmasıyla ilgili düşünceleri, tartışmaları, birbirleriyle diyalog kurmaları, okumaları, yazmaları için gerekli eğitim ortamı hazırlanmalıdır. Derslerin, öğrenci ve değerlendirme aktivitelerinin planlanmasına katılmaları onların okul hakkında düşüncelerinin netleşmesinde ve güzelleşmesinde etkili olacaktır. Bu düşüncelerini okul yönetimine sergileme fırsatları vererek değişik eğitsel konularla ilgili sunumlar yapmalarına destek olunmalıdır.

Yapılan bu demokratik uygulamaların da okulun eğitsel programıyla bağlantılı olmasına dikkat edilmeli, amacımızın eğitimi demokrasinin önemli bir parçası, demokrasiyi de eğitimin önemli bir parçası haline getirmek olduğu unutulmamalıdır.

Doğan(2001)'ın belirttiği gibi:

Okul içi demokrasi, eğitici kol çalışmaları, düşünce ve kanaatlere saygı, kendini grup ve sınıf ortamında rahatlıkla ifade becerisi, farklı görüşlere karşı tahammül ve sabır gösterme, okul eşyasının ve itibarının korunması, okul çevresine duyarlılık gösterme gibi güzel alışkanlıklarla beslenir.

Toplum hayatında uyulması gereken sosyal davranış kuralları, okul içindeki genel kuralları oluşturur. Öğrenci bu kurallara okul dışında olduğu kadar, okul içinde de uymak zorundadır. Sevgi, saygı, dürüstlük, başkalarına ve çevreye zarar vermemek gibi güzel değer ve alışkanlıkların, toplumda anlamı ne ise okulda da odur. Toplumda hoş görülme, yapılması istenmeyen bir davranış okulda da hoş karşılanmaz. Arkadaşlarının bilgisi dışında onların ders araç ve gereçlerini alan, arkadaşlarını rahatsız eden, onlara zarar verecek davranışlar gösteren öğrenci, başkasının hak ve hürriyetleri ile ilgili sınırları çiğnemektedir. Toplumda küçüklere sevgi, büyüklere saygı

gösterilmesi istenir. Hal ve davranışları ile arkadaşlarını ve öğretmenlerini rahatsız eden öğrenci, toplumdaki saygı ve sevgi gibi değerleri de çiğnemiş olur (Doğan, 2001: 94).

Çocuğun sosyalleşmesinde ve yaşama hazırlanmasında, toplumda demokrasi kültürünün oluşmasında hem okulun hem de ailenin etkisi büyüktür. Bunu sağlamak sadece programlara demokrasiyi koymak ve derslerle işlemekle değil, okulda demokratik bir iklimin oluşturulması ve çocuğa bu iklimin yaşatılması daha etkili olacaktır. Konuyla ilgili olarak;

Duman vd.(2001)'nin aktardığına göre:

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda 'Demokrasi Eğitimi' Türk Millî Eğitiminin Temel İlkelerinden biri olarak şu şekilde belirtilmiştir: 'Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır. Ancak eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez (Duman, Karakaya, Yavuz, 2001: 142-143).

Demokratik bir yapıya sahip olan devletler bunu yasa ile belirlemeli, okullar da benimsemeli ve yasaya uygun olarak gerçekleştirmelidir. Bu nedenle, demokratik bir eğitim-öğretim ortamında yer alan herkes; demokratik değerleri benimsemeli, bu değerleri davranış haline getirip çevresine ve ilişkilerine yansıtarak okulda demokrasi kültürünü oluşturmaya özen göstermelidir. Bunun yanı sıra, demokrasi sadece ders içi etkinliklerle değil, öğrencilerin katılabileceği ders dışı etkinliklerle de desteklenmelidir. Demokratik değerlerin ailede ve okulda yaşatıldığı, genç kuşaklara aktarıldığı, hak, özgürlük, eşitlik, adalet, sevgi, saygı, hoşgörü, görev, sorumluluk gibi kavramların öneminin öğrencilere benimsetildiği bir toplumda demokrasinin yaşatılması daha mümkün görülmektedir.

2.16. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Vatandaşlık dersinde demokrasi eğitimi ile ilgili olarak yapılan araştırmalar aşağıda özetlenmiştir.

Şahin (1995), yaptığı “İlköğretim Okullarında Yönetimin Demokrasi ve Otokrasi Boyutları Arasındaki Yeri” konulu araştırmanın önemli bulguları aşağıda verilmiştir (www.uni.edu/2000).

1. Öğrencilerin sınıflara dağıtımında müdür ve öğretmenler birlikte karar vermektedirler.
2. Öğrencileri ilgilendiren konularda öğrencilerin görüşleri alınmamaktadır.
3. Müdür, öğrenciler üzerinde mutlak bir disiplin sağlamaktadır.
4. Müdürler, yönetim biçimini daha çok demokrasi boyutunda görürken, öğretmenler de daha çok otokrasi boyutunda görmektedirler.

Davutoğlu'nun (1992), “Avrupa Topluluğu'nda İnsan Haklarının Korunması” adlı çalışmasında şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Avrupa Topluluğu genellikle ekonomik hayatın çeşitli alanlarında düzenlemeler yapan Kurucu Antlaşmalar vatandaşlığa dayalı ayırım yapılmaması, fırsat eşitliği gibi bazı temel düzenlemeler haricinde insan haklarıyla ilgili alanı boş bırakmıştır. İnsan hakları konusundaki boşluğun nasıl giderileceği konusundaki boşluğun nasıl giderileceği konusunda başlıca üç görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki Topluluğun kendi “İnsan Hakları Beyanname” ni hazırlamasıdır. İkinci görüş ise, bütün üye devletlerin taraf olduğu ‘Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hürriyetlerinin Korunması Sözleşmesi’ ne katılması doğrultusundadır. Son görüşü savunanlar, bugüne kadar yapıldığı şekilde Topluluk Adalet Divanı kararları ile zaman içinde gerekli sınırların kendiliğinden ortaya çıkacağı görüşündedirler. Avrupa Topluluğu'nun yapısına en uygun düşen çözümün Topluluk Adalet Divanının kararları ile ortaya çıkmaya başlayan çerçeve olduğu söylenebilir(Büyükkaragöz,1998:262).

Büyükkaragöz (1989), “Türkiye’de Demokrasi Eğitimi ve Eğitim Programları” adlı araştırmasında ise, şu konulara değinmektedir; Demokratik anlayışın gelişme ve yerleşmesinde önemli rollere sahip olan toplumdaki en önemli kurumlardan birisi de

okuldur. Okul demokratik değerleri geliştirerek, içinde yaşadığımız toplumun kültürüne katkıda bulunması bakımından çok büyük öneme sahiptir. Bu araştırma ile demokrasinin genel nitelikleri, demokrasi ile ilgili konuların toplumun kültürüyle olan yakın ilişkileri, eğitim programlarında yer alan demokrasi ile ilgili konular ve kavramlar derlenip toplanmıştır. Bilindiği gibi, eğitim programları daima dinamik özellikler taşımalı, ağdaş gelişme ve anlayışlara, toplumun istek ve beklentilerine açık olmalıdır. Demokratik davranışları benimseyen insanların yetiştirilmesi konusu büyük bir önem arz etmektedir. Madem ki demokrasiyi bir yönetim şekli olarak benimsedik o halde, demokrasi anlayışını geliştirmek hem ödevimiz hem de geliştirmek zorunda olduğumuz bir anlayıştır. Bu alışma ile demokrasi anlayışının eğitim yoluyla ne derece yayılıp gerçekleştirilebileceği derinliğine araştırılmıştır. Ayrıca eğitim programlarımızdaki eksikliklere değinilmiştir (Bykarağz, 1989:12-16).

Gülmez'in (1994), "İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi" adlı bir çalışma ile; insan hakları ve demokrasi eğitiminin hukuksal dayanaklarını, uluslar arası belgelerde insan haklarını, ilkokul program ve kitaplarında insan hakları ve demokrasi eğitimi, ortaokul program ve kitaplarında insan hakları ve demokrasi eğitimi, insan hakları eğitimi konusunda uluslar arası toplantılar, eğitim hakkı belgeleri, insan hakları eğitimi belgeleri gibi konular ele alınmıştır (Bykarağz,1998:263).

Bykarağz (1990), "Orta ğretimde Demokrasi Eğitimi" adlı araştırmasında, demokrasi eğitiminin özellikleri, çeşitli ülkelerdeki uygulamalar, bu alanda yapılan çalışmalar üzerinde durmuştur.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlardan bazıları ise özetle şunlardır:

1. Kadın ve erkek öğretmenlerin demokratik tutumları arasında fark bulunamamıştır.
2. Kız ve erkek öğrenciler arasında demokratik tutum ve davranışlar bakımından kızlar lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.
3. İl ve ilçe merkezlerinde görev yapma, bayan ya da erkek olma, öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarında bir farka yol açmaktadır.

4. Öğretmenler tutum yönünden öğrencilerine nazaran demokratik olmasına rağmen, davranış bakımından öğrencilerin daha demokratik olduğu anlaşılmaktadır.
5. İl merkezlerinde öğrenim gören öğrenciler ilçe merkezlerinde öğrenim görenlere nazaran daha demokratik bir davranışı yansıtmaktadır (Büyükkaragöz, 1990: 90-94).

Savaş Büyükkaragöz ve Ömer Üre'nin yapmış oldukları araştırmada öğretmen yetiştiren kurumlardaki öğrencilerin demokratik tutum ve davranışları tespit edilmiş, şu bulgular ortaya çıkmıştır:

- 1.Kız öğrenciler erkeklere göre daha demokratik tavır sergilemektedirler.
- 2.Doğrudan öğretmen yetiştiren kurumlarla (Eğitim Fakülteleri) dolaylı öğretmen yetiştiren kurum (Fen- Edebiyat Fakülteleri) öğrencileri arasında, doğrudan öğretmene yetiştiren kurum öğrencilerinin daha demokratik bir tavır sergilediği ortaya çıkmıştır (Büyükkaragöz ve Üre, 1994).

Büyükkaragöz ve Kesici'nin (1995)'nin “Öğretmenlerin demokrasi ve hoşgörü alanındaki tutumlarının hangi düzeyde olduğu” na ilişkin yaptıkları araştırma ile ilgili bulgular aşağıda özetlenmiştir:

1. Bayan ve erkek ilkokul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusunda sergiledikleri tutumlar arasındaki fark bayanlar lehine bulunmuştur.
2. Değişik yan alanlarda (Sosyal Bilimler, Türkçe, Matematik) “Lisans Tamamlayan” ilkokul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki tutumları arasında belirgin bir fark bulunamamıştır.
3. Farklı yerlerde(il-ilçe, kasaba-köy) görev yapan ilkokul öğretmenlerinin hoşgörü ve demokrasi konusundaki tutumları arasındaki fark il ve ilçede çalışan öğretmenlerin lehine bulunmuştur (Büyükkaragöz,1998:271).

Demokrasi eğitimi; bireyin demokrasi bilinci kazanmasını, iyi vatandaş olmasını, aynı zamanda yaşama hazırlanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Eğitim, demokratik değerleri geliştirerek, içinde yaşadığımız topluma katkıda bulunması bakımından

büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle; “İlköğretim 7. ve 8. sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi dersi kapsamında verilen demokrasi eğitimi” adlı araştırmanın, demokrasi eğitimi konusunda yapılan diğer araştırmalar içinde önemli bir yer alacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma nicel araştırma tekniklerinden genel tarama araştırma tekniklerinden “tekil tarama” modeli kullanılarak yapılmıştır.

Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir.

Genel tarama modelleri ile, tekil ya da ilişkisel taramalar yapılabilir.

Değişkenlerin, tek tek, tür ya da miktar olarak oluşumlarının belirlenmesi amacı ile yapılan araştırma modellerine, tekil tarama modelleri denir(Karasar, 2003, s.79).

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, 2004–2005 öğretim yılı Bolu iline bağlı İlköğretim okullarında Vatandaşlık Bilgisi dersini alan bütün 7. ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Örneklemini ise; 2004-2005 eğitim-öğretim yılında Bolu ili bağlı Gazipaşa İlköğretim Okulu 7. ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

TABLO 1

İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Tutum Ölçeğine İlişkin Örneklemine

Gösteren İstatistikleri

CİNSİYET	İLKÖĞRETİM 7. SINIF ÖĞRENCİLERİ		İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİ	
	TOPLAM FREKANS	TOPLAM YÜZDE%	TOPLAM FREKANS	TOPLAM YÜZDE%
KIZ	25	50	25	50
ERKEK	25	50	25	50
G.TOP.	50	100	50	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi, Araştırma sırasında 50 kız, 50 erkek toplam 100 öğrenciye ölçek uygulanmıştır. Bu öğrencilerin 50’sini 7. sınıf, 50’sini 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada, demokrasinin unsurları ile ilgili öğrenci görüşlerini tespit etmek amacıyla özgün bir tutum ölçeği geliştirilmiştir. Ölçek hazırlanmadan önce, ilgili literatür taraması yapılarak demokrasinin unsurları tespit edilmiştir. Demokrasiye ilişkin belirlenen unsurlar konuyla ilgili uzmanlarla görüşme yapılarak çeşitli veriler elde

edilmiştir. Elde edilen veriler, çözümlenerek maddelere dönüştürülmüştür.

Bu bilgiler doğrultusunda, hazırlanan tutum ölçeği taslağı; alan uzmanlarının kapsam geçerliği, anlaşılabilirlik ve uygulanabilirlik konularındaki görüşlerine sunulmuş ve eleştirileri dikkate alınıp gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Bu düzenlemeler sonucunda hazırlanan taslak ölçek, gerçek uygulama öncesi, ön denemeye tabi tutulmuştur.

“Ön deneme, aracın gerçek anlamda çalışıp çalışmadığını görme imkanı vermesi; işlemeyen soruların tespiti, gözden kaçmış ya da unutulmuş konuların, atlanmış soruların olup olmadığını görme imkanı vermesi (Balcı, 1995; 182)” bakımından önemli görülmüştür. Bu amaçla, Bolu İli Gazipaşa İlköğretim Okulu 7. sınıf öğrencilerinden 25 öğrenci ile, 8. sınıf öğrencilerinden ise 25 öğrenciye ölçek taslağı uygulanmıştır.

Ön denemeden alınan sonuçlar doğrultusunda taslak ölçek “gerçek tutum ölçeği” haline getirilmiş ve uygulanmıştır. Ön denemenin yapıldığı öğrencilere ise asıl ölçekler uygulanmamıştır.

Ölçekte beşli dereceleme ölçeği kullanılmıştır.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanan tutum ölçeğinin;

Birinci bölümünde; öğrencilerin kaçınıcı sınıfta okuduğu ve cinsiyetine ilişkin sorular sorulmuştur.

İkinci bölümünde ise; demokrasinin unsurları ile ilgili öğrenci görüşlerini belirlemek üzere (35) soru sorulmuştur.

Verilerin Çözümlemesi

Ölçek araştırmacı tarafından elden uygulanmıştır. Verilen ölçeklerin dönüş oranı %100'dür. Araştırmacı tarafından geliştirilen özgün ölçek verilerinin çözümlenmesinde frekans dağılımları, yüzde, ortalama, standart sapma hesaplamaları ve ‘t’ testleri gibi bütün analizler yapılmıştır. Bu hesaplamalar, SPSS 10,0 paket programı kullanılarak çözümlenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

İlköğretim 7. ve 8. sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi araştırmasına ilişkin hazırlanan tutum ölçeğinin alt boyutlarına dönük güvenilirlik katsayıları Tablo 2’de sunulmuştur.

TABLO 2

Tutum Ölçeğinde Yer Alan Unsurların Geçerlik ve Güvenirlik Düzeylerine Dönük İstatistikleri

Soru Numaraları	Açıklama	Madde No	Alfa Güvenirlik Katsayısı
1,2,3,4	Eşitlik	4	0,4959
5,6,7,9,10	Vatandaşlık	5	0,5715
8,27,28	Katılımcılık	3	0,5359
20,21,22,23	Demokrasi Eğitimi	4	0,4340
24,25,26	Özgürlük	3	0,5187
11,29,30,31	Hoşgörü	4	0,5176
12,13,14	Demokrasi Anlayışı	3	0,4135
15,16,17,18,19	Demokratik Devlet	5	0,4546
32,33,34,35	İnsan Hakları	4	0,4357

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın bulguları, başka bir deyişle, sırası ile alt problemlerle ilgili görüşlere ait istatistikler özetlenmiş ve sonuçlar tablolarda gösterilmiştir. Verilerin çözümlenmesi kısmında belirtildiği gibi önce, maddelerin negatif ya da pozitif ifade taşınması dikkate alınmadan, tutum ölçeğinde olduğu biçimde, maddelere verilen yanıtlara ait istatistikler hesaplanmış, Tablo 1’de özetlenmiş ve Tablo 1’deki istatistiklere bakılarak Likert ölçeğine uygun olarak değerlendirmeler yapılmıştır. İlköğretim 7. ve 8. sınıflara uygulanan bu tutum ölçeğinin 5 seçenekli skala üzerinde gösteren istatistikler ise tezin ekler bölümünde yer almıştır.

Tablo 3

İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Tutum Ölçeğindeki Maddelerde Dile Getirilen İfadelere Katılma Düzeylerini Üç Seçenekli Skala Üzerinde Gösteren İstatistikler

BOYU T	Mad de No	SORULAR	Katılan		Kararsız		Katılmayan		N	\bar{X}	SS
			1+2		3		4+5				
			f	%	f	%	f	%			
EŞİTLİK	1	Bütün insanlar vatandaşlık hakları bakımından eşittirler.	93	93	1	1	6	6	100	4.54	0.93
	2	Her vatandaş eşit oy hakkına sahiptir.	95	95	1	1	4	4	100	4.63	0.70
	3	Bütün insanlar haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar.	81	81	13	13	6	6	100	4.37	0.96
	4	Demokrasi eğitiminde, bireylere eşit şartlarda eğitim-öğretim verilmelidir.	95	95	2	2	3	3	100	4.65	0.67
VATANDAŞLIK	5	İyi bir vatandaş olmak için bireyin hak ve özgürlüklerini bilmesi yeterlidir.	44	44	22	22	34	34	100	3.23	1.19
	6	İyi bir vatandaş vergisini zamanında ödeyen kişidir.	68	68	15	15	17	17	100	3.82	1.19
	7	İyi bir vatandaş askerlik görevini yapan kişidir.	75	75	7	7	18	18	100	3.97	1.22
	9	Demokratik bir insan, aynı zamanda iyi bir vatandaşdır.	76	76	17	17	7	7	100	4.14	0.97
	10	Vatandaşlık hak ve sorumlulukları okullarda öğretilmelidir.	77	77	18	18	5	5	100	4.13	0.94

(Tablo devam ediyor)

(Tablo 3'ün devamı)

KATILIMCILIK	8	Katılımcılık, seçme ve seçilme hakkının kullanılmasyla gerçekleşebilir.	71	71	8	8	21	21	100	3.78	1.23
	27	Katılımcılığın faydalı olabilmesi için katılan bireylerin iyi bir demokrasi eğitimi almış olması gerekir.	72	72	21	21	7	7	100	4.01	1.02
	28	Devlet yönetimine katılımın yüksek olması demokrasinin gelişmesini sağlar.	71	71	25	25	4	4	100	4.02	0.90
DEMOKRASİ EĞİTİMİ	20	Devletin istediği insan tipini yetiştirmek demokrasi eğitimi ile mümkündür.	55	55	28	28	17	17	100	3.59	1.12
	21	Demokrasinin yerleşmesi için her vatandaşın yaşam boyu eğitime ihtiyacı vardır.	63	63	22	22	15	15	100	3.88	1.10
	22	Bireyin nasıl vatandaş haline gelebileceği verilecek demokrasi eğitimi ile mümkündür.	63	63	29	29	8	8	100	3.83	0.96
	23	Demokrasi eğitiminde bireye demokratik olarak yaklaşılmalı, onun ilgi, istek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır.	89	89	9	9	2	2	100	4.47	0.78
ÖZGÜRLÜK	24	Demokraside insanlar düşüncelerini özgürce açıklayabilmelidir.	93	93	5	5	2	2	100	4.73	0.69
	25	İnsanlar görüş ve düşüncelerini açıklama ya da açıklamama özgürlüğüne sahip olmalıdır.	95	95	4	4	1	1	100	4.77	0.61
	26	İnsanlar özgürlüklerini kullanırken başkalarının özgürlüklerine saygı göstermelidir.	95	95	4	4	1	1	100	4.65	0.60

(Tablo devam ediyor)

(Tablo 3'ün devamı)

HOŞGÖRÜ	11	Demokrasinin temelinde karşılıklı anlayış ve güven vardır.	89	89	9	9	2	2	100	4.40	0.73
	29	Demokrasilerde insanların birbirlerine hoşgörülü davranmalarının temelinde karşılıklı saygı vardır.	92	92	6	6	2	2	100	4.62	0.77
	30	Bireylerin bir arada huzur içinde yaşaması için karşılıklı hoşgörü olmalıdır.	98	98	2	2	0	0	100	4.75	0.47
	31	Sorunların çözümünde her çeşit düşünce ve eleştiriye açık olmak demokratik bir davranıştır.	90	90	8	8	2	2	100	4.49	0.77
DEMOKRASİ ANLAYIŞI	12	Demokrasiye inanmanın kişiliğin bir parçası haline gelmesinde alınan eğitim etkilidir.	75	75	23	23	2	2	100	4.13	0.83
	13	Demokrasilerde kişisel hakların kullanımı anayasal güvence altına alınmalıdır.	89	89	10	10	1	1	100	4.44	0.71
	14	Demokrasi anlayışında insana insan olduğu için değer verilir.	84	84	8	8	8	8	100	4.58	0.72

(Tablo devam ediyor)

(Tablo 3'ün devamı)

DEMOKRATİK DEVLET	15	Demokratik bir devlette millet hakimiyeti olmalıdır.	75	75	21	21	4	4	100	4.14	0.92
	16	Demokratik devlet, insan onuruna yakışan en uygun devlet biçimidir.	84	84	13	13	3	3	100	4.30	0.81
	17	Demokratik bir devlette hiçbir aileye, zümreye ve sınıfa ayrıcalık tanınmaz.	90	90	7	7	3	3	100	4.60	0.82
	18	Demokratik devlet anlayışı milletin istek ve şikayetlerine karşı duyarlı olmayı gerekli kılar.	85	85	14	14	1	1	100	4.38	0.76
	19	Demokratik bir ülkede vatandaşlık haklarından hiçbir şekilde taviz verilemez.	75	75	17	17	8	8	100	4.24	1.09
İNSAN HAKLARI	32	Sadece insan olmak insan haklarına sahip olmak için yeterlidir.	47	47	24	24	29	29	100	3.36	1.38
	33	İnsan haklarına saygının olduğu yerde demokratik kurallara da saygı vardır.	90	90	7	7	3	3	100	4.49	0.83
	34	İnsan hakları uygulamaları hayata geçirilirken birey esas alınmalıdır.	79	79	14	14	7	7	100	4.17	1.07
	35	İnsan hakları bireyin başkalarına zarar vermeden kullanabildiği özgürlükler bütünüdür.	88	88	12	12	0	0	100	4.58	0.69
Toplam			80	80	12.7	12.7	7.2	7.2	100	4.26	0.87
35											

Tablo1’de yer alan tutum ölçeğinde; demokrasi eğitiminin unsurları ile ilgili (eşitlik, özgürlük, vatandaşlık, katılımcılık, hoşgörü, demokrasi anlayışı, demokratik devlet ,insan hakları) görüşler yer almaktadır. Öğrencilerin bu görüşlere, -Madde 5 hariç- olumlu cevaplar vermeleri beklenmektedir.

Tablo incelendiğinde; araştırmaya katılan 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin yukarıda belirtilen görüşlere toplamda %80 oranında katıldığı, %12.7 oranında kararsız kaldığı ve %7.2 oranında kararsız kaldığı görülmüştür. Tablo 1’deki tutum ölçeğinin ortalaması (x) 4.26, standart sapması ise 0.87’dir.

Bu bulgulardan; araştırmaya katılan öğrencilerden kararsız kalanların ve katılmayanların oranlarının yüksek olması, öğrencilerindeki demokrasi eğitimi ile ilgili çevre, okul ve aile faktörlerine bağlı olabilecek bilgi ve bilinç eksikliğinin göstergesi olabileceği gibi, kararsız kalan öğrencilerin fikir belirtmek istemedikleri anlamına da gelebileceği söylenebilir.

Tablo 4

İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Eşitlik Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri

BOYUT	Madde No	SORULAR	Katılan		Kararsız		Katılmayan		N	X̄	SS
			1+2		3		4+5				
			f	%	f	%	f	%			
EŞİTLİK	1	Bütün insanlar vatandaşlık hakları bakımından eşittirler.	93	93	1	1	6	6	100	4.54	0.93
	2	Her vatandaş eşit oy hakkına sahiptir.	95	95	1	1	4	4	100	4.63	0.70
	3	Bütün insanlar haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar.	81	81	13	13	6	6	100	4.37	0.96
	4	Demokrasi eğitiminde, bireylere eşit şartlarda eğitim-öğretim verilmelidir.	95	95	2	2	3	3	100	4.65	0.67
Toplam	4		91	91	4.22	4.22	4.75	4.75	100	4.50	0.81

Demokrasinin alt boyutlarında biri olan eşitlik kavramı ‘‘Sosyal yaşamda, bireyler arasında haklar ve imkanlar bakımından ayırım gözetilmemesi, var olan ayrımların kaldırılmasını isteme (Duman, Karakaya, Yavuz, 2001:94)’’ anlamında kullanılmaktadır. Hazırlanan tutum ölçeğindeki maddeler; eşitlik kavramının bu yönü ile ilgili olmakla birlikte, öğrencilerden söz konusu maddelere olumlu yönde cevap vermeleri beklenmektedir.

Madde 1’de belirtilen ‘‘Bütün insanlar vatandaşlık hakları bakımından eşittirler.’’ ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde; İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 93’ünün katıldığı, % 6’sının katılmadığı % 1’inin ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.54, standart sapmasının ise (0.93) olduğu görülmüştür. Bunun yanında araştırmaya katılan 100 öğrenciden 6’sının bu düşünceye katılmamış olması dikkate değer bir bulgudur. Bu bulgunun nedenleri arasında; öğrencilerin aile ortamı, okuldaki demokratik iklimin bulunup bulunmaması veya sosyal yaşantısında karşılaşmış olabileceği eşitsizliğe dayalı tutum ve davranışlar sayılabilir.

Madde 2’de belirtilen ‘‘Her vatandaş eşit oy hakkına sahiptir.’’ ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde; İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %95’inin katıldığı, %4’ünün katılmadığı, %1’inin ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.63, standart sapması ise (0.70) olduğu görülmüştür.

Madde 3’te belirtilen ‘‘Bütün insanlar haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar.’’ ifadesine verilen cevaplar incelendiğinde; İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 81’inin katıldığı, %6’sının katılmadığı, % 13’ünün ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.37, standart sapmasının ise (0.96) olduğu görülmüştür. Ölçekteki bu maddeye ilişkin öğrencilerin vermiş oldukları cevaplarda görülen % 13 oranındaki kararsızım görüşünün nedenlerinin; yaş grubuna göre sorunun net olarak anlaşılabilmesi, toplumsal yapımızın eşitliğe bakış açısı veya görüş belirtmek istememeleri gibi etkenlerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Madde 4’te belirtilen ‘‘Demokrasi eğitiminde bireylere eşit şartlarda eğitim-öğretim verilmelidir.’’ ifadesine verilen cevaplar incelendiğinde; İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 95’inin katıldığı, %3’ünün katılmadığı, %2’sinin ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.65, standart sapmasının ise (0.67) olduğu görülmüştür. Bu nedenle, eşitlik konusunda öğrencilere

verilen eğitimin % 95 oranında yeterli olduğu söylenebilir.

Tutum ölçeğinin ilk dört sorusunu oluşturan eşitlik ilkesi çerçevesinde toplamda; ölçeğe katılan öğrencilerin %91'inin "vatandaş hakları, eşit oy, insan haysiyeti, eğitim ve öğretim hakkı açısından herkesin eşit olduğuna" katıldığı, %4.75'inin katılmadığı %4.22'sinin ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Eşitlik boyutuna ilişkin maddelere toplamda bakıldığında; ortalamasının (x) 4.50, standart sapmasının ise (0.81) olduğu görülmüştür. Bu bulgular; İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin eşitlik boyutu ile ilgili aile, okul ya da çevre faktörlerine bağlı olarak bilgi eksikliklerinin bulunabileceği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda; öğrencilerin eşitliğe bakış açısını güçlendirebilmek için; aile, okul ve çevre etkileşiminin güçlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Tablo 5

İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri

BOYUT	Madde No	SORULAR	Katılan		Kararsız		Katılmayan		N	-	X	SS
			1+2		3		4+5					
			f	%	f	%	f	%				
VATANDAŞLIK	5	İyi bir vatandaş olmak için bireyin hak ve özgürlüklerini bilmesi yeterlidir.	44	44	22	22	34	34	100	3.23	1.19	
	6	İyi bir vatandaş vergisini zamanında ödeyen kişidir.	68	68	15	15	17	17	100	3.82	1.19	
	7	İyi bir vatandaş askerlik görevini yapan kişidir.	75	75	7	7	18	18	100	3.97	1.22	
	9	Demokratik bir insan, aynı zamanda iyi bir vatandaştır.	76	76	17	17	7	7	100	4.14	0.97	
	10	Vatandaşlık hak ve sorumlulukları okullarda öğretilmelidir.	77	77	18	18	5	5	100	4.13	0.94	
Toplam	5		68	68	15.8	15.8	16.2	16.2	100	3.85	1.10	

Vatandaş, kavramı sözlük anlamı olarak, “Vatanları veya vatan duyguları bir olanlardan her biri.” şeklinde ifade edilmektedir. Vatandaşlık ise, “Vatandaş olma, bir vatanda doğup büyüme veya yaşamış olma durumu (Duman, Karakaya, Yavuz, 2001: 7)” dur. Bu nedenle Tablo 3’te, yetişecek genç kuşakların, iyi birer vatandaş olarak hak ve sorumluluklarını bilmelerine dayalı maddeler yer almıştır. Öğrencilerin vermiş oldukları cevaplardan yola çıkarak, aşağıdaki betimlemeler yapılmıştır.

Madde 5’te belirtilen “İyi vatandaş olmak için bireyin hak ve özgürlüklerini bilmesi yeterlidir.” ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %44’ünün katıldığı, %34’ünün katılmadığı ve % 22’sinin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 3.23, standart sapmasının ise (1.19) olduğu görülmüştür. Bu madde ile öğrencilerden bireyin hak ve özgürlüklerini bilmesinin yeterli olmadığı, aynı zamanda bu hak ve özgürlüklerini kullanmaları gerektiği yönünde cevaplar beklenmişti. Bu bulgulardan, İlköğretim 7.ve 8.sınıf öğrencilerinin demokrasinin vatandaşlık boyutuna ilişkin % 44 düzeyinde katılmış olması dikkate değer bir sonuçtur. Bu durumun nedenleri arasında sayılabilecek olanlar; yaş grubu dikkate alındığında öğrencilerin ‘bilmek’ kavramı ile ‘uygulamak’ kavramı arasındaki ilişkiyi çözememiş olmaları, toplumsal yapımız veya karşılaşmış olabileceği olumsuz modellerdir.

Madde 6’da belirtilen “İyi vatandaş vergisini zamanında ödeyen kişidir.” ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin öğrencinin %68’inin katıldığı, % 17’inin katılmadığı, % 15’inin ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 3.82, standart sapmasının ise 1.19 olduğu görülmüştür. Bu bulgular; “İyi vatandaş vergisini zamanında ödeyen kişidir.” görüşüne katılan öğrenci sayısının %63 oranında kalması, vatandaşlık eğitimi konusunda bilgi eksikliği olabileceği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle, özellikle ilköğretim çağındaki öğrencilerin gelecekte iyi birer vatandaş olabilmeleri için; okullarda konuyla ilgili bilgi ve bilinç eksikliğini giderici çalışmalar yapılmasının, demokratik bir iklimin oluşturulmasının, ayrıca aile ve toplumda doğru modellerde karşılaşmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Madde 7’de belirtilen “İyi bir vatandaş askerlik görevini yapan kişidir.”

İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %75'inin katıldığı, %18'inin katılmadığı, %7'sinin ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalaması (x) 3.97, standart sapması ise 1.22'dir. Bu bulgular; İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin “İyi bir vatandaş askerlik görevini yapan kişidir.” maddesine %75'lik bir oranla katılması vatandaşlık eğitimi konusunda bilgi eksikliği olabileceğini ortaya koymaktadır.

Madde 9'da belirtilen, “Demokratik bir insan, aynı zamanda iyi bir vatandaşdır.” İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %76'sının katıldığı, %7'sinin katılmadığı, %17'sinin ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalaması (x) 4.14, standart sapması ise 0.97'dir. Bu bulgular; İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin “Demokratik bir insan, aynı zamanda iyi bir vatandaşdır.” görüşüne %75'lik bir oranla katılması demokrasi ve vatandaşlık konularında aile, çevre veya eğitim faktörlerine bağlı olabilecek bilgi ve bilinç eksikliği olabileceğini ortaya koymaktadır.

Madde 10'da belirtilen, “Vatandaşlık hak ve sorumlulukları okullarda öğretilmelidir.” İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %77'sinin katıldığı, %5'inin katılmadığı, %18'inin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalaması (x) 4.13, standart sapması ise 0.94'tür. İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin “Vatandaşlık hak ve sorumlulukları okullarda öğretilmelidir.” maddesine %5'inin katılmadığı ve %18'inin kararsız kaldığı yönünde cevaplar vermesi vatandaşlık eğitiminin önemine ilişkin aile, çevre veya okul etkenlerine bağlı olabilecek inanç veya bilgi eksikliği bulunabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda; okul, aile ve çevre iletişim ve etkileşiminin güçlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Tablo 3'teki Vatandaşlık kavramı ile ilgili görüşlere İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin verdiği cevaplar toplamda analiz edildiğinde: %68'inin katıldığını, %15.8'inin kararsız kaldığını ve %16.2'sinin katılmadığını görmekteyiz. Tablo 3'ün ortalaması (x) 3.85, standart sapması ise 1.10'dur.

Tablo 6

İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Katılımcılık Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri

BOYUT	Madde No	SORULAR	Katılan		Kararsız		Katılmayan		N	-	SS
			1+2	3	4+5	6	7	8			
			f	%	f	%	f	%			
KATILIMCILIK	8	Katılımcılık, seçme ve seçilme hakkının kullanılmasıyla gerçekleşebilir.	71	71	8	8	21	21	100	3.78	1.23
	27	Katılımcılığın faydalı olabilmesi için katılan bireylerin iyi bir demokrasi eğitimi almış olması gerekir.	72	72	21	21	7	7	100	4.01	1.02
	28	Devlet yönetimine katılımın yüksek olması demokrasinin gelişmesini sağlar.	71	71	25	25	4	4	100	4.02	0.90
Toplam	3		71.3	71.3	18	18	10.6	10.6	100	3.93	1.05

Tablo 4’te yer alan maddelerde, ‘‘Toplumun kişileri ve kurumlarıyla geniş katılımlarının sağlanması (TDK, 2005:1104)’’ anlamına gelen katılımcılık kavramıyla ilgili görüşlere yer verilmiştir. Demokrasinin sağlıklı bir şekilde işlemesinde katılımcılığın önemli bir yere sahip olması nedeniyle öğrencilerin, katılımcılık kavramı ile ilgili bu yönde hazırlanan maddelere olumlu cevap vermeleri beklenmiştir.

Madde 8’de belirtilen, ‘‘Katılımcılık, seçme ve seçilme hakkının kullanılmasıyla geręekleřebilir.’’ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf ğrencilerinin %71’inin katıldığı, % 21’inin katılmadığı,% 8’inin kararsız kaldığı saptanmıştır. Bu maddenin ortalaması (x) 3.78, standart sapması ise 1.23’tür. Bu bulgulardan; İlköğretim 7. ve 8. sınıf ğrencilerinin Madde 8’e % 71 oranında katılmaları, demokrasinin katılımcılık alt boyutuna ilişkin aile, evre veya okul etkenlerine bağlı olabilecek önemli bir bilgi veya bilinç eksikliği bulunabileceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuç ise, katılımcılığa toplumumuzun bakış açısı ile ilgili olabileceği gibi, öğrencilerin aldıkları vatandaşlık eğitimi ile de ilişkili olabilir.

Madde 27’de belirtilen, ‘‘Katılımcılığın faydalı olabilmesi için katılan bireylerin iyi bir demokrasi eğitimi almış olması gerekir.’’ ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf ğrencilerinin % 72’sinin katıldığı, % 7’sinin katılmadığı, % 21’inin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalaması (x) 4.01, standart sapması ise 1.02’dir. İlköğretim 7. ve 8. sınıf ğrencilerinin Madde 27’ye ilişkin % 7’sinin katılmadığı, % 21’inin kararsız olduğu yönünde cevap vermesi demokrasinin kalıtımcılık alt boyutu ile ilgili dikkate değer bir bulgudur.

Madde 28’de belirtilen, ‘‘Devlet yönetimine katılımın yüksek olması demokrasinin gelişmesini sağlar.’’ İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf ğrencilerinin %71’inin katıldığı, %4’ünün katılmadığı, %25’inin ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalaması (x) 4.02, standart sapması ise 0.90’dır. Bunun yanında araştırmaya katılan 100 öğrencinin 25’inin Madde 28’e ilişkin kararsız olduğu yönünde cevap vermesi dikkate değer bir bulgudur. Bu sonuç; öğrencilerin katılımcılığla demokrasi arasında ilişki kuramamaları veya görüş belirtmek istememeleri anlamlarına gelebilir.

Ölçeğin katılımçılık ilkesini kapsayan 8, 27, 28. maddelerine İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin verdiği cevaplar toplamda analiz edildiğinde: %71.3'ünün katıldığı, %10.6'sının katılmadığı, %18'inin ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 4'ün ortalaması (x) 3.93, standart sapması ise 1.05'tir. Bu bulgulardan; ölçüğe katılan bu öğrencilerde demokrasinin gelişmesi için katılımçılığın gerekli olduğu yönünde aile, okul veya çevre etkenli bilgi veya bilinç eksikliği olabileceği söylenebilir.

Tablo 7

İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Hoşgörü Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri

BOYUT	Madde No	SORULAR	Katılan		Kararsız		Katılmayan		N	-	SS
			1+2		3		4+5				
			f	%	f	%	f	%			
HOŞGÖRÜ	11	Demokrasinin temelinde karşılıklı anlayış ve güven vardır.	89	89	9	9	2	2	100	4.40	0.73
	29	Demokrasilerde insanların birbirlerine davranmalarının karşılıklı saygı vardır.	92	92	6	6	2	2	100	4.62	0.77
	30	Bireylerin bir arada huzur içinde yaşaması için karşılıklı hoşgörü olmalıdır.	98	98	2	2	0	0	100	4.75	0.47
	31	Sorunların çözümünde her çeşit düşünce ve eleştiriye açık olmak demokratik bir davranıştır.	90	90	8	8	2	2	100	4.49	0.77
Toplam	4		92.25	92.25	6.25	6.25	1.5	1.5	100	4.56	0.68

Demokrasinin sağlıklı bir şekilde işleminde ve devamında bireylerin bir birine hoşgörölü davranmasının önemi büyüktür. Bu nedenle; Tablo 5'te "İnsanın hoşlanmadığı ya da karşı bulunduğu inanç, kanı, tutum ya da uygulamalara karışmaması ya da uzak durması durumu. (Öncül, 2000 :570)" anlamına gelen demokrasinin alt boyutlarından hoşgörü kavramıyla ilgili, hazırlanan görüşlere öğrencilerin olumlu cevaplar vermeleri beklenmektedir.

Madde 11'de belirtilen, "Demokrasinin temelinde karşılıklı anlayış ve güven vardır." İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %89'unun katıldığı, %2'sinin katılmadığı ve %9'unun kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.40, standart sapmasının ise 0.73 olduğu görülmüştür. Bu bulgulardan; araştırmaya katılan İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin Madde 11'e ilişkin % 2'sinin katılmadığı, % 9'unun kararsız olduğu yönünde cevap vermesi demokrasinin hoşgörü alt boyutuna ilişkin bilgi eksikliği olabileceğini sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Madde 29'da belirtilen, "Demokrasilerde insanların birbirlerine hoşgörölü davranmalarının temelinde karşılıklı saygı vardır." İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 90'ının katıldığı, %2'sinin katılmadığı, % 8'inin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.62, standart sapmasının ise 0.77 olduğu görülmüştür. Bu bulgulardan; görüşe katılmayan ya da kararsız kalan öğrencilerde hoşgörölünün nedenleriyle ilgili bilgi eksikliği bulunabileceği söylenebilir.

Madde 30'da belirtilen, "Bireylerin bir arada huzur içinde yaşaması için karşılıklı hoşgörü olmalıdır." ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %98'inin katıldığı, %0'ının katılmadığı ve %2'sinin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.75, standart sapmasının ise 0.47 olduğu görülmüştür. Bu bağlamda; ölçeğe katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun toplumsal huzur ortamı ile hoşgörü arasındaki ilişkiyi görebildikleri söylenebilir.

Madde 31'de belirtilen, "Sorunların çözümünde her çeşit düşünce ve eleştiriye açık olmak demokratik bir davranıştır." İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8.sınıf öğrencilerinin % 90'ının katıldığı, %2'sinin katılmadığı, %

8'inin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.49, standart sapmasının ise 0.77 olduğu görülmüştür.

Hoşgörü kavramı çerçevesinde hazırlanan 11., 29., 30. ve 31. maddelerde yer alan ifadelere verilen cevapları toplamda analiz ettiğimizde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %92.25'inin katıldığı, %1.5'inin katılmadığı, %6.25'inin ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 5'in ortalamasının (x) 4.56, standart sapmasının ise 0.68 olduğu görülmüştür. Bu bağlamda; (ölçekte yer alan maddelere öğrencilerin olumlu cevaplar vermeleri beklendiğinden) katılmayan öğrencilerin sadece %1.5'lik bir bölüm oluşturması demokrasinin diğer alt boyutlarına göre hoşgörü kavramıyla ilgili yaklaşımlarının daha olumlu yönde olduğu söylenebilir.

Tablo 8

İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Anlayışı Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri

BOYUT	Madde No	SORULAR	Katılan		Kararsız		Katılmayan		N	X	SS
			1+2		3		4+5				
			f	%	f	%	f	%			
DEMOKRASİ ANLAYIŞI	12	Demokrasiye inanmanın kişiliğin bir parçası haline gelmesinde alınan eğitim etkilidir.	75	75	23	23	2	2	100	4.13	0.83
	13	Demokrasilerde kişisel hakların kullanımı anayasal güvence altına alınmalıdır.	89	89	10	10	1	1	100	4.44	0.71
	14	Demokrasi anlayışında insana insan olduğu için değer verilir.	84	84	8	8	8	8	100	4.58	0.72
Toplam	3		82.6	82.6	13.6	13.6	3.6	3.6	100	4.38	0.75

Demokrasinin bireylerin kişiliğiyle bütünleşmesi, demokratik değerleri yaşantısının her aşamasında davranış haline getirmesi ve demokratik bir tutum geliştirmesi anlamına gelebilecek demokrasi anlayışıyla ilgili yukarıda yer alan maddelere araştırmaya katılan İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin olumlu yönde cevaplar vermeleri beklenmektedir.

Madde 12’de belirtilen, “Demokrasiye inanmanın kişiliğin bir parçası haline gelmesinde alınan eğitim etkilidir.” İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8.sınıf öğrencilerinin % 75’inin katıldığı, % 2’sinin katılmadığı, % 23’ünün kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.13, standart sapmasının ise 0.83 olduğu görülmüştür. İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %23’ünün madde 12’ye ilişkin kararsız olduğu yönünde cevap vermesi demokrasi anlayışı açısından dikkate değer bir bulgudur.

Madde 13’te belirtilen, “Demokrasilerde kişisel hakların kullanımı anayasal güvence altına alınmalıdır.” ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8.sınıf öğrencilerinin % 89’unun katıldığı, % 1’inin katılmadığı, % 10’unun kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.44, standart sapmasının ise 0.71 olduğu görülmüştür. İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %10’unun madde 13’e ilişkin kararsız olduğu yönünde cevap vermesi demokrasi açısından dikkate değer bir bulgudur. Kararsız olan öğrencilerin oranının yüksek olması; söz konusu öğrencilerin bilgi veya bilinç eksikliği olabileceği gibi, görüş belirtmek istememeleri olarak da değerlendirilebilir.

Madde 14’te belirtilen, “Demokrasi anlayışında insana insan olduğu için değer verilir.” İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 84’ünün katıldığı, % 8’inin katılmadığı, % 8’inin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.58, standart sapmasının ise 0.72 olduğu görülmüştür. Katılımcıların %8’inin madde 14’e ilişkin kararsız olduğu, % 8’inin katılmadığı yönünde cevap vermesi demokrasi anlayışı açısından dikkate değer bir bulgu olmakla birlikte öğrencilerde bulunabilecek demokrasi anlayışı ile ilgili eksikliklerin de bir göstergesi olabilir.

Demokrasi Anlayışı çerçevesinde hazırlanan ifadelerine verilen cevaplar toplamda analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 82.6’sının

katıldığı, %3.6'sının katılmadığı, %13.6'sının kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 6'nın ortalamasının (x) 4.38, standart sapmasının ise 0.75 olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, kararsız öğrencilerin oranının yüksek olması(%13.6), demokrasi anlayışı ile ilgili eksikliklerinin olduğu anlamına gelebilir.

Tablo 9

İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Devlet Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri

BOYUT	Madde No	SORULAR	Katılan		Kararsız		Katılmayan		N	– X	SS
			1+2		3		4+5				
			f	%	f	%	f	%			
DEMOKRATİK DEVLET	15	Demokratik bir devlette millet hakimiyeti olmalıdır.	75	75	21	21	4	4	100	4.14	0.92
	16	Demokratik devlet, insan onuruna yakışan en uygun devlet biçimidir.	84	84	13	13	3	3	100	4.30	0.81
	17	Demokratik bir devlette hiçbir aileye, zümreye ve sınıfa ayrıcalık tanınamaz.	90	90	7	7	3	3	100	4.60	0.82
	18	Demokratik devlet anlayışı milletin istek ve şikayetlerine karşı duyarlı olmayı gerekli kılar.	85	85	14	14	1	1	100	4.38	0.76
	19	Demokratik bir ülkede vatandaşlık haklarından hiçbir şekilde taviz verilemez.	75	75	17	17	8	8	100	4.24	1.09
Toplam	5		81.8	81.8	14.4	14.4	3.8	3.8	100	4.33	0.88

Tablo 7’de yer alan maddelerde demokrasinin alt boyutlarından biri olan demokratik devlet kavramıyla ilgili görüşlere yer verilmiştir. Demokrasinin ilke ve değerlerini benimseyen ve bu değerleri tüm kurumlarıyla birlikte uygulamayı amaç edinen devlet olan demokratik devlet ile ilgili görüşlere, ölçeğe katılan 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin olumlu yönde cevaplar vermeleri beklenmektedir.

Madde 15’te belirtilen, “Demokratik bir devlette millet hakimiyeti olmalıdır.”ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 75’inin katıldığı, % 4’inin katılmadığı, % 21’inin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.14, standart sapmasının ise 0.92 olduğu görülmüştür. İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 21’inin madde 15’e ilişkin kararsız olduğu yönünde cevap vermesi demokratik devlet açısından dikkate değer bir bulgudur. Bu bulgunun nedenleri arasında, öğrencilerin demokratik devlet kavramıyla ilgili bilgi eksikliği veya yaş grubu dikkate alındığında maddeyi anlamakta zorlanmaları sayılabilir.

Madde 16’da belirtilen, “Demokratik devlet, insan onuruna yakışan en uygun devlet biçimidir.” İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 84’ünün katıldığı, % 3’ünün katılmadığı, % 13’ünün kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.30, standart sapmasının ise 0.81 olduğu görülmüştür. Tutum ölçeğine katılan 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 13’ünün Madde 16’ya ilişkin kararsız olduğu yönünde cevap vermesi demokratik devlet açısından dikkate değer bir bulgudur.

Madde 17’de belirtilen, “Demokratik bir devlette hiçbir aileye, zümreye ve sınıfa ayrıcalık tanınmaz.” İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin öğrencilerin % 90’ının katıldığı, % 3’ünün katılmadığı, % 7’sinin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.60, standart sapmasının ise 0.82 olduğu görülmüştür. İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 7’sinin Madde 17’ya ilişkin kararsız olduğu yönünde cevap vermesi demokratik devlet açısından dikkate değer bir bulgu olmakla birlikte, bu öğrencilerin hem demokratik devlet hem de eşitlik kavramıyla ilgili bilgi eksikliklerinin olabileceğinin de göstergesidir.

Madde 18’de belirtilen, “Demokratik devlet anlayışı milletin istek ve

şikayetlerine karşı duyarlı olmayı gerekli kılar.” İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 85’inin katıldığı, % 1’inin katılmadığı, % 14’ünün kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.38, standart sapmasının ise 0.76 olduğu görülmüştür. Katılımcıların öğrencilerinin % 14’ünün Madde 18’e ilişkin kararsız olduğu, % 1’inin katılmadığı yönünde cevap vermesi demokratik devlet anlayışı açısından dikkate değer bir bulgudur.

Madde 19’da belirtilen, “Demokratik bir ülkede vatandaşlık haklarından hiçbir şekilde taviz verilemez.” ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %75’inin katıldığı, %8’inin katılmadığı ve %17’sinin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.24, standart sapmasının ise 1.09 olduğu görülmüştür. Bu bulgulardan; katılımcıların %17’sinin kararsız kalması ve %7’sinin maddeye katılmaması önemli bir sonuç olmakla birlikte, söz konusu öğrencilerin bir bölümü için demokratik bir ülkenin nasıl olması gerektiği ile ilgili bilgi eksikliklerinin olabileceği, bir bölümü içinse görüş belirtmek istemedikleri yorumları yapılabilir.

Tablo 7’deki Vatandaşlık Bilgisi dersi kapsamında verilen demokrasinin “Demokratik Devlet” alt boyutuna ilişkin 15., 16., 17., 18. ve 19. maddelere, İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin verdiği cevapları toplamda analiz ettiğimizde: % 81.8’inin katıldığı, % 3.8’inin katılmadığı ve % 14.4’ünün ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 7’nin ortalamasının (x) 4.33, standart sapmasının ise 0.88 olduğu görülmüştür. Kararsız kalan öğrenci oranının yüksek olmasının nedenleri arasında; öğrencilerin yaş seviyelerinin maddeleri anlamalarını zorlaştırması, konuyla ilgili bilgi eksikliği, karşılaşmış olabilecekleri olumsuz devlet örnekleri veya fikir belirtmek istememeleri olarak ifade edilebilir.

Tablo 10

İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Eğitimi Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri

BOYUT	Madde No	SORULAR	Katılan		Kararsız		Katılmayan		N	-	X	SS
			1+2		3		4+5					
			f	%	f	%	f	%				
DEMOKRASİ EĞİTİMİ	20	Devletin istediği insan tipini yetiştirmek demokrasi eğitimi ile mümkündür.	55	55	28	28	17	17	100	3.59	1.12	
	21	Demokrasinin yerleşmesi için her vatandaşın yaşam boyu eğitime ihtiyacı vardır.	63	63	22	22	15	15	100	3.88	1.10	
	22	Bireyin nasıl vatandaş haline gelebileceği verilecek demokrasi eğitimi ile mümkündür.	63	63	29	29	8	8	100	3.83	0.96	
	23	Demokrasi eğitiminde bireye demokratik olarak yaklaşılmalı, onun ilgi, istek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır.	89	89	9	9	2	2	100	4.47	0.78	
Toplam	4		67.5	67.5	22	22	10.5	10.5	100	3.94	0.99	

Tablo 8’de yer alan maddelerde; ‘‘Bireyin kişiliğine ve onuruna saygı gösteren, cins, ırk ve mezhep ayrımı gözetmeksizin, herkesin ilgi ve yeteneklerine göre gelişme olanakları sağlama amacını gözeten eğitim.(Büyükkaragöz,1998:35) anlamına gelen demokrasi eğitimi ile ilgili görüşlere yer verilmiştir. Öğrencilerden bu görüşlere olumlu cevaplar vermeleri beklenmektedir.

Madde 20’de belirtilen, ‘‘Devletin istediği insan tipini yetiştirmek demokrasi eğitimi ile mümkündür.’’ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf ğrencilerinin %55’inin katıldığı, % 17’sinin katılmadığı, % 28’inin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 3.59, standart sapmasının ise 1.12 olduğu görülmüştür. Bunun yanında, araştırmaya katılan ğrencilerin Madde 20’ye ilişkin %17’sinin katılmaması, % 28’inin kararsız kalması demokrasi eğitimi açısından dikkate değer bir bulgudur. Bu bulguların; öğrencilerin demokrasi eğitimine olan inançları, aldıkları eğitim, konuyla ilgili bilgi ve bilinç eksikliği gibi nedenlere dayalı olabileceği söylenebilir.

Madde 21’de belirtilen, ‘‘Demokrasinin yerleşmesi için her vatandaşın yaşam boyu eğitime ihtiyaı vardır.’’ İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf ğrencilerinin %63’unn katıldığı, %15’inin katılmadığı, %22’sinin ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 3.88, standart sapmasının ise 1.10 olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, Madde 21’e ilişkin araştırmaya katılan 100 öğrencinin 22’sinin kararsız ve 15’inin katılmamış olması demokrasi eğitimi açısından önemli bir bulgudur. Bu bulgulardan; İlköğretim 7. ve 8. sınıf ğrencilerine Vatandaşlık dersi kapsamında verilen demokrasi eğitimi konusunda bazı eksikliklerin olabileceği anlaşılmıştır.

Madde 22’de belirtilen, ‘‘Bireyin nasıl vatandaş haline geleceği verilecek demokrasi eğitimi ile mümkündür.’’ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf ğrencilerinin % 63’unn katıldığı, % 8’inin katılmadığı, % 29’unun kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 3.83, standart sapmasının ise 0.96 olduğu görülmüştür. Demokrasi eğitiminin vatandaşlık bilinci kazandıracadığı yönündeki bu maddeye öğrencilerin sadece %63’lk bir oranla katılması dikkate değer bir bulgudur. Bu bağlamda; İlköğretim 7. ve 8. sınıf ğrencilerinin demokrasi eğitimine ilişkin bilgi eksikliklerinin olabileceği söylenebilir.

Madde 23'te belirtilen, "Demokrasi eğitiminde bireye demokratik olarak yaklaşılmalı, onun ilgi, istek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır." İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 89'unun katıldığı, % 2'sinin katılmadığı, % 9'unun kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.47, standart sapmasının ise 0.78 olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin %9'unun Madde 23'e ilişkin kararsız olduğu yönünde cevap vermesi demokrasi eğitimi açısından dikkate değer bir bulgudur.

Demokrasi eğitimi çerçevesinde hazırlanan 20., 21., 22. ve 23. maddelere verilen cevapları toplamda analiz ettiğimizde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 67.5'inin katıldığı, %10.5'inin katılmadığı ve %22'sinin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 8'in ortalamasının (x) 3.94, standart sapmasının ise 0.99 olduğu görülmüştür. Bunun yanında demokrasi eğitime ilişkin hazırlanan ifadelerle, araştırmaya katılan 100 öğrencinin 22'sinin kararsız olduğu ve 10.5'inin katılmadığı yönünde cevap vermesi önemli bir bulgudur. Bu bulgulardan; söz konusu öğrencilerin demokrasi eğitimine ilişkin aile, okul veya çevre etkenli olabilecek bilgi eksikliklerinin bulunabileceği söylenebilir.

Tablo 11**İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Özgürlük Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri**

BOYUT	Madde No	SORULAR	Katılan		Kararsız		Katılmayan		N	-	SS
			1+2		3		4+5				
			f	%	f	%	f	%			
ÖZGÜRLÜK	24	Demokraside insanların düşüncelerini açıklayabilmelidir.	93	93	5	5	2	2	100	4.73	0.69
	25	İnsanlar görüş ve düşüncelerini açıklama ya da açıklamama özgürlüğüne sahip olmalıdır.	95	95	4	4	1	1	100	4.77	0.61
	26	İnsanlar özgürlüklerini kullanırken başkalarının özgürlüklerine saygı göstermelidir.	95	95	4	4	1	1	100	4.65	0.60
Toplam	3		94.3	94.3	4.3	4.3	1.3	1.3	100	4.71	0.63

Tablo 9’da “İstekle, benimsenmeyen her türlü baskıdan kurtulma, ama başkalarının özgürlüğüne engel olmama serbestliği. (Öncül, 2000: 891)” anlamına gelen özgürlük kavramıyla ilgili görüşlere yer verilmiş ve öğrencilerin yukarıdaki maddelere olumlu yönde cevap vermeleri beklenmiştir.

Madde 24’de belirtilen, “Demokraside insanlar düşüncelerini özgürce açıklayabilmelidir.” ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %93’ünün katıldığı, %2’sinin katılmadığı ve %5’inin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.73, standart sapmasının ise 0.69 olduğu görülmüştür. Bu bulgulardan İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerine Vatandaşlık dersi kapsamında verilen demokrasi eğitiminin %93’lük bir oranla yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Madde 25’te belirtilen, “İnsanlar görüş ve düşüncelerinin açıklama ya da açıklamama özgürlüğüne sahip olmalıdır.” ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %95’inin katıldığı, %1’inin katılmadığı ve %4’ünün kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.77, standart sapmasının ise 0.61 olduğu görülmüştür.

Madde 26’da belirtilen, “İnsanlar özgürlüklerini kullanırken başkalarının özgürlüklerine saygı göstermelidir.” ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 95’inin katıldığı, % 1’inin katılmadığı, % 4’ünün kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.65, standart sapmasının ise 0.60 olduğu görülmüştür. Bunun yanında araştırmaya katılan öğrencilerin Madde 25 ve Madde 26’daki ifadelere verdikleri cevapların aynı oranda olması dikkate değer bir bulgudur.

Demokrasinin “Özgürlük” alt boyutuna ilişkin hazırlanan 24., 25. ve 26. maddelerdeki ifadelerine verilen cevaplar toplamda analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 94.3’ünün katıldığı, %1.3’ünün katılmadığı ve % 4.3 kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 9’un ortalamasının (x) 4.71, standart sapmasının ise 0.63 olduğu görülmüştür. Bu bulgulardan; yukarıdaki görüşlerle ilgili kararsız olduğu ya da katılmadığı yönünde cevap veren öğrencilerin demokrasinin düşünce özgürlüğü boyutuyla ilgili eksikliklerinin olabileceği ya da görüş belirtmek istemedikleri söylenebilir.

Tablo 12

İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin İnsan Hakları Alt Boyutuna İlişkin Özet İstatistikleri

BOYUT	Madde No	SORULAR	Katılan		Kararsız		Katılmayan		N	-	X	SS
			1+2		3		4+5					
			f	%	f	%	f	%				
İNSAN HAKLARI	32	Sadece insan olmak insan haklarına sahip olmak için yeterlidir.	47	47	24	24	29	29	100	3.36	1.38	
	33	İnsan haklarına saygının olduğu yerde demokratik kurallara da saygı vardır.	90	90	7	7	3	3	100	4.49	0.83	
	34	İnsan hakları uygulamaları hayata geçirilirken birey esas alınmalıdır.	79	79	14	14	7	7	100	4.17	1.07	
	35	İnsan hakları bireyin başkalarına zarar vermeden kullanabildiği özgürlükler bütünüdür.	88	88	12	12	0	0	100	4.58	0.69	
Toplam	4		76	76	14.25	14.25	9.75	9.75	100	4.15	0.99	

Tablo 10’da demokrasinin alt boyutlarından biri olan insan hakları kavramı ile ilgili görüşlere yer verilmiştir. Bireyin başkalarına zarar vermeden kullanabildiği özgürlükler bütünü anlamına gelen insan hakları kavramıyla ilgili öğrencilerden olumlu görüş belirtmeleri beklenmektedir.

Madde 32’de belirtilen, “Sadece insan olmak, insan haklarına sahip olmak için yeterlidir.” İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %47’sinin katıldığı, % 29’unun katılmadığı, %24’ünün ise kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 3.36, standart sapmasının ise 1.38 olduğu görülmüştür. Bunun yanında araştırmaya katılan öğrencilerin Madde 32’de belirtilen ifadeye % 29’unun katılmadığı, %24’ünün ise kararsız kaldığı yönünde cevap vermesi insan hakları açısından dikkate değer bir bulgudur. Bu bulgulardan; İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin; bütün insanların insan haklarına sahip olduğu ve bu haklara sahip olmak için sadece insan olmanın yeterliliği yönünde eksikliklerinin olduğu söylenebilir.

Madde 33’te belirtilen, “İnsan haklarına saygının olduğu yerde demokratik kurallara da saygı vardır.” ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 90’ının katıldığı, % 3’ünün katılmadığı ve % 7’sinin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.49, standart sapmasının ise 0.83 olduğu görülmüştür. Bunun yanında, araştırmaya katılan öğrencilerin % 7’sinin Madde 33’e ilişkin kararsız olduğu yönünde cevap vermesi insan hakları açısından dikkate değer bir bulgudur. Bu bulgulardan; söz konusu öğrencilerin, demokrasi ile insan hakları arasındaki ilişkiyi kuramamış veya görüş belirtmek istememiş olabilecekleri söylenebilir.

Madde 34’te belirtilen, “İnsan hakları uygulamaları hayata geçirilirken birey esas alınmalıdır.” ifadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %79’unun katıldığı, %7’sinin katılmadığı ve %14’ünün kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının 4.17, standart sapmasının 1.07 olduğu görülmüştür. Bunun yanında, araştırmaya katılan öğrencilerin Madde 34’e ilişkin %7’sinin katılmadığı, %14’ünün kararsız kaldığı yönünde cevap vermesi insan hakları eğitimi açısından dikkate değer bir bulgudur.

Madde 35’te belirtilen, “İnsan hakları, bireyin başkalarına zarar vermeden kullanabildiği özgürlükler bütünüdür.” İfadesine verilen cevaplar analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 88’inin katıldığı, %0’ının katılmadığı ve

%12'sinin kararsız kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu maddenin ortalamasının (x) 4.58, standart sapması ise 0.69 olduğu görülmüştür. Bunun yanında, araştırmaya katılan öğrencilerin Madde 34'e ilişkin %12'sinin kararsız olduğu yönünde cevap vermeleri insan hakları eğitimi açısından dikkate değer bir bulgudur.

İnsan hakları çerçevesinde hazırlanan 32., 33., 34. ve 35. maddelerdeki ifadelerine verilen cevapları toplamda analiz edildiğinde: İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin % 76'sının katıldığı , % 14.25 kararsız ve % 9.75 katılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 10'un ortalamasının (x) 4.15, standart sapmasının ise 0.99 olduğu görülmüştür. Bu bulgulardan, araştırmaya katılan öğrencilerin konu ile ilgili bilgi ve bilinç eksikliği olabileceği ortaya çıkmaktadır. Bunların nedenleri arasında sayılabilecek olanlar ise; öğrencilerin demokrasi ile insan hakları arasındaki ilişkiyi kuramamış olmaları, yaşları gereği soruları anlayamamış olmaları, sosyal yaşantılarında karşılaşmış olabilecekleri olumsuz örnekler, aile ortamları veya görüş belirtmek istememeleri olarak sıralanabilir.

Tablo 13

**Demokrasinin Alt Boyutları İle İlgili Kız ve Erkek Öğrenci Görüşlerinin
Tanımlayıcı İstatistikleri**

BOYUT	CİNSİYET	N	\bar{X}	SS	Sd	t	P																																																																																												
EŞİTLİK	Kadın	50	18.80	1.42	79.319	3.48	0.001																																																																																												
	Erkek	50	17.50	2.42				ÖZGÜRLÜK	Kadın	50	14.60	0.92	78.682	3.45	0.001	Erkek	50	13.70	1.59	KATILIMCILIK	Kadın	50	11.70	2.09	98.000	0.526	0.600	Erkek	50	11.92	2.08	HOŞGÖRÜ	Kadın	50	18.70	1.34	83.911	2.515	0.014	Erkek	50	17.82	2.07	İNSAN HAKLARI	Kadın	50	16.90	1.91	87.457	1.26	0.210	Erkek	50	16.30	2.75	DEMOKRASİ ANLAYIŞI	Kadın	50	13.46	4.166	67.295	0.963	0.338	Erkek	50	12.84	1.833	VATANDAŞLIK	Kadın	50	19.26	2.94	92.153	0.088	0.930	Erkek	50	19.32	3.80	DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Kadın	50	15.88	2.48	97.908	0.449	0.655	Erkek	50	15.66	2.41	DEMOKRATİK DEVLET	Kadın	50	21.82	2.42	97.726	0.678	0.499
ÖZGÜRLÜK	Kadın	50	14.60	0.92	78.682	3.45	0.001																																																																																												
	Erkek	50	13.70	1.59				KATILIMCILIK	Kadın	50	11.70	2.09	98.000	0.526	0.600	Erkek	50	11.92	2.08	HOŞGÖRÜ	Kadın	50	18.70	1.34	83.911	2.515	0.014	Erkek	50	17.82	2.07	İNSAN HAKLARI	Kadın	50	16.90	1.91	87.457	1.26	0.210	Erkek	50	16.30	2.75	DEMOKRASİ ANLAYIŞI	Kadın	50	13.46	4.166	67.295	0.963	0.338	Erkek	50	12.84	1.833	VATANDAŞLIK	Kadın	50	19.26	2.94	92.153	0.088	0.930	Erkek	50	19.32	3.80	DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Kadın	50	15.88	2.48	97.908	0.449	0.655	Erkek	50	15.66	2.41	DEMOKRATİK DEVLET	Kadın	50	21.82	2.42	97.726	0.678	0.499	Erkek	50	21.50	2.29								
KATILIMCILIK	Kadın	50	11.70	2.09	98.000	0.526	0.600																																																																																												
	Erkek	50	11.92	2.08				HOŞGÖRÜ	Kadın	50	18.70	1.34	83.911	2.515	0.014	Erkek	50	17.82	2.07	İNSAN HAKLARI	Kadın	50	16.90	1.91	87.457	1.26	0.210	Erkek	50	16.30	2.75	DEMOKRASİ ANLAYIŞI	Kadın	50	13.46	4.166	67.295	0.963	0.338	Erkek	50	12.84	1.833	VATANDAŞLIK	Kadın	50	19.26	2.94	92.153	0.088	0.930	Erkek	50	19.32	3.80	DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Kadın	50	15.88	2.48	97.908	0.449	0.655	Erkek	50	15.66	2.41	DEMOKRATİK DEVLET	Kadın	50	21.82	2.42	97.726	0.678	0.499	Erkek	50	21.50	2.29																				
HOŞGÖRÜ	Kadın	50	18.70	1.34	83.911	2.515	0.014																																																																																												
	Erkek	50	17.82	2.07				İNSAN HAKLARI	Kadın	50	16.90	1.91	87.457	1.26	0.210	Erkek	50	16.30	2.75	DEMOKRASİ ANLAYIŞI	Kadın	50	13.46	4.166	67.295	0.963	0.338	Erkek	50	12.84	1.833	VATANDAŞLIK	Kadın	50	19.26	2.94	92.153	0.088	0.930	Erkek	50	19.32	3.80	DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Kadın	50	15.88	2.48	97.908	0.449	0.655	Erkek	50	15.66	2.41	DEMOKRATİK DEVLET	Kadın	50	21.82	2.42	97.726	0.678	0.499	Erkek	50	21.50	2.29																																
İNSAN HAKLARI	Kadın	50	16.90	1.91	87.457	1.26	0.210																																																																																												
	Erkek	50	16.30	2.75				DEMOKRASİ ANLAYIŞI	Kadın	50	13.46	4.166	67.295	0.963	0.338	Erkek	50	12.84	1.833	VATANDAŞLIK	Kadın	50	19.26	2.94	92.153	0.088	0.930	Erkek	50	19.32	3.80	DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Kadın	50	15.88	2.48	97.908	0.449	0.655	Erkek	50	15.66	2.41	DEMOKRATİK DEVLET	Kadın	50	21.82	2.42	97.726	0.678	0.499	Erkek	50	21.50	2.29																																												
DEMOKRASİ ANLAYIŞI	Kadın	50	13.46	4.166	67.295	0.963	0.338																																																																																												
	Erkek	50	12.84	1.833				VATANDAŞLIK	Kadın	50	19.26	2.94	92.153	0.088	0.930	Erkek	50	19.32	3.80	DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Kadın	50	15.88	2.48	97.908	0.449	0.655	Erkek	50	15.66	2.41	DEMOKRATİK DEVLET	Kadın	50	21.82	2.42	97.726	0.678	0.499	Erkek	50	21.50	2.29																																																								
VATANDAŞLIK	Kadın	50	19.26	2.94	92.153	0.088	0.930																																																																																												
	Erkek	50	19.32	3.80				DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Kadın	50	15.88	2.48	97.908	0.449	0.655	Erkek	50	15.66	2.41	DEMOKRATİK DEVLET	Kadın	50	21.82	2.42	97.726	0.678	0.499	Erkek	50	21.50	2.29																																																																				
DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Kadın	50	15.88	2.48	97.908	0.449	0.655																																																																																												
	Erkek	50	15.66	2.41				DEMOKRATİK DEVLET	Kadın	50	21.82	2.42	97.726	0.678	0.499	Erkek	50	21.50	2.29																																																																																
DEMOKRATİK DEVLET	Kadın	50	21.82	2.42	97.726	0.678	0.499																																																																																												
	Erkek	50	21.50	2.29																																																																																															

1. Demokrasinin eşitlik alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin ‘‘eşitlik’’ alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin kadın ve erkek öğrenci görüşleri arasında bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla Tablo 3’teki bilgilere t testi uygulanmış ve hesaplanan $t=3.48$ tablodaki t değerinden (2.00) büyük olduğu için 79.319 serbestlik derecesi ve $\alpha= 0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Cinsiyete göre demokrasinin alt boyutlarından eşitlik konusunda araştırmaya katılan öğrencilerin farklı düşünceler içerisinde oldukları $t=3.48$ ile belirlenirken, eşitlik kavramının toplumumuzda halen cinsiyete göre farklı algılanmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. Demokrasinin özgürlük alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin ‘‘özgürlük’’ alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin kadın ve erkek öğrenci görüşleri arasında bir fark olup olmadığını karşılaştırmak amacıyla Tablo 3’teki bilgilere t testi uygulanmış ve hesaplanan $t=3.45$ değeri tablodaki t değerinden (2.00) büyük olduğundan 78.682 serbestlik derecesi ve $\alpha= 0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Cinsiyete göre demokrasinin alt boyutlarından özgürlük konusunda farklı düşünceler içerisinde oldukları $t=3.45$ ile belirlenirken özgürlük kavramının toplumumuzda halen cinsiyete göre farklı algılandığı söylenebilir.

3. Demokrasinin katılımcılık alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin ‘‘katılımcılık’’ alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin kadın ve erkek öğrenci görüşleri arasında bir fark olup olmadığını karşılaştırmak amacıyla Tablo 3’teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t= 0.526$ tablodaki t değerinden (1.98) küçük olduğundan 98.00 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

4. Demokrasinin hoşgörü alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin ‘‘hoşgörü’’ alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin kadın ve erkek öğrenci görüşleri arasında bir fark olup olmadığını karşılaştırmak amacıyla

Tablo 3'teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t = 2.515$ tablodaki t değerinden (1.98) büyük olduğundan 98.00 serbestlik derecesi ve $\alpha = 0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Cinsiyete göre demokrasinin alt boyutlarından hoşgörü konusunda, araştırmaya katılan İlköğretim 7. ve 8.sınıf öğrencilerinin farklı düşünceler içerisinde oldukları $t = 2.515$ ile belirlenirken, bu kavramla ilgili toplumumuzda halen cinsiyete göre farklılıkların göstergesi olduğu söylenebilir.

5. Demokrasinin insan hakları alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin “insan hakları” alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin kadın ve erkek öğrenci görüşleri arasında bir fark olup olmadığını karşılaştırmak amacıyla Tablo 3'teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t = 1.26$ tablodaki t değerinden (1.98) küçük olduğundan 87.457 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

6. Demokrasinin demokrasi anlayışı alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin “Demokrasi Anlayışı” alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin kadın ve erkek öğrenci görüşleri arasında bir fark olup olmadığını karşılaştırmak amacıyla Tablo 3'teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t = 0.963$, tablodaki t değerinden (2.00) küçük olduğundan 67.295 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

7. Demokrasinin vatandaşlık alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin “Vatandaşlık” alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin kadın ve erkek öğrenci görüşleri arasında bir fark olup olmadığını karşılaştırmak amacıyla Tablo 3'teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t = 0.088$, tablodaki t değerinden (1.98) küçük olduğundan 92.153 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

8. Demokrasinin demokrasi eğitimi alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin “Demokrasi Eğitimi” alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin kadın ve erkek öğrenci görüşleri arasında bir fark olup olmadığını karşılaştırmak amacıyla Tablo 3'teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t = 0.449$,

tablodaki t değerinden (1.98) kck olduğundan 97.908 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

9. Demokrasinin demokratik devlet alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin ‘‘Demokratik Devlet’’ alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin kadın ve erkek ğrenci görüşleri arasında bir fark olup olmadığını karşılaştırmak amacıyla Tablo 3’teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t = 0.678$, tablodaki t değerinden (1.98) kck olduğundan 97.726 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 14

**Demokrasinin Alt Boyutları İle İlgili 7. ve 8. Sınıf Öğrenci Görüşlerinin
Tanımlayıcı İstatistikleri**

BOYUT	SINIF	N	\bar{X}	SS	Sd	t	P																																																																																												
EŞİTLİK	Sekiz	50	18.62	1.76	79.319	2.09	0.039																																																																																												
	Yedi	50	17.76	2.31				VATANDAŞLIK	Sekiz	50	19.12	2.97	92.153	0.501	0.618	Yedi	50	19.46	3.77	KATILIMCILIK	Sekiz	50	11.84	2.00	98.00	0.143	0.886	Yedi	50	11.78	2.17	HOŞGÖRÜ	Sekiz	50	18.56	1.51	83.911	1.686	0.095	Yedi	50	17.96	2.00	DEMOKRASİ ANLAYIŞI	Sekiz	50	12.82	1.573	67.295	1.026	0.307	Yedi	50	13.48	4.267	DEMOKRATİK DEVLET	Sekiz	50	22.08	2.165	97.726	1.805	0.074	Yedi	50	21.24	2.479	DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Sekiz	50	15.56	2.374	97.908	0.859	0.392	Yedi	50	15.98	2.511	ÖZGÜRLÜK	Sekiz	50	14.48	0.95	78.682	2.463	0.016	Yedi	50	13.82	1.63	İNSAN HAKLARI	Sekiz	50	16.22	2.392	87.457	1.608	0.111
VATANDAŞLIK	Sekiz	50	19.12	2.97	92.153	0.501	0.618																																																																																												
	Yedi	50	19.46	3.77				KATILIMCILIK	Sekiz	50	11.84	2.00	98.00	0.143	0.886	Yedi	50	11.78	2.17	HOŞGÖRÜ	Sekiz	50	18.56	1.51	83.911	1.686	0.095	Yedi	50	17.96	2.00	DEMOKRASİ ANLAYIŞI	Sekiz	50	12.82	1.573	67.295	1.026	0.307	Yedi	50	13.48	4.267	DEMOKRATİK DEVLET	Sekiz	50	22.08	2.165	97.726	1.805	0.074	Yedi	50	21.24	2.479	DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Sekiz	50	15.56	2.374	97.908	0.859	0.392	Yedi	50	15.98	2.511	ÖZGÜRLÜK	Sekiz	50	14.48	0.95	78.682	2.463	0.016	Yedi	50	13.82	1.63	İNSAN HAKLARI	Sekiz	50	16.22	2.392	87.457	1.608	0.111	Yedi	50	16.98	2.334								
KATILIMCILIK	Sekiz	50	11.84	2.00	98.00	0.143	0.886																																																																																												
	Yedi	50	11.78	2.17				HOŞGÖRÜ	Sekiz	50	18.56	1.51	83.911	1.686	0.095	Yedi	50	17.96	2.00	DEMOKRASİ ANLAYIŞI	Sekiz	50	12.82	1.573	67.295	1.026	0.307	Yedi	50	13.48	4.267	DEMOKRATİK DEVLET	Sekiz	50	22.08	2.165	97.726	1.805	0.074	Yedi	50	21.24	2.479	DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Sekiz	50	15.56	2.374	97.908	0.859	0.392	Yedi	50	15.98	2.511	ÖZGÜRLÜK	Sekiz	50	14.48	0.95	78.682	2.463	0.016	Yedi	50	13.82	1.63	İNSAN HAKLARI	Sekiz	50	16.22	2.392	87.457	1.608	0.111	Yedi	50	16.98	2.334																				
HOŞGÖRÜ	Sekiz	50	18.56	1.51	83.911	1.686	0.095																																																																																												
	Yedi	50	17.96	2.00				DEMOKRASİ ANLAYIŞI	Sekiz	50	12.82	1.573	67.295	1.026	0.307	Yedi	50	13.48	4.267	DEMOKRATİK DEVLET	Sekiz	50	22.08	2.165	97.726	1.805	0.074	Yedi	50	21.24	2.479	DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Sekiz	50	15.56	2.374	97.908	0.859	0.392	Yedi	50	15.98	2.511	ÖZGÜRLÜK	Sekiz	50	14.48	0.95	78.682	2.463	0.016	Yedi	50	13.82	1.63	İNSAN HAKLARI	Sekiz	50	16.22	2.392	87.457	1.608	0.111	Yedi	50	16.98	2.334																																
DEMOKRASİ ANLAYIŞI	Sekiz	50	12.82	1.573	67.295	1.026	0.307																																																																																												
	Yedi	50	13.48	4.267				DEMOKRATİK DEVLET	Sekiz	50	22.08	2.165	97.726	1.805	0.074	Yedi	50	21.24	2.479	DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Sekiz	50	15.56	2.374	97.908	0.859	0.392	Yedi	50	15.98	2.511	ÖZGÜRLÜK	Sekiz	50	14.48	0.95	78.682	2.463	0.016	Yedi	50	13.82	1.63	İNSAN HAKLARI	Sekiz	50	16.22	2.392	87.457	1.608	0.111	Yedi	50	16.98	2.334																																												
DEMOKRATİK DEVLET	Sekiz	50	22.08	2.165	97.726	1.805	0.074																																																																																												
	Yedi	50	21.24	2.479				DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Sekiz	50	15.56	2.374	97.908	0.859	0.392	Yedi	50	15.98	2.511	ÖZGÜRLÜK	Sekiz	50	14.48	0.95	78.682	2.463	0.016	Yedi	50	13.82	1.63	İNSAN HAKLARI	Sekiz	50	16.22	2.392	87.457	1.608	0.111	Yedi	50	16.98	2.334																																																								
DEMOKRASİ EĞİTİMİ	Sekiz	50	15.56	2.374	97.908	0.859	0.392																																																																																												
	Yedi	50	15.98	2.511				ÖZGÜRLÜK	Sekiz	50	14.48	0.95	78.682	2.463	0.016	Yedi	50	13.82	1.63	İNSAN HAKLARI	Sekiz	50	16.22	2.392	87.457	1.608	0.111	Yedi	50	16.98	2.334																																																																				
ÖZGÜRLÜK	Sekiz	50	14.48	0.95	78.682	2.463	0.016																																																																																												
	Yedi	50	13.82	1.63				İNSAN HAKLARI	Sekiz	50	16.22	2.392	87.457	1.608	0.111	Yedi	50	16.98	2.334																																																																																
İNSAN HAKLARI	Sekiz	50	16.22	2.392	87.457	1.608	0.111																																																																																												
	Yedi	50	16.98	2.334																																																																																															

1. Demokrasinin eşitlik alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin ‘‘Eşitlik’’ alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin görüşleri arasında bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla Tablo 4’teki bilgilere t testi uygulanmış ve hesaplanan $t=2.09$ değerı tablodaki t değerinden (2.00) büyük olduğundan 79.319 serbest derecesi ve $\alpha=0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

2. Demokrasinin vatandaşlık alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin ‘‘Vatandaşlık’’ alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin görüşleri arasında bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla Tablo 4’teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t=0.501$ değerı tablodaki t değerinden (1.98) küçük olduğundan 92.153 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

3. Demokrasinin katılımcılık alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin ‘‘Katılımcılık’’ alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin görüşleri arasında bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla Tablo 4’teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t=0.143$ değerı tablodaki t değerinden (1.98) küçük olduğundan 98.00 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

4. Demokrasinin hoşgörü alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin ‘‘Hoşgörü’’ alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin görüşleri arasında bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla Tablo 4’teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t=1.686$ değerı tablodaki t değerinden (1.98) küçük olduğundan 83.911 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

5. Demokrasinin demokrasi anlayışı alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin ‘‘Demokrasi Anlayışı’’ alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin görüşleri arasında bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla Tablo 4’teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda;

hesaplanan $t=1.026$ değeri tablodaki t değerinden (2.00) küçük olduğundan 67.295 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

6. Demokrasinin demokratik devlet alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin “Demokratik Devlet” alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin görüşleri arasında bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla Tablo 4’teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t=1.805$ değeri tablodaki t değerinden (1.98) küçük olduğundan 97.726 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

7. Demokrasinin demokrasi eğitimi alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin “Demokrasi Eğitimi” alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin görüşleri arasında bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla Tablo 4’teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t=0.859$ değeri tablodaki t değerinden (1.98) küçük olduğundan 97.908 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

8. Demokrasinin özgürlük alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin “Özgürlük” alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin görüşleri arasında bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla Tablo 4’teki bilgilere t testi uygulanmış ve hesaplanan $t=2.463$ değeri tablodaki t değerinden (2.00) büyük olduğundan 78.682 serbest derecesi ve $\alpha=0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

9. Demokrasinin insan hakları alt boyutuna ilişkin maddelere araştırmaya katılan 100 öğrencinin tamamı cevap vermiştir.

Demokrasinin “İnsan Hakları” alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin görüşleri arasında bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla Tablo 4’teki bilgilere uygulanan t testi sonucunda; hesaplanan $t=1.608$ değeri tablodaki t değerinden (1.98) küçük olduğundan 87.457 serbestlik derecesi ile anlamlı bulunmamıştır.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1.SONUÇLAR

Bu araştırmada, demokrasinin unsurları ile ilgili 7. ve 8. sınıf öğrenci görüşleri ile ilgili betimleme çalışması yapılmıştır.

Araştırmanın deneklerini, Gazipaşa İlköğretim Okulu 7. ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmaya 100 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerin yarısı 7. sınıf, yarısı 8. sınıf öğrencisidir. 7. sınıf öğrencilerinin 25 tanesi kız, 25 tanesi erkektir. 8. sınıf öğrencilerinin de 25 tanesi kız, 25 tanesi erkektir.

İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasi eğitimine ilişkin görüşlerinden elde edilen sonuçlar:

1.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları içerisinde en fazla özgürlük kavramına ilişkin ifadeler katıldıkları ortaya çıkmıştır.

2.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin tutum ölçeği içerisinde en fazla katıldıkları görüşün hoşgörü kavramına ait “Bireylerin bir arada huzur içinde yaşamaları için karşılıklı hoşgörü ortamı olmasıdır.” ifadesi olmuştur.

3.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları içerisinde katılımlarının en az olduğu kavramın demokrasi eğitimi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin tutum ölçeği içerisinde katılmayanların oranının en yüksek olduğu maddenin “Sadece insan olmak insan haklarına sahip olmak için yeterlidir.” İfadesi olduğu görülmüştür.

5.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları içerisinde en fazla kararsız kaldıkları unsurun vatandaşlık olduğu ortaya çıkmıştır.

6.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin Demokrasinin unsurları içerisinde en fazla kararsız kaldıkları görüş ise “Bireyin nasıl vatandaş haline gelebileceği verilecek demokrasi eğitimi ile mümkündür.” ifadesi olmuştur.

7.Demokrasinin unsurlarından eşitlik, özgürlük ve hoşgörü kavramlarına ilişkin İlköğretim 7. ve 8.sınıf kız ve erkek öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

8.Demokrasinin unsurlarından eşitlik ve özgürlük kavramlarına ilişkin İlköğretim 7.sınıf öğrencileri ile 8.sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

9.Cinsiyete göre demokrasinin alt boyutlarında eşitlik, özgürlük ve hoşgörü konusunda farklı düşünceler içerisinde oldukları $t=3.48$, $t=3.45$ ve $t=2.515$ ile belirlenirken bu kavramların toplumumuzda halen cinsiyete göre farklılığın göstergesi olduğu burada da gözlenmiştir.

10.Demokrasinin alt boyutlarından eşitlik ve özgürlük konularında 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin $t=2.09$ ve $t=2.463$ ile farklı düşüncelere sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. ÖNERİLER

İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerine Vatandaşlık Bilgisi dersi kapsamında verilen demokrasi eğitimi konusuna ilişkin öneriler:

- 1.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasi ve demokrasinin alt boyutlarına ilişkin bilinçlenmelerinde aile, okul ve çevre karşılıklı etkileşim içerisinde bulunmalıdır.
- 2.Vatandaşlık Bilgisi dersi öğrencilere demokrasi bilinci kazandırabilmelidir.
- 3.Vatandaşlık Bilgisi dersinin uygulamalı ve gerekli materyaller kullanılarak verilmesinin öğrencilerin demokrasi bilinci kazanmalarında daha etkili olacağı düşünülmektedir.
- 4.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin bilgi eksikliklerini ortadan kaldırmaya yönelik, Vatandaşlık Bilgisi dersinde, demokrasinin alt boyutlarından olan “Vatandaşlık, Katılımcılık ve Demokrasi Eğitimi” konularına daha fazla ağırlık verilmelidir.
- 5.İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurlarına ilişkin bilince ulaşmalarını sağlamada yazılı ve görsel basın-yayın kuruluşları aracılığıyla çeşitli

seminer çalışmaları yapılarak evre ve aile bilinçlendirilmelidir.

6.Öğrencilere demokrasi bilinci kazandırırken onlara demokratik olarak yaklaşılmalıdır.

7.Öğrencilerin demokratik davranışları ödüllendirilmelidir.

8.Vatandaşlık Bilgisi kapsamındaki soyut konular uygulamalı ve somutlaştırılarak, öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları göz ardı edilmeden verilmelidir.

9.Öğrencilere demokrasi ve demokrasinin alt boyutlarına ilişkin olarak neyi, neden, nasıl öğrenecekleri konularında bilgi verilmelidir.

10.Demokrasi eğitiminde cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak için kadın ya da erkek hakkı değil, ‘‘İnsan Hakkı ve Vatandaş Hakkı’’ gibi kavramlar okul sistemi içerisinde daha etkili olarak verilmelidir.

5.3.YAPILACAK ALIşMALARLA İLGİLİ ÖNERİLER

1.Yapılan çalışmalara ışık tutmak amacıyla, öğrencilerin bu araştırmada en fazla kararsız oldukları yönünde cevap verdikleri ‘‘Vatandaşlık’’ boyutu üzerine başka bir araştırma yapılabilir.

2.Demokrasiyi oluşturan unsurlar arasından tek bir unsur seçilerek, bu unsurla ilgili daha ayrıntılı bir çalışma yapılabilir.

3.Demokrasi eğitimine ilişkin görüşler araştırılırken, hazırlanan tutum ölçeği öğretmenlere de uygulanabilir.

4.Vatandaşlık Bilgisi dersinde ‘‘Demokrasi Eğitimi’’ veren öğretmenlerin, karşılaştıkları güçlüklerle ilgili bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

Armağan Mustafa ve Diğerleri. **Sosyal Bilimler Ansiklopedisi**. İstanbul: Vahdet Yayınları,1990.

Bahar, Halil İbrahim. **Poliste Demokrasi ve İnsan Hakları**. Ankara: TDV Yayınları, 1998.

Battal, Ahmet. **Hukukun Temel Kavramları**. Ankara: Gazi Kitapevi, 2001.

Beetham,David ve Boyle Kevin. **Demokrasinin Temelleri** (çev. Vahit BIÇAK). Ankara: Liberte Yayınları, 1998.

Büyükkaragöz, Savaş. **Demokrasi Eğitimi**. Ankara: TDV Yayınları, 1990.

Büyükkaragöz, Savaş. **Yükseköğretim Kurumları ve Demokratik Tutumlar**. Ankara: TDV Yayınları, 1995.

Büyükkaragöz, Savaş ve Kesici, Şahin. **Demokrasi ve İnsan Hakları Serisi**. Ankara: TDV Yayınları, 1998.

Büyükkaragöz Savaş, Kesici Şahin ve Yılmaz Ali. **Yükseköğretim Programları ve Demokratik Tutumlar**. Ankara: T.D.V. Yayınları,1995.

Büyükkaragöz Savaş, Çivi Cuma. **Genel Öğretim Metotları**. 8. Baskı. Konya:Öz-Eğitim Yayınları,1998.

Cüceloğlu Doğan. **Yeniden İnsan İnsana**. İstanbul: Remzi Kitabevi,1991.

Çukurçayır, M. Akif. **Sivil Katılma ve Yerel Demokrasi**. Ankara: Yargı Yayınları, 2000.

Dağı, İhsan. **Demokrasi ve İnsan Hakları**. Ankara: Liberte Yayınları, Nisan 2004.

Demirbolat, Ayşe. **Demokrasi ve Demokratik Eğitim**. Eğitim Yönetimi, Sayı: 18, 1999.

Doğan, İsmail. **Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Haklarının Kültürel Temelleri**. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2001.

Duman, Tayyip ve Karakaya, Necmettin ve Yavuz, Nuri. **Vatandaşlık Bilgisi**. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık, 2001.

Erdoğan, Mustafa. **Türkiye’de Anayasalar ve Siyaset**. Ankara: Liberte Yayınları: 23, 1999.

Ertürk, Selahattin. **Diktacı Tutum ve Demokrasi**. Ankara: Yelkenetepe Yayınları, 1985.

Gülmez, Mesut. **İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi**. Ankara: TODAİE Yayını, Detay Yayıncılık, 2001.

İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi. **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**. Aralık 2002 yıl:3 sayı:34.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. **Aile ve Kültürel Psikoloji**. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi, 1990.

Kapulu Ahmet, Kapulu Seyfinaz ve Tekin Ayşe. **İlköğretim Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi 8**. Ankara:Koza Yayınları,2004.

Karaibrahimoğlu, Sacit. **Demokrasimizin Kronolojisi**. Ankara: Alkan Matbaası, 1993.

Karasar, Niyazi. Bireysel ve Toplumsal Gerginliğin Giderilmesinde Problem Çözme Alışkanlığı, **Çağdaş Eğitim**.Kasım, 1979.

Karpat, Kemal. **Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller**. İstanbul:İstanbul Matbaası, 1967.

Kongar, Emre. **21. Yüzyılda Türkiye, 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**. İstanbul: Büyük Fikir Kitapları Dizisi:101, Remzi Kitabevi, 1999.

Kongar, Emre. **Demokrasi ve Kültür**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.

Kışlalı,Ahmet Taner. **Siyaset Bilimi**. Ankara: İmge Kitabevi, 1994.

Mumcu, Ahmet. **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**. İstanbul:İnkılap Kitabevi, 1996.

Mumcu, Ahmet. **Atatürkçülüğün Temel İlkeleri**. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1988.

Mumcu, Ahmet. **İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri**. Ankara: Savaş

Yayımları,1992.

Ozankaya, Özer. **Cumhuriyet ya da Demokrasi**. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2915, 2002.

Öktem, Niyazi ve Türkbağ, Ahmet Ulvi. **Felsefe Sosyoloji Hukuk ve Devlet**. İstanbul: Der Yayınları, 1999.

Öncül, Remzi. **Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3410, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 1220, Sözlük Dizisi:4, 2000.

Özbudun, Ergun. **Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma**. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No. 363, 1975.

Sarı, Hüseyin. **Vatandaşlık Bilgileri**. Bolu: Kemal Matbaacılık, 2003.

Tanör, Bülent ve Boratav, Korkut ve Akşin, Sina. **Bugünkü Türkiye**. İstanbul: Cem Yayınları, 5. Cilt, 2. basım, 1997.

Touraine, Alain. **Demokrasi Nedir?**(çev: Olcay Kunal). İstanbul: YKY Yayıncılık, 2002.

Tunçay, Mete ve Koçak, Cemil ve Özdemir, Hikmet. **Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye (1908-1980)**. İstanbul, Umut Matbaacılık, Cem Yayınevi, 5. Basım, 1997.

Turner, Bryan. **Eşitlik**. (çev: Bahadır Sina Şener). Ankara: Dost Kitabevi, 1997.

Yamanlar Emine. **İlköğretim Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi 7**. İstanbul: Ders Kitapları Anonim Şirketi,2003.

Yayla, Atilla. **Özgürlük Yolu**. Ankara: Turhan Kitabevi, 1993.

www.uni.edu/2000

www.yeşil.org.

EK-1**AÇIKLAMA**

Değerli Öğrenciler;

Bu çalışma, demokrasi eğitimi ile ilgili düşüncelerinizi belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Vereceğiniz bilgiler demokrasi eğitiminin yönü ile ilgili önemli katkılar sağlayacağından lütfen gerçek duygu ve düşüncelerinizi yansıtmaya gayret edin. Aşağıda verilen ifadeleri dikkatlice okuyarak düşüncelerinizi yansıtan seçeneklerden birini işaretleyiniz. Her ifade için sütunlardan sadece birini işaretlemeniz yeterli olacaktır. Tutum ölçeğini cevaplamadan önce aşağıdaki tabloya sınıfınızı ve cinsiyetinizi yazınız.

Vereceğiniz bilgiler, bilimsel çalışma amacı dışında kesinlikle kullanılmayacaktır.

Sorular hakkında bilgi sahibi olmak isterseniz araştırmacı ile iletişime girerek sonuçları öğrenebilirsiniz. Tutum ölçeği üzerinde herhangi bir isim, bilgi belirtmek zorunda değilsiniz.

Çalışmaya vereceğiniz katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Gülhan GÜRBÜZ
Sosyal Bilgiler Eğitimi
Yüksek Lisans Öğrencisi

SINIF	CİNSİYET

VATANDAŞLIK BİLGİSİ DERSİ TUTUM ÖLÇEĞİ

SORULAR	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1. Bütün insanlar vatandaşlık hakları bakımından eşittirler.					
2. Her vatandaş eşit oy hakkına sahiptir.					
3. Bütün insanlar haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar.					
4. Demokrasi eğitiminde, bireylere eşit şartlarda eğitim-öğretim verilmelidir.					
5. İyi bir vatandaş olmak için bireyin hak ve özgürlüklerini bilmesi yeterlidir.					
6. İyi bir vatandaş vergisini zamanında ödeyen kişidir.					
7. İyi bir vatandaş askerlik görevini yapan kişidir.					
8. Katılımcılık, seçme ve seçilme hakkının kullanılmasıyla gerçekleşebilir.					
9. Demokratik bir insan, aynı zamanda iyi bir vatandaştır.					
10. Vatandaşlık hak ve sorumlulukları okullarda öğretilmelidir.					

SORULAR	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
11. Demokrasinin temelinde karşılıklı anlayış ve güven vardır.					
12. Demokrasiye inanmanın kişiliğin bir parçası haline gelmesinde alınan eğitim etkilidir.					
13. Demokrasilerde kişisel hakların kullanımı anayasal güvence altına alınmalıdır.					
14. Demokrasi anlayışında insana insan olduğu için değer verilir.					
15. Demokratik bir devlette millet hakimiyeti olmalıdır.					
16. Demokratik devlet, insan onuruna yakışan en uygun devlet biçimidir.					
17. Demokratik bir devlette hiçbir aileye, zümreye ve sınıfa ayrıcalık tanınmaz.					
18. Demokratik devlet anlayışı milletin istek ve şikayetlerine karşı duyarlı olmayı gerekli kılar.					
19. Demokratik bir ülkede vatandaşlık haklarından hiçbir şekilde taviz verilemez.					
20. Devletin istediği insan tipini yetiştirmek demokrasi eğitimi ile mümkündür.					

SORULAR	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
21. Demokrasinin yerleşmesi için her vatandaşın yaşam boyu eğitime ihtiyacı vardır.					
22. Bireyin nasıl vatandaş haline gelebileceği verilecek demokrasi eğitimi ile mümkündür.					
23. Demokrasi eğitiminde bireye demokratik olarak yaklaşılmalı, onun ilgi, istek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır.					
24. Demokraside insanlar düşüncelerini özgürce açıklayabilmelidir.					
25. İnsanlar görüş ve düşüncelerini açıklama ya da açıklamama özgürlüğüne sahip olmalıdır.					
26. İnsanlar özgürlüklerini kullanırken başkalarının özgürlüklerine saygı göstermelidir.					
27. Katılımcılığın faydalı olabilmesi için katılan bireylerin iyi bir demokrasi eğitimi almış olması gerekir.					
28. Devlet yönetimine katılımın yüksek olması demokrasinin gelişmesini sağlar.					

SORULAR	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
29. Demokrasilerde insanların birbirlerine hoşgörülü davranmalarının temelinde karşılıklı saygı vardır.					
30. Bireylerin bir arada huzur içinde yaşaması için karşılıklı hoşgörü olmalıdır.					
31. Sorunların çözümünde her çeşit düşünce ve eleştiriye açık olmak demokratik bir davranıştır.					
32. Sadece insan olmak insan haklarına sahip olmak için yeterlidir.					
33. İnsan haklarına saygının olduğu yerde demokratik kurallara da saygı vardır.					
34. İnsan hakları uygulamaları hayata geçirilirken birey esas alınmalıdır.					
35. İnsan hakları bireyin başkalarına zarar vermeden kullanabildiği özgürlükler bütünüdür.					

EK-2

Tablo 15

**İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Eğitimine İlişkin Görüşlerini
5 Seçenekli Skala Halinde Gösteren İstatistikleri**

Madde No	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		N	- X	SS
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%			
1	71	71	22	22	1	1	2	2	4	4	100	4.54	0.93
2	72	72	23	23	1	1	4	4	0	0	100	4.63	0.70
3	63	63	18	18	13	13	5	5	1	1	100	4.37	0.96
4	73	73	22	22	2	2	3	3	0	0	100	4.65	0.67
5	18	18	26	26	22	22	29	29	5	5	100	3.23	1.19
6	36	36	32	32	15	15	12	12	5	5	100	3.82	1.19
7	45	45	30	30	7	7	13	13	5	5	100	3.97	1.22
8	34	34	37	37	8	8	15	15	6	6	100	3.78	1.23
9	46	46	30	30	17	17	6	6	1	1	100	4.14	0.97
10	43	43	34	34	18	18	3	3	2	2	100	4.13	0.94
11	53	53	36	36	9	9	2	2	0	0	100	4.40	0.73
12	40	40	35	35	23	23	2	2	0	0	100	4.13	0.83
13	56	56	33	33	10	10	1	1	0	0	100	4.44	0.71
14	56	56	28	28	8	8	4	4	4	4	100	4.58	0.72
15	44	44	31	31	21	21	3	3	1	1	100	4.14	0.92
16	49	49	35	35	13	13	3	3	0	0	100	4.30	0.81
17	75	75	15	15	7	7	1	1	2	2	100	4.60	0.82
18	54	54	31	31	14	14	1	1	0	0	100	4.38	0.76
19	60	60	15	15	17	17	5	5	3	3	100	4.24	1.09
20	25	25	30	30	28	28	13	13	4	4	100	3.59	1.12
21	40	40	23	23	22	22	15	15	0	0	100	3.88	1.10
22	29	29	34	34	29	29	7	7	1	1	100	3.83	0.96
23	61	61	28	28	9	9	1	1	1	1	100	4.47	0.78
24	83	83	10	10	5	5	1	1	1	1	100	4.73	0.69
25	84	84	11	11	4	4	0	0	1	1	100	4.77	0.61
26	71	71	24	24	4	4	1	1	0	0	100	4.65	0.60
27	39	39	33	33	21	21	4	4	3	3	100	4.01	1.02
28	36	36	35	35	25	25	3	3	1	1	100	4.02	0.90

(Tablo devam ediyor)

(Tablo'nun devamı)

29	74	74	18	18	6	6	0	0	2	2	100	4.62	0.77
30	77	77	21	21	2	2	0	0	0	0	100	4.75	0.47
31	62	62	28	28	8	8	1	1	1	1	100	4.49	0.77
32	30	30	17	17	24	24	17	17	12	12	100	3.36	1.38
33	64	64	26	26	7	7	1	1	2	2	100	4.49	0.83
34	50	50	29	29	14	14	2	2	5	5	100	4.17	1.07
35	70	70	18	18	12	12	0	0	0	0	100	4.58	0.69

EK-3

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRİSİ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu; İnsanlık topluluğunun bütün bireyleriyle kuruluşlarının bu Bildirgeyi her zaman göz önünde tutarak eğitim ve öğretim yoluyla bu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeye, giderek artan ulusal ve uluslararası önlemlerle gerek üye devletlerin halkları ve gerekse bu devletlerin yönetimi altındaki ülkeler halkları arasında bu hakların dünyaca etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaya çaba göstermeleri amacıyla tüm halklar ve uluslar için ortak ideal ölçüleri belirleyen bu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini ilan eder.

Madde 1- Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 2- Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir.

Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

Madde 3- Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Madde 4- Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.

Madde 5- Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.

Madde 6- Herkesin, her nerede olursa olsun, hukuksal kişiliğinin tanınması hakkı vardır.

Madde 7- Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu Bildirgeye

aykırı her türlü ayırım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde 8- Herkesin anayasa yada yasayla tanınmış temel haklarını çiğneyen eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı vardır.

Madde 9- Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

Madde 10- Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır.

Madde 11-

1. Kendisine bir suç yüklenen herkes, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı açık bir yargılama sonunda, yasaya göre suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz sayılır.

2. Hiç kimse işlendiği sırada ulusal yada uluslararası hukuka göre bir suç oluşturmayan herhangi bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu sayılamaz. Kimseye suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Madde 12- Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna yada haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılmaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 13-

1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.

2. Herkes , kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

Madde 14-

1. Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.

2. Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ülkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz.

Madde 15-

1. Herkesin bir yurttaşlığa hakkı vardır.

2. Hiç kimse keyfi olarak yurttaşlığından veya yurttaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 16-

1. Yetişkin her erkeğin ve kadının , ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır.

2. Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradeleriyle yapılır.

3. Aile, toplumun, doğal ve temel unsurudur, toplum ve devlet tarafından korunur.

Madde 17-

1. Herkesin tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa mülkiyet hakkı vardır.

2. Hiç kimse keyfi olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.

Madde 18- Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, din veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğrenim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.

Madde 19- Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.

Madde 20-

1. Herkesin silahsız ve saldırsız toplanma, dernek kurma ve derneğe katılma özgürlüğü vardır.

2. Hiç kimse bir derneğe girmeye zorlanamaz.

Madde 21-

1. Herkes, doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığı ile ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir.

2. Herkesin ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır.

3. Halkın iradesi hükümet otoritesinin temelidir. Bu irade, gizli veya serbestliği sağlayacak benzeri bir yöntemle genel ve eşit oy verme yoluyla yapılacak ve belirli aralıklarla tekrarlanacak dürüst seçimlerle belirlenir.

Madde 22- Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalarla ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin

örgütlenmesine ve kaynaklarına göre, herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişim için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.

Madde 23-

1. Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.

2. Herkesin, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır.

3. Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.

4. Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır.

Madde 24- Herkesin dinlenmeye, eğlenmeye, özellikle çalışma süresinin makul ölçüde sınırlandırılmasına ve belirli dönemlerde ücretli izne çıkmaya hakkı vardır.

Madde 25-

1. Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.

2. Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır. Bütün çocuklar, evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar.

Madde 26-

1. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yüksek öğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.

2. Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirilmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

3. Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın

hakkıdır.

Madde 27-

1. Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir.

2. Herkesin yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan maddi ve manevi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.

Madde 28- Herkesin bu Bildirgede öngörülen hak ve özgürlüklerin gerçekleşeceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

Madde 29-

1. Herkesin, kişiliğinin serbestçe ve tam gelişmesine olanak veren topluma karşı ödevleri vardır.

2. Herkes haklarını kullanırken ve özgürlüklerinden yararlanırken, başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması ve demokratik bir toplumda genel ahlak ve kamu düzeniyle genel refahın gereklerinin karşılanması amacıyla yalnız yasayla belirlenmiş sınırlamalara bağlı olur.

3. Bu hak ve özgürlükler hiçbir koşulda Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.

Madde 30- Bu bildirgenin hiçbir kuralı, herhangi bir devlet, topluluk veya kişiye, burada açıklanan hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan bir girişimde veya eylemde bulunma hakkını verir biçimde yorumlanamaz.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	:Gülhan GÜRBÜZ
Sürekli Adresi	:Orhaniye Mh. Meram Sk. No: 11/3 MUĞLA
Doğum Yeri ve Yılı	:Mersin / 01.05.1976
Yabancı Dili	:İngilizce
İlköğretim	:Anamur Lisesi / 1991
Ortaöğretim	:Anamur Lisesi / 1993
Lisans	:Abant İzzet Baysal Üniversitesi / 1999
Yüksek Lisans	:Abant İzzet Baysal Üniversitesi / 2006
Ana Bilim Dalı	:Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Bilim Dalı	:Eğitim
Yayımları	:
Çalışma Hayatı	:Hacıyakup İlköğretim Okulu /2003 Cumhuriyet İlköğretim Okulu/2004 Gazipaşa İlköğretim Okulu/2005 Akçapınar İlköğretim Okulu/2006